

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

**TARIK BUĞRA'NIN YAĞMUR BEKLERKEN ADLI ROMANI
ÜZERİNDE SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ**

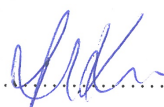

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
FESİH ERSOY**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. MELTEM GÜL**

VAN-2019

KABUL VE ONAY SAYFASI (EK-4)

Fesih ERSOY tarafından hazırlanan "TARIK BUĞRA'NIN YAĞMUR BEKLERKEN ADLI ROMANI ÜZERİNDE SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ" adlı tez çalışması yukarıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Doç. Dr. Meltem GÜL Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan : Doç. Dr. Meltem GÜL Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Doç. Dr. Ömer ÇİFTÇİ Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniv. Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ruken KARADUMAN Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bayburt Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Dr. Öğr. Üyesi Metin EREN Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Yedek Üye : Dr. Öğr. Üyesi Özkan UZ Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Tunceli Munzur Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Tez Savunma Tarihi:	30/10/2019
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.	
 Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullediğimi beyan ederim.

Fesih ERSOY

Yüksek Lisans Tezi

Fesih ERSOY

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ekim, 2019

**TARIK BUĞRA’NIN YAĞMUR BEKLERKEN ADLI ROMANI ÜZERİNDE
SÖZ DİZİM İNCELEMESİ**

ÖZET

Söz Dizimi, birden fazla kelimenin anlamlı bir biçimde birleşmesinden meydana gelen sözcükler dizgesinin işleyişini, yapısını ve anlamını ilişkilendirir. Bu çalışmada Tarık Buğra’nın “Yağmur Beklerken” adlı eseri söz dizimi açısından incelenmiştir. Yapılan bu çalışma, “Özet, Giriş, Dört Ana Bölüm, Sonuç ve Kaynakçadan oluşmaktadır. Birinci bölümde Tarık Buğra’nın Hayatı, Edebi Kişiliği ve Yağmur Beklerken romanının özeti ele alınmıştır. İkinci bölümde Cümlelerin Ögeleri; yüklem, özne, nesne, zarf tümleci, yer tamlayıcısı ve cümle dışı unsur olarak altı alt başlıkta incelenerek kitaptan örneklerle detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Üçüncü bölümde Cümle Çeşitleri; yapısına göre, yüklemine göre, yüklem yerine göre ve anlamına göre cümleler olarak dört alt başlıktan oluşmaktadır. Bahsedilen bu başlıklar ayrıntılı bir şekilde örneklerle desteklenmiştir. Dördüncü bölümde ise kelime grupları hakkında bilgi verilmiş ve her kelime grubu ayrı ayrı incelenmiştir. Bu inceleme sırasında kelime grupları ile ilgili kitaptan örnekler verilmiştir. Aynı zamanda kelime gruplarının eserde ne sıklıkta kullanıldığı sayısal verilerle ortaya konmuştur.

Sonuç kısmında, incelenen eserdeki cümlelerin istatistiksel sonuçları verilerek eserin genel değerlendirmesi yapılmıştır. Kaynakça bölümünde ise Türkçenin Sözdizimi üzerine yazılmış olan ve bu çalışma esnasında yararlanılan eserler listelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarık Buğra, Türk dili, söz dizimi, kelime grupları.

Sayfa sayısı: 160

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Meltem Gül

M. Sc. Thesis

Fesih ERSOY

**VAN YUZUNCU YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES**

October, 2019

**ANALYSIS OF “YAĞMURU BEKLERKEN” BY TARIK BUĞRA IN TERMS
OF SYNTAX**

ABSTRACT

Syntax associates the functioning, structure, and meaning of a system of words that results from a meaningful combination of multiple word. The aim of this thesis is to examine the novel “Yağmur Beklerken” by Tarık Buğra in terms of syntax. This study consists of “Abstract, Introduction, Four Main Sections, Conclusion and Bibliography. In the introduction, the life of Tarık Buğra, his literary personality and the summary of the novel “Yağmur Beklerken” was presented. In the second part, the book was examined in six sub-headings of predicate, subject, object, adverb complement, place complement, and off-sentence compounds and these were explained in detail with examples. Third part consists of four sub-headings such as types of sentences, according to the structure, according to the predicate, according to the place of the predicate and meaning. These headings were supported in detail with examples. In the fourth part, information about word groups and each group were examined separately and samples from the book about word groups were given. At the same time, how frequently the word groups are used in the work is shown with statistical data. In the conclusion part, the statistical results of the sentences examined were given and the general evaluation of the work was done. In the Bibliography section, the works written on the Syntax of Turkish and used for reference during this study were listed.

Key Words: Tarık Buğra, Turkish language, syntax, word groups.

Quantity of page: 160

Supervisor: Doç. Dr. Meltem Gül

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	1
1. TARIK BUĞRA’NIN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	5
1.1. Eserleri	7
1.2. Yağmur Beklerken Romanı.....	8
2. CÜMLENİN ÖGELERİ	12
2.1. Yüklem	13
2.1.1. Eylemden Yüklem.....	16
2.1.2. Addan Yüklem	17
2.2. Özne	18
2.2.1. Gerçek Özne.....	19
2.2.2. Sözde Özne	20
2.3. Nesne.....	21
2.3.1. Belirtili Nesne	23
2.3.2. Belirtisiz Nesne	24
2.4. Dolaylı Tümleç	26
2.4.1. Yalın Dolaylı Tümleçler	27
2.4.2. Kelime Gruplarından Dolaylı Tümleç	28
2.5. Zarf Tümleci.....	29
2.5.1. Görevleri Bakımından Zarf Tümleçleri.....	30
2.5.2. Kelime Grubundan Zarf Tümleçleri.....	31
2.6. Cümle Dışı Unsur	32
3. CÜMLE ÇEŞİTLERİ	35
3.1. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER	35
3.1.1. Basit Cümle	35
3.1.1.1. Dilek Cümlesi	37
3.1.1.2. Emir Cümlesi	38
3.1.1.3. Şart Cümlesi.....	39
3.1.1.4. Yüklemine Göre Basit Cümleler	40
3.1.1.5. Ögelerin Dizilişine Göre Basit Cümleler	42
3.1.2. Birleşik Cümle.....	45
3.1.2.1. Şartlı Birleşik Cümle.....	47
3.1.2.2. İç İçe Birleşik Cümle	48
3.1.2.3. Ki’li Birleşik Cümle.....	52
3.1.2.4. Girişik Birleşik Cümle	54

3.1.2.5. “Mi” Soru İlgeciyle Oluşmuş Birleşik Cümle	56
3.1.2.6. “Değil” Olumsuzluk İlgeciyle Oluşmuş Birleşik Cümle.....	57
3.1.3. Sıralı Cümle	57
3.1.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle.....	59
3.1.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle.....	61
3.1.3.3. Açıklamalı Sıralı Cümle	63
3.1.3.4. Karma Sıralı Cümle.....	64
3.1.4. Bağlı Cümle	65
3.1.5. Ara Söz.....	67
3.1.6. Kesik Cümle	69
3.2. YÜKLEMLERİNE GÖRE CÜMLELER.....	71
3.2.1. İsim Cümlesi	71
3.2.2. Fiil Cümlesi.....	74
3.3. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER	77
3.3.1. Kurallı Cümle	77
3.3.2. Devrik Cümle	79
3.4. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER	82
3.4.1. Olumlu Cümle	83
3.4.1.1. Olumlu İsim cümlesi	84
3.4.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi.....	85
3.4.2. Olumsuz Cümle	87
3.4.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi	88
3.4.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi.....	90
3.4.3. Ünlem Cümlesi.....	91
3.4.4. Soru Cümlesi	93
3.4.5. Bildirme (Haber) Cümlesi.....	96
3.4.6. İsteme Cümlesi	97
4. KELİME GRUPLARI.....	98
4.1. İsim Tamlaması.....	101
4.1.1. Belirtili İsim Tamlaması.....	103
4.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması	104
4.1.3. Zincirleme İsim Tamlaması	106
4.2. Sıfat Tamlaması	107
4.3. Sıfat-Fiil Grubu	111
4.4. Zarf-Fiil Grubu	113
4.5. İsim-Fiil Grubu	116
4.6. Tekrar Grubu	118
4.6.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grubu	119
4.6.2. Unsurları Zıt Olan Tekrar Grubu.....	120
4.6.3. Unsurları Yakın Olan Tekrar Grubu.....	121
4.6.4. Unsurları İlaveli Olan Tekrar Grubu	122

4.7. Unvan Grubu	123
4.8. Ünlem Grubu	126
4.9. Birleşik İsim Grubu.....	128
4.10. Edat Grubu.....	129
4.11. Sayı Grubu.....	132
4.12. Birleşik Fiil Grubu	134
4.12.1. Yeterlilik Fiili : “-E” + Bil-.....	136
4.12.2. Tezlik Fiili : “-İ ” + Ver-.....	138
4.12.3. Süreklilik Fiili : “-E” + Kal-,Gel-, Dur-.....	140
4.12.4. Yaklaşma Fiili : “-A”+ Yaz-	140
4.12.5. Yarı Tasvirli Fiiller : “-Ip, -Up” + Yardımcı Fiil	140
4.13. Bağlama Grubu	142
4.14. Aitlik Grubu.....	144
4.15. Kısaltma Grubu.....	146
4.15.1. Yönelme Grubu	147
4.15.2. Bulunma Grubu	149
4.15.3. Uzaklaşma Grubu	151
4.15.4. İsnat Grubu.....	152
4.15.5. Vasıta Grubu	152
4.15.6. İlgı Grubu	153
4.15.7. Eşitlik Grubu	154
SONUÇ.....	155
KAYNAKLAR.....	159
ÖZGEÇMİŞ	
ORJİNALLİK RAPORU	

ÖNSÖZ

Dil, insanların duygu ve düşüncelerini aktarmaya yarayan en önemli iletişim aracıdır. Bu iletişim aracı sözlü olabileceği gibi yazılı da olabilir.

Dilin canlı bir varlık olduğu hemen hemen her kaynakta tekrarlanır. Dil, canlılığını koruyabilmek ya da gelişebilmek için kullanım sıklığına ve genişliğine ihtiyaç duyar. Dili oluşturan yapı taşlarından biri şüphesiz kelimelerdir. Bu kelimelerin belli kuralları ve diziliş sırası vardır. Her kelime ve öge kullanım değerini kendinden önce veya sonra gelen ögelerden alır.

Türkçede söz dizimi, kelimelerin bir araya gelerek kelime gruplarını ya da cümleyi meydana getiren kelimelerin söz konusu dizilişi oluşturulurken uyduğu kuralları, cümle içindeki görevlerini, sıralanışlarını ve cümlelerin yapısını, ögelerini, yüklemine inceleyen dil bilgisi koludur. Bir dilin söz dizimi, cümle içindeki kelimeleri düzenlememizi sağladığı gibi her kelimeye bir görev yükler ve bu kelimeler arasındaki ilişkileri gösterir. Kısacası söz dizimi kelime birleşmeleri ve cümle bilgisidir.

Bu çalışmada Tarık Buğra'nın "Yağmur Beklerken" adlı eseri söz dizimi açısından incelenmiştir. Bu çalışmada cümle ögeleri incelenmiş, daha sonra cümle çeşitleri ve bu cümle çeşitleriyle ilgili dilbilimcilerin birbirinden farklı görüşleri ele alınmıştır. Son olarak da kelime gruplarının tanımı ve türleri konusunda birbirinden farklı görüşlerin olduğu tespit edilmiş olup bu farklı görüşler yer verilmiştir. Konuyla ilgili çalışma yapan dilbilimciler kelime grubunu "kelime grubu, belirtme öbeği, belirtme grubu ve takımlar" gibi farklı şekillerde adlandırmış ve açıklamışlardır. Bu görüşlerde, belirtme gruplarının yapı, anlam ve kullanım bakımından bir bütün olduğu, en az iki kelimedenden oluştuğu, grubu oluşturan kelimelerin birbirlerinin anlamlarını tamamladığı, bu nedenle cümle içerisinde tek kelime gibi değerlendirildikleri görülmektedir. Eserdeki kelime grupları ve cümleler incelenirken bunların bulunduğu yerler, sayfa ve satır numarası belirtilmiştir.

Çalışmam esnasında ilgisini ve desteğini benden esirgemeyerek karşılaştığım güçlükleri aşmamda bana her zaman yardımcı olan, gerek ilmî gerek insanî yönüyle azim ve şevk aşıl原因 değerli hocam Doç. Dr. MELTEM GÜL'e teşekkürü borç bilirim.

GİRİŞ

A) ARAŞTIRMANIN AMACI

İletişimin en önemli unsurlarından biri olan dil, aynı zamanda bir toplumu var eden şeydir. Dilin canlı bir varlık olduğu hemen hemen her kaynakta tekrarlanır. Dilin canlılığını koruyabilmesi ya da gelişebilmesi onun kullanım sıklığına ve genişliğine bağlıdır. Dili oluşturan yapı taşlarından biri şüphesiz sözcüklerdir. Sözcükler belli kurallar çerçevesinde dizilir ve tümceleri oluşturur. Bu tümceler de bir yargıyı anlatır. Zincirleme dizilen bu ögeler kabaca dili oluşturan ögelerdir. Bu ögeleri irdeleyen bilim ise “Dilbilgisi” olarak bilinmektedir.

Muharrem Ergin’in tanımıyla dilbilgisi; “Bir dili bütün cepheleriyle inceleyen bilgi koludur. Dilbilgisi’nin dilin seslerini inceleyen kısmına ses bilgisi (fonetik), kelime ve şekillerin yapısını inceleyen kısmına şekil bilgisi (morfoloji), kelime ve şekillerin menşeyini araştıran kısmına menşe bilgisi yahut türeme bilgisi (etimoloji), kelime ve şekillerin manaları üzerinde duran kısmına mâna bilgisi (semantik), kelime ve şekillerin birbirleriyle olan münasebetlerini ve cümleleri inceleyen kısmına cümle bilgisi (sentaks) adı verilir” (Ergin, 2011: 28).

TDK sözlüğü kelime grubunu şu şekilde açıklamıştır: “Söz dizimi bir cümleyi oluşturan kelime türlerinin arasındaki ilişkileri inceleyen ve sınıflamalar yapan dil bilgisi kolu, cümle bilgisi, tümce bilgisi, nahiv, sentaks.”

Leyla Karahan “Türkçede Sözdizimi” adlı eserinde, sözdizimini şu şekilde ifade etmiştir: “Söz dizimi’nin konusu, yargısız bir anlatım birimi olan kelime grupları ile yargılı bir anlatım birimi olan cümlenin yapısı, işleyişi, görevleri ve anlam özellikleridir. Cümlelerin bağlama şekilleri ile bağlanan cümleler arasındaki şekil ve anlam ilişkileri de söz diziminin konusudur” (Karahan: 2015: 9).

Tahsin Banguoğlu “Türkçenin grameri” adlı eserinde, kelime gruplarını şu şekilde tanımlar: “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Buna kelime öbekleri denir” (Banguoğlu, 1990: 496).

Nurettin Koç “Yeni Dilbilgisi” adlı eserinde, kelime gruplarını “sözcük öbeği” başlığı altında inceleyerek öbek kavramını şu şekilde tanımlamıştır: “Birden çok sözcükten oluşan ve tümcenin yüklem, özne ya da tümleci olan dizime öbek denir” (Koç, 1990: 419).

Yukarıda vermiş olduğumuz tanımlar bize inceleyeceğimiz romanda kullanılan dilin, söz dizimi özelliklerini tespit etmede yardımcı olacaktır.

Bu bilgilerden hareketle, Tarık Buğra’nın “Yağmur Beklerken” adlı eseri söz dizimi açısından incelenmiştir. “Yağmur Beklerken” adlı romanın dil yapısını keşfetmek için kullanılan dilin yapısını, anlamını, ögelerin dizilişini, cümlelerdeki yüklem türlerini, kelime gruplarını, cümle ögelerini inceleyeceğiz. Bu inceleme sırasında söz dizim yapılarını incelerken anlamsal boyuttan çok, yüzeysel yapısını ortaya çıkarmaya çalışacağız.

B) ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Söz dizimiyle ilgili dilbilimciler arasında fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Bazı dilbilimciler bazı konuları söz dizimi çerçevesinde ele alırken bazıları da tam tersine bunun söz dizimi içerisinde değerlendirilmemesi gerektiği görüşünü savunur. Bu çalışmalara baktığımızda dil araştırmacılarının pek çoğunda konu ile ilgili tam bir bütünlük sağlanamadığı görülmektedir.

Bu çalışmada, Türkçenin söz dizimiyle ilgili benzer ve farklı görüşleri ışığında Tarık Buğra’nın “Yağmur Beklerken” adlı romandaki cümle ögeleri, cümle çeşitleri ve kelime grupları incelenmiştir.

C) SINIRLILIKLAR

Dilbilim kuramları içerisinde yer alan biçimbilim, yapıbilim, sesbilim ve anlambilim inceleme alanları dışında araştırmamız, bir söz dizimi incelemesine dayanmaktadır.

İncelediğimiz eser Tarık Buğra’nın “Yağmur Beklerken” adlı romanı anlambilim, sesbilim ya da biçimbilim kuramları açısından çok, söz dizimi açısından incelenmiş-

tır. Dolayısıyla araştırma konumuz metinlerin derin yapısından çok, yüzeysel yapısını esas alarak romanı oluşturan cümleler söz dizimi açısından incelenmiştir.

D) MATERYAL VE YÖNTEM

İncelemede konu ile ilgili kitap, makale ve tezler taranarak cümlenin öğeleri, cümle türleri ve belirtme grupları ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Buradan hareketle söz dizimi üzerine yapılmış olan eserler dikkate alınmıştır. Fakat söz dizimi çalışmalarında henüz bir birliktelik sağlanmadığı için birbirinden farklı görüşler mevcuttur. Bundan dolayı söz dizimi ile ilgili konuların öğretilmesinde bir takım zorluklar meydana gelmektedir.

Bu çalışmayla Türkçenin anlatım gücü ve söz dizim özellikleri Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Tarık Buğra'nın Yağmur Beklerken romanından örnekler verilerek anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, İletişim Yayınları tarafından 2017 yılında on üçüncü basımı yapılan Tarık Buğra, Bütün Eserleri; Yağmur Beklerken adlı eser, inceleme konusu olarak ele alınmıştır. Romanın söz dizimi çalışmasında, örneklerin kullanım sıklığı dikkate alınarak tarama yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca romandaki örnekler de değerlendirilerek bir sınıflama yapılmıştır. Söz dizimi ile ilgili bu çalışma üç ana bölümde ele alınmıştır.

Birinci bölümde cümlenin öğeleri; yüklem, özne, nesne (belirtili ve belirtisiz), zarf tümlecisi, yer tamlayıcısı ve cümle dışı unsur örneklerle açıklanarak ele alınmıştır.

İkinci bölümde cümle çeşitleri; yapılarına göre cümleler; basit (dilek, şart, emir, yüklemine göre basit cümleler ve öğelerin dizilişine göre basit cümleler), birleşik cümle (şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki'li birleşik cümle ve girişik birleşik cümle), sıralı cümle (bağımlı sıralı cümle ve bağımsız sıralı cümle), bağlı cümle, ara söz ve kesik cümle; yüklemine göre cümleler de isim ve fiil cümlesi, yüklemine yerine göre cümleler kurallı ve devrik cümle, anlamına göre cümleler ise olumlu, olumsuz, soru ve ünlem cümleleri şeklinde açıklanarak ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise, kelime grupları isim tamlaması (belirtili, belirtisiz ve zincirleme), sıfat tamlaması, sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiil, tekrar grubu, unvan grubu, ün-

lem grubu, birleşik isim grubu, edat grubu, sayı grubu, birleşik fiil grubu (yeterlilik, tezlik, süreklilik, yaklaşma ve yarı tasvirli fiiller), bağlama grubu, aitlik grubu ve kısaltma grupları (yönelme, bulunma, ayrılma, isnat, yükleme, vasıta, ilgi ve eşitlik) şeklinde sınıflandırılarak tür ve yapı bakımından incelenmiş ve ne sıklıkta kullanıldığı tablolar halinde gösterilmiştir.

1. Tarık Buğra'nın Hayatı ve Edebi Kişiliği

2 Eylül 1918 yılında Konya ilinin Akşehir ilçesinde doğmuştur. Babası Erzurumlu Mehmet Nâzım Bey'dir. Babası hukukçudur. Annesi ise Akşehir'den Tahiroğulları'ndan Nâzike Hanım'dır. İlk ve ortaokulu Akşehir'de tamamladıktan sonra iki yıl İstanbul Erkek Lisesi'ne devam etti (1933-1935). Okulun yatılı kısmı kapanınca öğrenimini Konya Lisesi'nde sürdürdü ve buradan mezun oldu (1936). Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizik-Kimya-Biyoloji sınıfında yükseköğrenime başladı. Lise yıllarında ortaya çıkan yazar olma arayışları öğrenciliğin gerektirdiği sorumluluk duygusundan kopmasına, derbeder bir hayat sürmesine yol açtı. Fizik-Kimya-Biyoloji sınıfında okuduğu iki yılın ardından İstanbul Hukuk Fakültesi'nde dört yıl kayıtlı öğrenciliği sonunda mezun olmadan ayrıldı. Askerlik döneminin (1942-1945) ardından İstanbul'a döndü. İki yıl sonra Şişli Terakki Lisesi'ne muallim muavini olarak girdi. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydolmasına rağmen buradan da diploma alamadı. "Oğlumuz" adlı hikâyesini Yunus Nadi Hikâye Yarışması'nda ödüle lâyık görülmesi (1948) Çınaraltı dergisiyle Milliyet Gazetesinden teklif almasını sağladı. Babası ile Akşehir Babası ile Akşehir'de Nasreddin Hoca (1948-1952), Talat Tekin'le İstanbul'da Zeytindalı (1950), kısa bir süre de İstanbul Haftası (1951) dergilerini çıkardı. Aynı yıl Şehir Tiyatrosu Edebî Kurulu'nda görev aldı. Bu kurulla ilişkisi aralıklarla uzun yıllar sürdü. Milliyet gazetesinde yazdığı sanat-edebiyat yazılarıyla gazeteciliğe başladı (1951). Ankara'da Yenigün, İstanbul'da Vatan gazetelerinin neşriyat müdürlüğünü yaptı (1957), Milliyet'in spor sayfasını hazırladı (1958), Peyami Safa'nın neşriyat müdürü olduğu Tercüman gazetesine makaleler yazdı (1959). Ardından Yeni İstanbul gazetesinde neşriyat müdürlüğüne getirildi (1960). Bu kurumun çıkardığı Türkiye Spor gazetesinin yazı işleri müdürü olarak kısa bir süre Norveç, Almanya ve Rusya'da bulundu (1961). Mümtaz Turhan ile birlikte çıkardığı Yol dergisine "Haftadan Haftaya Yol Notları" başlığı altında yazılar yazdı (1962). Haziran 1969'da Tercüman gazetesinde başlayan "Merhaba" ve "Pazar Sohbetleri" başlıkları altındaki yazılarını Aralık 1983'e kadar sürdürdü. İbiş'in Rüyası ile TRT başarı ödülünü (1970), Yağmur Beklerken ile Türkiye İş Bankası büyük ödülünü (1981), Akümülatörlü Radyo ile Türkiye Yazarlar Birliği tiyatro ödülünü (1981), Osmancık ile Türkiye Millî Kültür Vakfı armağanını (1985) kazandı. 1991'de devlet sanatçısı unvanını

aldı ve 1993'te Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın sanatçısı seçildi. 1987-1993 yılları arasında bir taraftan Türkiye gazetesinde "Pazar Sohbeti" başlığı altında yazılar yazdı; diğer taraftan İbiş'in Rüyası, Yalnızlar, Osmancık (Kuruluş adıyla), Dönemeçte, Yağmur Beklerken adlı romanlarının senaryolarını, Diyanet İşleri Başkanlığı, TRT ve Türkiye Millî Kültür Vakfı'nın sipariş ettiği Sahibini Arayan Madalya, Atatürk: Zafer Gaye Değildir, Korkma Sönmez, Bir Ben Vardır Benden İçeri adlı senaryoları hazırladı. Kısa bir hastalığın ardından 26 Şubat 1994'te vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi. (Alper, 2016: 216).

Tarik Buğra'nın edebiyata ilgi duymasında kültürlü bir insan olan babasının Safahat, Rübâb-ı Şikeste, Şerâre, Piyâle, Cevdet Paşa Târîhi, Servet-i Fünûn, Terakkî gibi Türk kültür ve edebiyatının örneklerinden meydana gelen kitaplığındaki kitap ve dergilerden okuduğu şiir, hikâye ve yazıların; tarikat ehli olan annesinin zaman zaman söylediği ilâhilerin; Kurtuluş Savaşı yıllarının hâfızasında bıraktığı izlerden ibaret bir dekor içerisinde ve birbirlerinin kontrolü altında iç içe yaşayan insanlarıyla Akşehir'in rolü vardır. Henüz ortaokulda iken yazdığı bir şiirin öğretmeni Rıfki Melûl Meriç'in dikkatini çekmesi ve onu şiir yazmaya teşvik etmesi, İstanbul Erkek Lisesi'nde Hakkı Süha Gezgin'in düzenlediği bir yazı yarışmasını kazanması, Pertev Naili Boratav'ın dil bilincinin uyanmasındaki etkisiyle insanı ilişkileri ve kaderi içerisinde yorumlama ve anlatma arzusu duymasına, yazar olmaya karar vermesine etkili olur. (Alper, 2016: 217).

Bu arayışlar içerisinde, daha sonra Rıfki Melûl Meriç'in götürdüğü ve hikâyelerinde sık sık bahsettiği İstanbul Beyazıt'taki Küllük Kahvesi'nde Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ali Nihat Tarlan, M. Fuad Köprülü, Mükrimin Halil Yinanç, Emin Âli Çavlı, Yavuz Abadan ve Nurullah Ataç gibi Türk aydın kesiminin havasını yansıtan şahsiyetlerle birlikte birçok tip ve karakteri tanır, onların sohbetlerinde bulunur. Askerlik yaptığı sırada Ankara Radyosu tarafından seslendirilmesi uygun görülen Arayan Bulur adlı radyofonik bir oyunla Akümülatörlü Radyo'nun ilk şekli ve Yalnızların Romanı'nı yazar. Edebiyat dünyasında ilk defa Yunus Nadi Hikâye Yarışması'nda bir altın dolmakalemle ödüllendirilen "Oğlumuz" adlı hikâyesiyle tanınmaya başlar. Genelde, "Sanat sanat içindir" ilkesine bağlı kalan yazara göre bu ilke yozlaştırılmış ve âdeta sanatın toplumla ilgisinin olmadığı şeklinde bir

tablo ortaya çıkmıştır. Hâlbuki sanatı toplumdan soyutlamak mümkün değildir; sanatın görevi göstermek, düşündürmek, böylece okuyucunun yeni bir dünya kurmasına yardımcı olmaktır. Çünkü sanat insan ve kâinatı bir mizaca göre yeniden yorumlamaktır.

Yazar 1948-1952 yılları arasında altmış dört, 1953-1963 yılları arasında on sekiz olmak üzere toplam seksen iki hikâyeye kaleme almış ve bu hikâyelerinde hayatın normal akışını değiştiren olaylarla karşılaşan bireylerin çaresizliklerini, bunalımlarını, sevinçlerini, kederlerini ve bu durumların karşısında yaşama arzularıyla iradelerini ortaya koymalarını anlatmıştır. “Oğlumuz” adlı hikâyede gençlik dönemi, “Buharan”da evli kahramanın başkasına duyduğu duygusal ilgi gibi sıradan olaylar kahramanların iç dünyalarına yönelmelerini sağlamakla görevlidir. Aslında bu olaylar ferdî, içtimaî ve ailevî görünüşler arz eder. Genellikle fert hayatın normal akışı içerisinde iç dünyasındaki zenginliğin farkında değildir. İnsanın her anını daha önceki milyonlarca kırıntının ürünü olarak gören yazar, yaşanan olayın geçmişte yaşananlarla ilgisini göstermek bakımından sık sık geriye dönüşlere başvurur. Tarık Buğra yazı hayatı boyunca yirmiden fazla roman kaleme almakla beraber bunların ancak yarısı kitap olarak yayımlanmış, diğerleri çeşitli gazetelerde tefrika halinde kalmıştır. En tanınmış eserleri arasında yer alan Küçük Ağa, Yağmur Beklerken, Dönemeçte adlı romanlarında olaylar Akşehir ve Hisarlı gibi Orta Anadolu kasabalarında geçer, fakat bu küçük mekânlar büyük mekânların bütün özelliklerini taşır.

1.1. Eserleri

Roman: Yalnızların Romanı (Çınaraltı 5 Mayıs – 9 Haziran 1948), Aşk Esirleri (Milliyet, 30 Eylül – 9 Aralık 1950), Tetik Çekildikten Sonra (Akın, 29 Ağustos – 8 Ekim 1951), Ofsayd (Akın, 10 Ekim – 13 Kasım 1951), Sonradan Yaşamak (Vatan, 16 Şubat – 23 Mayıs 1953), İnce Hesaplar (Milliyet, 19 Mart – 3 Mayıs 1953), Abaza Paşa'nın Rüyası (Bursa Hâkimiyet, 27 Eylül 1955 – 7 Şubat 1956), Şehir Uyrken (Bursa Hâkimiyet, 4 Haziran – 22 Eylül 1956), Yanıyor mu Yeşil Köşkün Lâmbası (Yeni Gün, 11 Nisan – 31 Mayıs 1957), Ölü Nokta (Yeni İstanbul, 23 Nisan – 10 Haziran 1958), Çolak Salih (Tercüman, 15 Mayıs – 5 Temmuz 1984), Siyah Kehribar (1955), Küçük Ağa (1963), Küçük Ağa Ankara'da (1966), İbiş'in Rüyası (1970), Firavun İmanı (1978), Bir Köşkünüz Var mı? (1978), Gençliğim Eyvah (1979), Dö-

nemeçte (1980), Yalnızlar (1981), Yağmur Beklerken (1981), Osmancık (1983), Dünyanın En Pis Sokağı (1989). **Hikâye:** Oğlumuz (1949), Yarın Diye Bir Şey Yoktur (1952), İki Uyku Arasında (1954), Hikâyeler (1964). **Tiyatro:** Ayakta Durmak İstiyorum (1966), Üç Oyun (Akümülatörlü Radyo, Dört Yumruk, Ayakta Durmak İstiyorum, Yüzlerce Çiçek Birden Açtı, 1979), İbiş'in Rüyası (1982), Güneş ve Arslan, Sıfırdan Doruğa (1988). **Röportaj:** Gagaringrad Moskova Notları (1962). **Fıkra ve Makale:** Gençlik Türküsü (1964), Düşman Kazanmak Sanatı (1979), Bu Çağın Adı (1979), Politika Dışı (1992). **Senaryo:** Zafer Gaye Değildir (1993), Sıfırdan Doruğa-Patron (1994).

1.2.Yağmur Beklerken Romanı

a) Romanın Konusu

Cumhuriyet döneminin muhtelif kesitlerini romanlarına konu yapan yazar, bu eserinde de Serbest Fırka dönemini ele alıyor ve aynı dönemde Türkiye'deki büyük kuraklıkla siyaset arasında paralellikler kurarak, yine bir Anadolu kasabasından, meseleleri ortaya koyuyor.

b) Romanın Özeti

Olaylar, Cumhuriyet Halk Fırkası Dönemi içinde bir Anadolu kasabasında başlamıştır. Kasabada bir park açılışı vardır ve halk saat beş buçukta yapılacak tören için parka doğru gelmektedir. Köy meydanı esnaflar ve halk tarafından dolmaya başlamıştır.

Kaymakam Bey ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın mutemedinin de gelmesiyle birlikte park açılışa hazır olmuştur. Törende Rahmi ve amcası Rıza Efendi de vardı. Rahmi; babasını ve annesini çok küçük yaşta kaybetmişti. Amcası Rıza Efendi onu bu yaşa kadar büyütüştür. Okuyup avukat olmasına yardım etti. Rahmi ve Amcası köyde çok sevilirdi. Nihayet kaymakam ve Halk Fırkası mütemedi gelmiş tören yapılmış, kısa bir konuşmadan sonra parkın açılışı yapılmıştır. Rahmi; amcasına, ailenin akşamları gelip oturabilecekleri bir yer olduğu için mutlu olduğunu söyledi. Rahmi bu sözü söyledikten sonra amcası biraz kızdı. Cumhuriyetin yedinci yılına rağmen, bu tür sorunlar aşılammıştı. Rahmi annesi ve babası öldükten sonra; amcasının yanında yaşamaya başladı. Amcası Rıza Efendi, onu hiçbir zaman kendi çocuk-

larından ayrı tutmamıştı. Rahmi okuyup annesine büyük bir adam olacağına söz vermişti; bunu başardı da. Kasabadaki ikinci avukat olmuştu. Ondan önceki Avukat Kenan Bey idi. Kenan Bey heybetli ve tuttuğunu koparan bir kişiydi. Rahmi başlangıçta onu rakip olarak görmüş fakat daha sonra bundan utanmıştı. Çünkü Kenan Bey, Rahmi kariyerinin başındayken ona birçok dava yollamıştı. Rahmi bunu bilmiyordu. Bunu daha sonra öğrenmiş ve öğrendikten sonra da Kenan Bey'e ağabeyi gibi davranmaya başlamıştı.

Rahmi'nin, hem ekonomik durumu hem de şehirdeki konumu iyiydi. Köyün en güzel evlerinden birinde oturmaktaydı. Eve çok para harcamış ve bir köy yaşamı için çok güzel bir ev yapmıştı. Karısı Güldâne de çok iyi bir kadındı. Müberrer isimli bir kızı ve Serdar isimli bir oğlu vardı. Rahmi, köyde çok sevilen herkesle iyi geçinen bir insandı. Rıza efendi, çok çalışan, köyün önde gelen insanlarından biriydi. O yıl köyde bir kuraklık baş göstermeye başlamıştı. Eğer böyle devam ederse, bağ, bahçe, tarla kuruyacaktı. İnsanlar beş yıl önce yaşanan kuraklığın etkisini yavaş yavaş atmaya yeni başlıyorlardı. Bundan dolayı yağmuru dört gözle beklemeye başlamışlarıdır. Böylece günler geçti, fakat havalar daha da ısınıyordu ve yağmur ümitleri azalıyordu. Kahvehanelerde, evlerde hatta her yerde kuraklık hakkında insanlar konuşuyordu. İnsanlar artık dua etmeye başladılar ve köylülerin yağmura kavuşma umudu belirmişti. Bütün insanlar toplanmaya başladı, dua etmeye gideceklerdi. Ancak yapılan dualardan bir sonuç çıkmadı ve bir damla yağmur da yağmadı. Daha sonra hava aniden bozuldu, yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başladı. Bu yağmur bile sadece birkaç gün için yeterli olabilmişti. Rahmi, diğer taraftan, İstanbul'dan bir su pompasını getirdi. Tarlasını yakındaki bir gölden aldığı ve açtığı kuyulardan çektiği sularla besliyordu. Köylüye elinden geldiğince yardım etmeye çalışıyordu. Tüm halkın dikkati kuraklığa odaklanırken, aniden ikinci bir mesele kentin gündemine girdi. Bir dilden diğerine dolaşmakla ilgili olan fırkacılık hakkında bir şeyler dolaşmaya başladı. Rahmi bunların hiçbirisiyle ilgilenmiyordu.

Rahmi ofisinde oturmuş davaları ile ilgili dosyaları incelemeye başlamıştı. Fazıl Bey, onu ziyaret ederek Kenan Bey'in sağlığı hakkında konuşmaya başladı. Kenan Bey çok hastaydı ve Rahmi'yle ölmeden önce görüşmek istiyordu. Kenan Bey, Halk Fırkası'na karşı Serbest Fırka'yı kurmak istiyordu. Ancak sağlık durumu buna uygun

değildi. Rahmi'nin geride bırakabileceği en güvenilir ve iyi kişi olduğu düşüncesindeydi. Rahmi'nin bu konuda hiç bir düşüncesi yoktu. Kenan Bey'e olan saygısından ve ona olan sevgisinden kendisini siyasette ve bir çıkmazın içinde buldu. Gazi Paşa, ülkesinde bir muhalefet partisinin kurulması gerektiğine inanıyordu. Bu nedenle Serbest Fırka'nın çalışmalarının yoğunlaştırması gerektiğini düşünüyordu. Kenan Bey'in Rahmi'ye söylediği şey bu idi. Memleket davasıydı. Kenan Bey'in ölümü ile tüm tepkilere rağmen Rahmi çalışmaya başladı ve kentte Serbest Fırka'yı kurmayı başardı. Köy halkı yavaş bir şekilde değişiyordu. Tartışma iki taraf arasında başladı, halk bölünmüştü. Rahmi'yi seven halk artık Rahmi'ye selam vermez bir hale gelmişti.

Tüm bu gelişmeler Rahmi'nin hayatını alt üst etmeye başlamıştı. Avukatlık mesleğini bıraktı ve fırka işleriyle uğraşmaya başladı. Kentte karıncaları bile incitmeyen insanlar birbirlerine saldırmaya ve artık birbirlerini bile tanımamaya başladılar. Hiçbir yerde huzur kalmamıştı. Evde bile artık siyaset konuşmaya başladı, akrabalar ve komşular birbirlerine küsüyorlardı. Seçim günü yaklaşmaya başladı. Rahmi'nin bacanağı, Rahmi'yi her zaman kıskanan yaramaz bir insandı. Hatta en büyük düşmanıydı. Halk Fırkası saflarında Rahmi'ye karşı propaganda yapmaya çalışıyordu. Bir gün köye gelen müfettişler Rahmi'yi gözlemlemiş ve onu beğenmişlerdi. Kenan Bey'in ölümünden dolayı İstanbul'a gittikleri zaman onunla bunun hakkında konuşmak istediler. Rahmi'yi gözlemleyenler, Gazi Paşa'ya kadar onun hakkında konuştular ve bir milletvekili olarak aday göstermişlerdi. Köydeki seçimler sona erdi. Halk Fırkası kazandı. Rahmi seçimi kaybetti. Ama seçimi kaybetmesi onu üzmedi. Rahmi hedefine ulaşamamıştı. Sorunlarını kimseye anlatamadı, bütün çabası boşa gitmişti. Eski hayatını özleyen sessiz, sakin hayatına dönmek istiyordu. Akrabalarıyla işleri doğru yapmak, insanlarla arasını tekrar iyi yapmak ve yaşadığı kötü olayları unutmak istiyordu. Çünkü görmüştü ki kardeş kardeşi kırdığını ve komşuların birbirlerine karşı düşman olduğunu gördü.

Ancak, yalnızca memlekete hizmet etmek gerekliydi ve bu da önemli olan tek şeydi. İnsanların sadece hırs için neler yapabileceğini gördü. Tüm tartışmalara ve kavgalara rağmen Ankara bundan zarar görmeyecekti ama köydeki durum çok farklıydı. Bu yüzden bundan kurtulmak zorunda kaldı. Her zamanki gibi eve gitmeye

karar verdi, karısını ve çocuklarını alıp amcasının evine yemeğe gittiler. Amcasının evine ulaştığında postacı ona bir telgraf verdi. Telgrafta mebusluğu kabul edilmiş ve Ankara'ya gitmesi gerektiği yazılıyordu. En başından beri, onun dışında kalmasını isteyen amcası ile göz göze geldi. Amcası daha ona sormadan önce amcasına cevap verdi. "Burada neyiz eksik." Rahmi mebusluğu reddetti ve eski hayatına geri döndü.

c) Romanın Ana Fikri

İnsanlar kendi kişiliklerine uygun işlerle uğraşmalı, alaka ve ilgilerinin dışında olan konulara bulaşmamalıdır.

d) Romandaki Kişiler ve Tahlilleri

- 1- Rahmi: Romanın başkahramanıdır. Popüler ve saygın bir insan ve mutlu bir aile babasıdır.
- 2- Rıza Efendi: Rahmi'nin amcasıdır. Onu doğru yola yönlendirmeye çalışan karakteri canlandırır.
- 3- Kenan Bey: Gazi Paşa'nın istekleriyle çok yönlü yönetime geçmeye katkıda bulunmaya çalışan dönemin yurtsever bir fikir adamıdır.
- 4- Süleyman: Rahmi'nin kayınbiraderidir. Onu en sıkıntılı zamanlarında yardım eden kişidir.
- 5- Sami: Rahmi'nin bacanağı, akrabasının yapabileceği en kötü şeyleri yaparak romanın akışına yön vermiştir.

2. CÜMLENİN ÖGELERİ

Günay Karaağaç cümle ögelerini, “Söz öbekleri, niteleyen-nitelenen, tamlayan-tamlanan ögelerden oluşur. Cümlenin de tek niteleneni, tek tamlananı vardır; o da yüklemdir. Özne ise, cümlenin diğer temel ögesidir. Bu iki öge, cümlenin temel ögeleridir” şeklinde ifade etmiştir (Karaağaç, 2011: 223).

Hikmet Dizdaroğlu tümce ögelerini; “Bir düşüncenin, bir istemin sözle ya da yazıyla anlatılabilmesi için, en az iki öge gereklidir. Bunlardan biri, kendisinden söz edileni, öteki de sözü geçenin ne olduğunu ya da ne yaptığını bildirir. Sözü edilen kişi ya da varlık özne’dir. Öznenin ne olduğunu ya da ne yaptığını bildiren öge de yüklem’dir şeklinde açıklamıştır (Dizdaroğlu, 1974: 13).

Dizdaroğlu tümcenin yardımcı ögelerini; “Sözdiziminde ise, yüklem anlamını türlü yönlerden (zaman, nicelik, nitelik, yer, soru, yönelme, bulunma, çıkma, ilgi...) belirleyen, sınırlayan, anlamı daha da belirginleştiren ögelere denir. Türkçede dört türlü tümleç vardır: Nesne, dolaylı tümleç, belirteç tümleci, ilgeç tümleci” şeklinde ele almıştır (Dizdaroğlu, 1974: 77).

Tahsin Banguoğlu cümle üyelerini; “Yargı bir mantık terimidir. Burada bir yargı için gerekli olan iki kavram esas alınmış, oradan hareket eden gramerciler de bunları cümlenin temel üyeleri, öbürlerini hep tamamlayıcı tümleç ve ikincil üyeler saymışlardır. Tam yapılı bir basit cümlede 5 üye vardır: yüklem, kimse, nesne, isimleme, zarflama” şeklinde ifade etmiştir (Banguoğlu, 1990: 524).

Leyla Karahan cümle ögelerini; “Cümlenin yapısında bir yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlayan başka ögeler bulunur. Özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf adı verilen bu ögelerin varlığı, sayısı ve yeri, yüklem anlamına, soy ve çatı bakımından niteliğine ve ihtiyaca göre değişir” şeklinde açıklamıştır (Karahan, 2014: 13).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda cümlenin ögelerini yüklem, özne, nesne, zarf tümleci, dolaylı tümleç ve cümle dışı unsur olarak altı başlıkta ele aldık.

2.1. Yükleme

Günay Karaağaç “Türkçenin Söz Dizimi” adlı eserinde, yüklem tanımı şu şekilde dile getirmiştir: “Nitelendirilmiş eylem adına yüklem denir. Cümlede yargı bildiren çekimli öge, yüklemdir. Yüklem, cümlenin temel ögesidir; çünkü cümle yüklem için kurulur. Diğer ögeler, yüklem anlamını desteklemek, onu daha açık hale getirmek üzere cümlede bulunur” (Karaağaç, 2011: 223).

Yüklem cümlenin en önemli kısmıdır. Yüklem, fâilin yaptığı işin ifâdesini ihtivâ eden bir kelime veya kelime grubudur. Yüklemle, bir hareket veya bir oluş ifâde edilir ve durum, husûsiyet, şart ve fâilin sayısını bildirebilir (Eckman, 1988: 149).

Hikmet Dizdaroğlu yüklemi şu şekilde dile getirmektedir: “Tümcede eylem, oluş, durum, istek bildiren dilbilgisi birliğinin adıdır. Yüklem tümcenin temel direğidir.” Tümce en kısa tanımıyla, bir yüklem demektir; çünkü yüklem, tek başına bir tümce kurabilir. Dizdaroğlu eserinde “İki Sözcüklü Yüklem, Yinelenmiş Yüklem, Pekiştirilmiş Yüklem, Ortak Yüklem” olmak üzere dört çeşit yüklemden söz etmiştir (Dizdaroğlu, 1974: 15).

Leyla Karahan yüklemi, “Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan ögeye yüklem denir. Kılış, oluş ve durum yüklem tarafından karşılanır. Yüklem, cümlenin ana ögesidir. Diğer ögeler, yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlamak üzere cümlede yer alır” şeklinde açıklamıştır (Karahan, 2014: 14).

Bilâl Aktan da yüklem tanımı yaparken genel kurallara göre gitmektedir. “Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan ögeye yüklem denir.” Cümleyi kuran en temel öge olduğu için yüklemsiz cümle olamaz. Çünkü yüklem olmadan cümle yargı bildirmez, şeklinde dile getirmiştir (Aktan, 2009: 87).

Tahir Nejat Gencan yüklemi “Tümcede iş, oluş, kılış, yargı anlamı bulunan her sözcüğe eylem, eylemsiye, eylem görevli sözcüklere yüklem denir” diye tanımlamıştır (Gencan, 2007: 115).

Mehmet Hengirmen yüklemi; “Bir cümlede iş, oluş, yargı bildiren ve çekimli eylemlerden oluşan sözcüğe yüklem denir. Yüklem en önemli özelliği cümleyi bir yar-

gıyla sonuca bağlamasıdır” şeklinde açıklamıştır. Ayrıca Hengirmen yüklemi cümle- nin en temel ögesi olarak düşünür (Hengirmen, 2007: 322).

Hüseyin Dalı yüklemi; “İsimlerin veya fiillerin dildeki anlamlarını yargı/hüküm şeklinde iki bileşenli düşünce birimleri halinde, anlatımlarda temsil eden bitimli ke- lime şekilleri, bir topluluk oluştururlar. Bu topluluğun üyeleri, gramerde yüklem adı altında incelenmektedir” şeklinde ifade etmiştir (Dalı, 2018: 90).

Tahsin Banguoğlu yüklemi; “Yüklem yargının, dolayısıyla cümlenin düğümlen- diği kelimedir” şeklinde tanımlar (Banguoğlu, 1990: 524).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda yüklem eylem, birleşik eylem, isim ve isim soylu sözcüklerden oluşmuştur. Yüklemi eylemden yüklem ve addan yüklem olarak iki alt başlıkta ele aldık.

Örnekler

Cumhuriyet Halk Fırkası mutemedi ile belediye Reisi’ni **övüyor**. (s.9/2)

Bu söz ve yığınla benzeri ona kaç kişi tarafından, kaç defa **söylenmiştir**. (s.20/17)

Sesi gene rahattı; ama önleyememiş, yanında oturan –o zaman beş yaşında idi- Serdar’ın elini **tutmuştu**. (s.25/10)

Çorba biterken, İstanbul yönünden gelen posta treninin düdüğü, hafif de, olsa, **işitiliyor**. (s.32/23)

Anlayınca da sarı inadı tuttu ve kafasındaki büyük konuya rağmen **kaptırırverdi**. (s.36/16)

Bu yüzden de çok bekleyemedi, yeniden evlendi, Kenan Bey’in kâtibi Kâşif’in küçük bacısını **aldı**. (s.46/11)

O gün Ağır Ceza’daki ilk duruşma **onundu**. (s.46/ 27)

O kuraklığın ardında bıraktığı yıkıntı ancak **giderilebilmişti**. (s.56/30)

Buğday, arpa, yulaf, çavdar bir yana, sadece pancar ürününden yöreye, yılda elli bin liradan fazla para **girerdi**. (s.57/1)

Rahmi ayaklandıktan, akranlarıyla erik hırsızlığına çıkmaya başladıktan sonra da, bütün idâdi yıllarında da, Büyük Bahçe'nin semtine **uğramadı**. (s.65/6)

Yolları birkaç yüz metre sonra, Hamamönü'nde **ayrılıyordu**. (s.77/26)

Deli Yâkûb batıya doğru, gökyüzüne **bakıyordu**. (s.84/9)

Camları ve saçakları döven yağmur ve derenin ötelinde çakan şimşeklerle onların ardından gelen gök gürültüleri bütün bütün **belirginleşti**. (s.86/5)

İki adımda Rıza Efendi'nin yanına **vardı**. (s.99/12)

Rahmi, Fazıl Bey'in rahatladığını, apaçık, **görüyordu**: (s.104/23)

Aşağı yukarı, bir yıldır Güldâne'ye çarşıdan getirdiği en önemli haberler bunlardı. Kazandığı dâvalar bile önemini **kaybetmişti**. (s.112/15)

Güldâne sofraya bezini **seriyordu**. (s.113/18)

Hacı Bekir paketlerini, öteberi kutularını ağır ağır çıkarıyor, bir kenara **koyuyordu**. (s.128/22)

Camlar açık olduğu içinde içeride konuşulanlar, yarım yamalak da olsa, işitiliyordu; Rahmi yan gözle durumu da **gözlüyordu**: (s.137/19)

Daha doğrusu, Rahmi, o yanda, bu yanda “kaleminden kan damlayan” kavgacı yazarları **sevmiyordu**. (s.141/17)

Aslında, dün gecedен ve özellikle, sabahki müfettişi uğurlama töreninden beri Rahmi'nin istediği de **bu idi**. (s.155/3)

Rahmi, yazıhânesinde bir dâva dosyasını **inceliyordu**. (s.167/2)

Hilmi Bey'in hakkınızda ne kadar müsbet düşündüğünü **biliyorsunuz**. (s.182/23)

Halkçıların daha başka hazırlıkları da **vardı**. (s.198/1)

Aklının ucundan bile **geçmedi** bir şey istemek. (s.213/30)

O gittiği zaman gök yarılmış, mavi görünmüş, yağmurun çiselemesi de **dinmiş**. (s.223/4)

2.1.1. Eylemden Yükleme

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, yüklemi eylem olan cümleler, yalın ve birleşik çekimli eylem olabilmektedir.

Örnekler

Konuya bambaşka açıdan bakıyor. (s.10/15)

Haber ertesi günü beklememiş, bütün kasabaya yayılıvermişti: (s.26/21)

Kocasının Serdar’ı yarım yamalak öptüğünü de görmüştür. (s.33/12)

Kenan Bey oturmuştu. (s.41/7)

O kuraklığın ardında bıraktığı yıkıntı ancak giderebilmiştir: (s.56/30)

O çatlaklar da, birer kaynak olmuş gibi su taşımaya başladı. (s.60/27)

Ulu Cami’de, Rasih Hoca, Cuma’dan sonra, cemaatı, ertesi gün, öğleyin, kasabanın güneyindeki İmaret’te yağmur duasına çağırdı. (s.79/8)

Elimde tuttuğu fincanı koyacak bir yer arar gibi yaptı. (s.96/25)

Yakaladığı gibi kaldırdı Müberrer’i ve şapur şapur öpmeye başladı. (s.125/30)

Rahmi bunu anladı; ama amcasının beklediği sözü veya bir benzerini söyleyemedi. (s.158/22)

Naki Bey kadehini dudaklarının çok yakınında tutuyordu. (s.179/29)

Propaganda da kullanılacak temleri resmen ezberletti. (s.195/1)

Aklına, Dereözü’nün sülüksü solucanları gelivermişti: (s.217/19)

2.1.2. Addan Yükleme

Yağmur Beklerken” adlı romanda, yüklemi ad olan cümlelerin yapısına göre ya yalın ya da kelime grubu şeklinde olduğunu ve genel olarak yalın ad kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Bütün bu insanlar, amcası dâhil, tiyatrodaki perdenin açılmasını bekler gibidir. (s.8/3)

Bembeyaz, pespembe, inadına da kara kara gözü, kaşları, saçları kestane rengi.. nazlı mı nazlı, süzüm süzüm süzülen bir kız çocuğuydu Anakız. (s.16/12)

O yıllarda amcası da varlıklı değildir. (s.29/6)

Ama dördü de, sanki bunların hiçbiri olmamış da hep susmuş, hep bu konuyu düşünmüş gibiydiler. (s.38/18)

Gerçekten sabahın körüydü: (s.58/9)

Hem de yalnız kahvelerde, çarşıda, pazarda, ağaç altlarında değil. (s.76/28)

Dükkanların çoğu, bu beridekilerinde, biri dışında hepsi tek katlı, en baştağının ikinci katı da damacıların kahvesi idi. (s.83/5)

Oysa, Rıza Efendi, Rahmi'nin duadan sonra Kenan Bey'le birlikte gidip “saatlerca başbaşa” konuştuğunu –o gün- bilmeyen birkaç kişiden birisi idi: (s.92/4)

Kenan Bey'in evi, İkizkaya'nın yamacını saran sokakta idi. (s.115/12)rıza Efendi de teklifi iyi karşılamalıydı ve Serbestçilerin arasında ona karşı çıkacak yoktu. (s.134/26)

Yemek İkizkaya yamacındaki Çınarlı Pınar'da idi. (s.146/23)

O zamana kadar hiç düşünmediği bir şeydi bu. (s.169/18)

Aynalı dolabın karşısında idi. (s.185/16)

Saçak yerden iki metre kadar yüksekti. (s.204/11)

Hayvan Pazarı'nın karşısındaki hanın kahvesinde idiler. (s.222/4)

2.2. Özne

Mehmet Hengirmen “Türkçe Dilbilgisi” kitabında, özneyi şu şekilde açıklamaktadır: “Cümlede işi yapan, eylemi oluşturan kişi, hayvan, bitki ya da diğer canlı cansız tüm varlıklara özne denir. Özne bir ya da birden çok sözcükten oluşur. Birden çok sözcükten oluşan öznelere özne öbeği denir” (Hengirmen, 2007: 324).

Erdoğan Boz özneyi; “Cümlede bir şey yapan veya olan kelime veya kelime grubuna özne denir. Özne, yüklemden sonra cümlenin önemli ikinci ögesidir. Cümlede özneyi bulmak için, yükleme NE ve KİM soruları sorulur” şeklinde tanımlamıştır (Boz, 2008: 139).

Bilâl Aktan özneyi, “Cümlede yapan veya olanı karşılayan ögeye özne denir. Yüklem gösterdiği kılış, oluş ve durum üzerine alır. Özne bir kişi veya nesne olabileceği gibi soyut bir kavram da olabilir” şeklinde açıklamıştır (Aktan, 2009: 91).

Günay Karaağaç özne hakkında şunları söylemiştir: “Cümlede bir var oluşu veya bir yapma ve olmayı gerçekleştiren öge, öznedir. Özne, yüklem gösterdiği bildirmeyi veya olma yapmayı gerçekleştiren; yani bir değişimi yaşayan varlıktır” (Karaağaç, 2011: 227).

Leyla Karahan da özneyi, “Cümlede yapanı veya olanı karşılayan öge, öznedir. Özne, yüklem gösterdiği kılışı, oluşu ve durumu üzerine alır” şeklinde açıklama yapmıştır (Karahan, 2014: 18).

Hikmet Dizdaroğlu özneyi; “Yüklem bildirdiği iş, oluş, hareketin yapıcısı olan, ya da bir durumu gösteren tümce ögesidir” şeklinde tanımlamıştır (Dizdaroğlu, 1974: 39).

Tahsin Banguoğlu özneyi kimse olarak adlandırmış ve özneyi; “Kimse bir kişi, veya şey olabileceği gibi yalın bir kavram da olur. Kimse cümlede kılanı ve olanı temsil eder” şeklinde açıklamıştır (Banguoğlu, 1990: 525).

Tahir Nejat Gencan da özneyi, “Yüklem anlamına göre, olan veya kılan sözcük de söz öbeği de öznedir” şeklinde tanımlamıştır (Gencan, 2007: 123).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli özne hakkında şunları ifade etmişlerdir: “Cümlede önem bakımından yüklemden sonra gelen en önemli ögedir. Fiile öteki ögelerden daha yakın olan özne, aynı zamanda cümlenin yükleminden ayrılmayan bir parçasıdır” (Özkan-Sevinçli, 2015: 126).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda, özneyi gerçek ve sözde özne olarak ikiye ayırdık.

2.2.1. Gerçek Özne

Hikmet Dizdaroğlu gerçek özneyi şu şekilde ifade etmiştir: “Eylem tümcelerinde yargı ya da haberin kendisine yöneldiği ögeye, ad tümcelerinde ise olan görevindeki varlık ya da nesneye gerçek özne denir” (Dizdaroğlu, 1974: 40).

Nurettin Koç gerçek özneyi; “ Bir tümcenin öznesi, yükleme insan için “Kim?”, diğer canlı ya da cansız varlıklar için “Ne?” sorusu sorularak bulunur. Ancak, bazı tümcelerin öznesi açık olarak kendini göstermez. Bu durum, Türkçede özne türlerinin ortaya çıkmasına yol açar” şeklinde açıklamıştır (Koç, 1990: 473).

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde gerçek öznenin daha fazla kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Rıza Efendi, o gün, şöyle bir bakmış, beş, on saniye kadar susmuş, sonra da odayı bırakıp çıkmıştı. (s.14/8)

Rahmi gülüyordu. (s.24/14)

Süleyman dâvayı kazandığını sanıyordu. (s.36/28)

Kenan Bey, aldığı sigarayı yeniden paketine yerleştiriyordu, Rahmi’ye bakarak konuştu: (s.42/1)

Yargıç, kendi estafurullah’ını söyledikten sonra sordu. (s.50/4)

Kıscacası, **Rıza Efendi**, pes etmek şöyle dursun, hiçbir fırsatı kaçırmıyor, taşı ge-diğine koyuveriyordu. (s.51/32)

Ama **yağmur** yağmıyordu işte. (s.57/12)

Rahmi şöyle bir duraklıyor. (s.69/7)

Doktor ona sır vermeyen gözleriyle hep öyle bakıyor, **Rahmi** ise, bu düşünceleri hakkında onun ne hüküm verdiğini anlamak için gittikçe hırslanıyordu. (s.76/11)

Kadınlar ve çocuklar bahçe tarafındaki oturma odasında idi. (s.95/10)

Nitekim **Kâmil**, Fazıl Bey'in endişeli görüldüğünü de söyledi. (s.115/7)

Hacı Bekir paketlerini, öte beri kutularını ağır ağır çıkarıyor, bir kenara koyuyordu. (s.128/22)

Savcı, “Cumhuriyet de gelsin, Yarın da,” diyen arabulucuları bile terslemişti. (s.140/25)

Rahmi, Ahmed Kemâl Bey'in Müfettiş ile, aynı bilgilere değil elbette, ama aynı tahmin ve yorumlara dayanarak konuştuğunu, aynı ihtimalleri benimsediğini sanıyordu. (s.157/21)

Rahmi balkona çıkmamış, girişteki odada oturup kalmıştı. (s.168/24)

Naki Bey, bu “sadece ve sadece” sözünün Rahmi'de uyandırdığı tepkiyi anlamış olmalı ki, sözlerine şöyle devam etti: (s.178/5)

Kaymakam Bey giriş merdiveninin üçüncü basamağına adım atarken durdu. (s.204/31)

Serdar; “Bir şey mi demek istedi,” diye düşünür gibi, şöyle bir baktı, sonra da dudağını büküp yürüdü, gitti. (s.224: 21)

2.2.2. Sözde Özne

Hikmet Dizdaroğlu sözde özneyi; “Edilgen çatılı eylem tümceleriyle, edilgen çatılı eylemsilerden kurulu ad tümcelerinde öznenin yerini tutan nesneye sözde özne denir” şeklinde tanımlamıştır (Dizdaroğlu, 1974: 40).

Nurettin koç sözde özneyi şu şekilde dile getirmiştir: “Bazen, tümcede öznenin açıkça belirtilmesi gerekli görülmez. Çünkü yüklemden sonra en önemli öge olan

öznenin yerine aynı önemde başka bir sözcük öbeği getirilmek istenir. Bu durumda tümce edilgen çatılı eylem ile kurulur” (Koç, 1990: 473).

Süer Eker sözde özneyi; “Gerçek öznesi bulunmayan, geçişli eylemlerin edilgen çatılılarıyla kurulan tümcelerde, özne olmadıkları halde, özne görünümündeki öğelere sözde özne adı verilir” diye tanımlamıştır (Eker, 2002: 342).

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde sözde özne örneklerinin az kullanıldığı tespit edilmiştir.

Örnekler

Ve, ama, yaş otuz demeden, oğlan dokuz, kız altı yaşında, iki çocuğunu bırakarak Yarenler'deki mezarlığa, beş kişiyle, götürülür. (s.28/9)

Büyük mutfağın yemek odası gibi kullanılan köşesine sofrası seriliyor.(s.32/18)

Ve, yemekten sonra acı kahvesini içip sedire uzanan Rahmi, Bafra Maden'ini tütürürken sokak kapısı çalınıyor. (s.32/29)

“Şuna bi nasihat ediver,” diye tamamlanmıştı. (s.56/3)

Artık İkizkaya Tepesi'nin ardına bakılmıyor, Batı'dan gelecek bulutlar gözetlenmiyordu. (s.79/4)

Araba hayvanlarının koşumları çözülmüş, başlarına yem torbaları geçirilmişti. (s.84/19)

Omuzlar silkindi, başlar çevrildi, tabaklar çıkarıldı. (s.192/23)

Aradakiler yükleniyor, öndekiler de, çaresiz, namlulara ve dipçiklere doğru sürükleniyordu. (s.203/1)

2.3. Nesne

Leyla Karahan nesneyi şu şekilde ifade etmiştir: “Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öğeye nesne denir.” Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler. Nesne, geçişli

fiil cümlelerinin zorunlu ögesidir. Yani geçişli fiilin gösterdiği hareketin nesne olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir. Geçişsiz fiillerde ise kılış ve oluş öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne istemez (Karahan, 2014: 25).

Günay Karaağaç nesne hakkında şunları dile getirmiştir: “Öznenin gerçekleştirdiği yapmadan etkilenen varlık, yapma hali çekimindedir ve cümlenin nesnesidir. Yapma hali, bir ismin, geçişli eyleme bağlanarak, hareketten etkilenen varlık konumunu kazanması halidir” (Karaağaç, 2011: 231).

Tahsin Banguoğlu nesneyi; “Cümlede kimsenin, dolayısıyla yüklem etkilediği kişiyi veya şeyi temsil eden kelimeye nesne denir” şeklinde tanımlamıştır (Banguoğlu, 1990: 527).

Mehmet Hengirmen nesneyi, “Öznenin yaptığı işten doğrudan etkilenen ve geçişli eylemi tümleyen sözcüklere nesne denir” şeklinde tanımlamıştır (Hengirmen, 2007: 328).

Dizdaroğlu nesneyi; “Yüklem etkisini üzerine alan, öznenin yaptığı eylemden etkilenmiş varlık ya da niteliği gösteren tümce ögesine nesne denir” şeklinde tanımlar (Dizdaroğlu, 1974: 77).

Bilâl Aktan nesneyi şöyle tanımlamaktadır: “Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen ögeye nesne denir. Geçişli fiiller nesne alır, geçişsiz fiiller nesne almaz. Geçişsiz fiiller ancak bazı çatı ekleri almaları durumunda nesne alabilirler” (Aktan, 2009: 101).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli de nesne hakkında şunları dile getirmişlerdir: “Cümlede yüklem doğrudan etki ettiği ögeye nesne denir. Öznenin yaptığı işten doğrudan etkilenen kelime veya kelime grubudur. Daima geçişli fiillerin bir ögesi olarak kullanılır” (Özkan-Sevinçli, 2015: 137).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda nesne belirtili ve belirtisiz nesne şeklinde incelenmiştir.

2.3.1. Belirtili Nesne

Yükleme hâli taşıyan nesnelere belirtili nesnedir; bilinen bir varlığı karşılar. Belirtili nesnenin cümle içindeki yeri değişkendir. Yükleme hâli eki, nesneye sadece belirlilik değil aynı zamanda söz dizimi içindeki yeri bakımından bağımsızlık da kazandırır (Karahana, 2014: 25-26).

Günay Karaağaç belirtili nesneyi şöyle açıklamıştır: “Ekli olan yapma haliyle bildirilen nesnedir. Belirtili nesnenin cümle içinde belli bir yeri yoktur” (Karaağaç, 2011: 232-233).

Hikmet Dizdaroğlu belirtili nesneyi; “geçişli eylemle kurulu tümcelerde –i durum takısı almış olan nesneye denir” şeklinde tanımlamıştır (Dizdaroğlu, 1974: 79).

Bilâl Aktan belirtili nesneyi; “Yükleme hal eki bulunan cümlelerde bulunmaktadır” şeklinde dile getirmiştir (Aktan, 2009: 107).

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde belirtili nesnenin daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Örnekler

Onların tahriratı kâtibi karşılıyor, **duracakları yerleri** gösteriyor. (s.8/11)

Sardığı sigarayı tabakasına yerleştiriyor. (s.10/32)

Bu sözle, **eline kırk paralık Devlet veya fırka yetkisi geçirenin Ankara’yı, yani beş yıllık başkenti kasabaya taşımaya kalkıştığını, hatta taşıdığını** söylemek istiyordu. (s.15/7)

Cephe değiştirirken **iki gün izinle evinde kalan babasını** hatırlayamamaktadır. (s.27/13)

Rahmi anladı **bunu**. (s.36/14)

Başıyla, **Kenan Bey’in çıktığı kapıyı** göstermişti. (s.45/16)

Oradan derken **işaret parmağını** gökyüzüne kaldırmıştı. (s.50/29)

Motor çatapata çalışıyor, su hep akıyor, toprak her an biraz daha koyulaşarak **esmerliğini** buluyordu. (s.60/28)

Şaşılacak şey; doktor **soruyu** yadırgamadı. (s.76/18)

Yusuf, gerçekten de, değil, dallar, yapraklar, incecik firem otları bile kımıldamazken, kuşların sesinden, sineklerin ve kanatlı böceklerin uçuşundan **havanın neye döneceğini** bilirdi. (s.82/9)

Ama Rıza Efendi **her zamanki sıcaklığını** bulamıyordu. (s.94/28)

Biz evde **hepsini** müsavi koyuyoruz. (s.105/5)

Bu kesik kesik soluklar.. konuşmaya yetmeyen güç.. ve Kızılay için bile “gözüm arkada kalmayacak!” **Kaderin böylesini** görmemişti Rahmi. (s.117/28)

Rahmi daha sonra da, hemen bu akşam, yatsıdan **önce gerekenlerle görüşüp konuşacağını ve dilekçeyi yarın sabah kaymakamlığa vereceğini** söyledi. (s.121/26)

Rahmi artık **oyuncuları** göremiyor. (s.138/27)

Bendeniz **bu zihniyetin başka bir tefsirini** göremiyorum, efendim. (s.150/13)

Rahmi **kolunu** onun omuzuna attı. (s.169/11)

Ve, **göçmenlerin sayısı** sonucu etkileyecek kadar çoktu; yani seçimi kazanabilirdi. (s.191/16)

Kaymakam Bey **başını** salladı. (s.204/21)

Ağaçların paslı sarı ve kahverengi yaprakları **yerleri** kaplamış. (s.218/26)

Altıntaş **babasını** tarlada bulmuş. (s.223/3)

2.3.2. Belirtisiz Nesne

Leyla Karahan belirtisiz nesne hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: “Yükleme hâli eki taşımayan nesnelere belirtisiz nesnedir; genel bir varlığı, bir türü karşılar. Belirtisiz nesne yüklem yanında yer alır. Belirtisiz nesne ile yüklem arasında daimi bir

ilişki vardır. Bu sebeple yükleme belirtisiz nesne arasında *da / de, dahi, bile* gibi kuvvetlendirme edatları ve soru eki dışında genellikle başka bir öge giremez” (Karanhan, 2014: 25-26).

Günay Karaağaç belirtisiz nesneyi; “Eksiz olan yapma haliyle bildirilen nesneye belirtisiz nesne denir. Belirtisiz nesne daima yüklem önünde yer alır. Yükleme belirtisiz nesne arasına *da, de, dâhi, bile* gibi kuvvetlendirme edatları dışında başka bir öge giremez” şeklinde açıklamıştır (Karaağaç, 2011: 232-233).

Hikmet Dizdaroğlu belirtisiz nesneyi; “Geçişli eylemlerle kurulu tümcelerde yalnız durumdaki nesneye belirtisiz nesne denir” şeklinde tanımlar (Dizdaroğlu, 1974: 79).

Bilâl Aktan da belirtisiz nesneyi şu şekilde ifade etmiştir: “Fiillere ek almadan doğrudan bağlanır, yani cümlede eksiz bulunur” (Aktan, 2009: 101).

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde belirtisiz nesnenin daha az kullanıldığı tespit edilmiştir.

Örnekler

Rahmi tabağa **beş kuruş** bırakıyor. (s.19/9)

Süleyman yandaki masadan bir **sandalye** çekti. (s.38/28)

Halis'im be, mâdem gidiyorsun, geçerken Mıstığa deyver de, bize iki dene **çay** yollayıversin. (s.45/24)

Suyu şimdilik bitişteki Kerpiçlik denen küçük gölden alacak bu arada da **kuyu** kazdıracaktı. (s.59/1)

O kadar ki, Rahmi yol boyunca **söyleyecek söz** bulamadı. (s.115/10)

Savcı, Altıntaşlar'ın Halit'le **piket** oynuyor. (s.137/22)

Kısacası o adam, bu parti işini **küçük bir ders** sayıyordu. (s.159/24)

O bunlarla uğraşırken, postacı **bir telgraf** getirdi. (s.168/14)

Ahmet Bey geldiği zaman Gazi, Tevfik Rüştü ile **bilardo** oynamaktadır. (s.208/26)

Halk bu selâhiyetini kullanmak için sandık başına geliyor ve karşısında **silahlı kuvvetler** görüyor. (s.210/6)

2.4. Dolaylı Tümleç

Muharrem Ergin yer tamlayıcısını şu şekilde açıklamaktadır: “Fiilin mekânını ve istikametini gösteren cümle unsurudur. Her hareketin zaman ve mekân içinde bir yeri ve bir istikameti vardır. İşte yer tamlayıcısı hareketin cereyan ettiği bu yeri ve istikameti ifade eder. Bu unsur da isim cinsinden bir kelime veya kelime grubu olur. Fiile yer ve istikamet ekleri olan datif, lokatif, ve ablatif ekleri ile bağlanır” (Ergin, 2013: 400).

Leyla Karahan yer tamlayıcısını; “Cümlede yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan ögeye yer tamlayıcısı denir. Bu öge, bazı cümlelerde zorunlu, bazılarının da yardımcı ögelerdir” şeklinde açıklamıştır (Karahan, 2014: 29).

Bilâl Aktan yer tamlayıcısını; “Cümlede yüklem bildirdiği iş, oluş veya hareketin yerini ve yönünü bildiren ögeye yer tamlayıcısı denir” şeklinde tanımlamıştır (Aktan, 2009: 104).

Günay Karaağaç yer tamlayıcısını şöyle tanımlamaktadır: “Cümlede, yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan ögedir. Bir yüklem özne ile şekil ve zaman özelliğinden sonra, en önemli özelliği yer bildirmesidir” (Karaağaç, 2011: 233).

Hikmet Dizdaroğlu dolaylı tümlecî; “Eylem tümcelerinde adların –e, -de, -den durum takılarını alarak yüklem anlamını yönelme (yön), kalma (yer), çıkma (başlangıç) ilgileriyle tümleyen tümce ögesine denir” şeklinde tanımlamıştır (Dizdaroğlu, 1974: 95).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli de yer tamlayıcısı hakkında şunları dile getirmişlerdir: “Cümlede yüklem bildirdiği hareket, iş veya oluşun yerini ve yönünü

bildiren ögedir. Başka bir deyişle hareketin, oluş ve kılışın yöneldiği, geçtiği veya ayrıldığı yeri gösteren cümle ögesidir” (Özkan-Sevinçli, 2015: 149).

Hüseyin Dalı da dolaylı tümleci; “Nesne-eylem, nesne-nitelik, nesne-nesne bağlantısının dolaylı yoldan gerçekleştirdiğini ileten, yönelme, bulunma veya ayrılma hali eklerince temsil edilen iki bileşenli tümleme yapı öbeklerinde bağımlı, tümleyen unsurdur” şeklinde ifade etmiştir (Dalı, 2018: 24).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda dolaylı tümleç olan unsurlar ya yalın ya da kelime grubu olarak yer almaktadır. Dolaylı tümleçler yönelme, bulunma ve ayrılma hal eklerinden birini mutlaka alır.

2.4.1. Yalın Dolaylı Tümleçler

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, tek kelimedenden meydana gelen yalın dolaylı tümleçlerin yönelme, bulunma ve ayrılma hal eklerinden birini aldığı örnekler sıkça görülmektedir.

Örnekler

Canı pek çekmiştir, ama dalıp gitmek istemiyor Rahmi, **amcasına ve eskilere**. (s.14/17)

Dört basamaklı bir taş merdivenle inilir **bahçeye**. (s.23/7)

Onun kendisini **saydığına ve dinleyeceğine** inanıyordu. (s.56/8)

O karşısına değil de yanına oturdu ya, Rahmi de büsbütün dönüyor, **dışarıya** bakıyor. (s.69/23)

Rıza Efendi doğrulup **kapıya** yönelmişti. (s.93/27)

Tanıyan, tanımayan **bana** hürmet ediyor, yahut da **benden** çekiniyor. (s.103/24)

Kenan Bey, **esnaftan, zeneatkârlardan**, iyi, dürüst ve itibarlı bildiği kiminle konuşmuşsa “evet” cevabını almıştı. (s.118/13)

Onları **arabaya** Süleyman taşıdı. (s.128/2)

Sollarındaki sırt, yumuşak bir kıvrılışla Batı'ya yöneliyor, **önlerinde** küçük bir alan bırakıyordu. (s.153/17)

Rahmi, **yazihânesinde** bir dava dosyasını inceliyordu. (s.167/2)

2.4.2. Kelime Gruplarından Dolaylı Tümleç

“Yağmur Beklerken” adlı romanda, kelime grubu olarak kullanılan dolaylı tümleçlerin, isim tamlaması, sıfat tamlaması, aitlik grubu ve zarf-fiil grubu şeklindeki örnekler tespit edilmiştir.

Örnekler

Park eski **Yoğurt Pazarı'nın yerine** kurulmuştur. (s.9/10)

Duvara oldukça yakın bir masada, Rahmi, Rahmi'nin yiğeni, Rıza Efendi'nin oğlu Süleyman hükûmet doktoru ve savcı vardı. (s.36/1)

Ne var ki, Rahmi, dipte, **Hükümet Konağı'na yakın köşedeki masada**, Güdük Hacı ve daha başka iki tüccarla oturan Gülbeyaz Mahmud'un, bitişik masadaki Kantarcılar'ın Hâlis'e işaret ettiğini de görmüştü. (s.44/21)

Odada dolaşırken gözü, **asıl büro kısmının sokağa açılan camlı ve dantel perdeli kapısına** takılmıştı. (s.67/22)

Ulu Cami'de, Rasih Hoca, Cuma'dan sonra, cemaatı, ertesi gün, öğleyin, **kasabanın güneyindeki İmâret'e** yağmur duasına çağırdı: (s.79/8)

Pazar yerindeki insanlar **saçak altlarına** kaçtı. (s.85/13)

Müfettiş önce, onlara göre, yirmi, otuz metre kadar sağ aşağıda olan **mahkeme binasına** girdi. (s.143/11)

Bağların başladığı yamaçtaki –kimbilir kaç yüz yaşında?- **bütün yörenin bildiği çmarın altında** oturmuşlardı. (s.156/7)

Rahmi, **sessiz geçen yemekte** ve **gece yarısına doğru bindiği trende**, dalıp gidene kadar durdu üzerinde; ne kadar olduğunu anlayınca da şaşırıldı: (s.169/19)

Köylerden, bucaklardan da, kasabanın içinden de Rahmi'yi tedirginleştiren haberler geliyordu. (s.170/29)

Okumamış, **Osman Usta'nın yanına** girmişti. (s.198/12)

Rahmi paketi **onun önüne** koydu. (s.213/29)

2.5. Zarf Tümleci

Yüklemin anlamını zaman, yer, yön, durum, miktar, şart, sebep, araç vb. yönlerden tamamlayan cümle ögesine zarf denir. Cümlede zarf olarak isim soylu bir kelime olabileceği gibi, isim işlevinde kullanılan bir kelime grubu da olabilir. Yapı bakımından tek kelimelik gerçek zarfların yanı sıra; isim-fiil, sıfat- fiil, zarf-fiil ekleriyle türetilmiş olanlar, birden çok ekin kalıplaşmasıyla kurulmuş olanlar ve daha başka yapıda olanlar da vardır (Aktan, 2009: 107).

Leyla Karahan zarfı şöyle açıklamaktadır: “Zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan cümle ögesi, zarftır. Zarf, cümlenin genellikle yardımcı ögesidir. Seyrek olarak bazı cümlelerde zorunlu öge de olabilirler” (Karahan, 2014: 32).

Mehmet Hengirmen de belirteç tümlecini; “Yüklemin anlamını zaman, yer, yön, durum, nicelik ilgisiyle tamamlayan sözcüklere belirteç tümleçleri denir. Belirteç tümleçleri bazen yalın olarak kullanılır, bazen de ad durum eklerini alır” şeklinde açıklamıştır (Hengirmen, 2007: 337).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli zarf hakkında şunları dile getirmişlerdir: “Cümlede yüklemin anlamını zaman, yer, yön, durum, miktar, tarz, araç gibi yönlerden tamamlayan ögeye zarf tümleci denir. Zarflar, cümlede genellikle çekim eki almazlar. Fiillere doğrudan bağlanırlar. İsimler, yön (-rA, -Arı), vasıta (-IA, n) ve eşitlik (-cA, -çA) eklerini alarak zarf olurlar (Özkan-Sevinçli, 2015: 143).

Günay Karaağaç zarf tümlecini; “Varlık ile varlığın gerçekleştirdiği eylemler, farklı özellikler taşırlar; bir varlığın sahip olduğu özellikler ile bir olayın sahip olduğu özellikler, birbirlerinden bütünüyle ayrı olgulardır. Varlıkta hacim, renk, koku, biçim ve görünüş, temel özellikler olarak ortaya çıkarken; eylemlerde, yer, zaman,

yön, hal, azlık, çokluk vb. özellikler görülür. Dolayısıyla bir cümlede, yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta, şart vb. özellikler bildirerek yüklemi tamamlayan cümle ögesi, zarftır” şeklinde açıklar (Karaağaç, 2011: 235).

“Yağmur Beklerken” adlı eserde yer alan zarf tümleçleri yüklemle dile getirilen kılış ya da oluşun anlamını yer-yön, zaman, durum ve miktar bakımından belirleyen zarf tümleçleridir. Zarf tümlecini görevleri bakımından zarf tümleci ve kelime grubundan zarf tümleci olarak ikiye ayırdık.

2.5.1. Görevleri Bakımından Zarf Tümleçleri

“Yağmur Beklerken” adlı romanda, zarf tümleçlerinin görevleri yönünden zaman, miktar, yer-yön, durum ve soru çeşitlerini tespit ettik.

Örnekler

Çocukluğunda, bahçe Rahmi’ye uçsuz bucaksız görünürdü.(s.64/24)

Dışardaki sarışın aydınlık ona tarlaları, bahçeleri, göz mevsiminin meyve ve sebze renklerini, özellikle de, **bugün, yarın** buzağılayacak Sarıkız’ı hatırlatıvermişti. (s.67/23)

Bugün, yarın.. oyalayıp gidiyor. (s.77/14)

Kazanların, kapkaçağın, keçelerin, kaşıkların, erzakın kimlerden ve **nasıl** toplanacağı kararlaştırıldı; haberler salındı. (s.79/12)

Aşağı tükürsen sakal, **yukarı** tükürsen bıyık. (s.96/9)

Bugün var, **yarın** yok bir ömre bunlar yetmez mi? (s.103/28)

Yoksa, barut fiçisi mı patlamıştır, **kolayca** ayırt eder. (s.106/28)

Vakit **çok** geçti. (s.154/19)

Karşı dağlar hâlâ leylak rengiydi; ama yamaçların gölgesi düşen kasaba **gittikçe** esmerleşiyordu. (s.160/19)

Seçim havayı büsbütün elektriklendirmiş, sınırları **iyice** gerginleştirmişti. (s.170/28)

Zira Naki Bey'in söylediğine göre, parti genel kurulu bu seçimlere katılmayı istemiyor, **sakıncalı** buluyordu. (s.186/11)

Ve o nokta, acaba, **ne kadar** yakında veya.. geridedir? (s.219/5)

2.5.2. Kelime Grubundan Zarf Tümlerleri

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, cümlede kelime grubu şeklindeki belirteçlerin; zarf-fiil grubu, isim tamlaması, sıfat tamlaması ve ilgeç grubu şeklinde olduğunu tespit ettik.

Örnekler

Çalışmalar **bir önceki baharda, tam bir yıl önce**, iki düzine kadar akasya fidanının dikimiyle başlamıştır. (s.9/17)

Kaymakam Bey, kendisini Kaymakam Bey yapan ciddiyetini **zar zor bularak** doğruluyor. (s.17/30)

Rahmi **İdadi’de okurken** Rıza Efendi artık enikonu zengindir. (s.29/21)

Karar okunurken, yan gözle ve hiç bırakmadan Kenan Bey’e bakıyordu. (s.40/9)

İkinci merhaba’ya geçmeden önce, selâm verdiği kimsenin yüzüne bakıyor, karşılığını bekliyor ve alıyordu. (s.49/24)

Akşam ezanı, onlar **Ulu Cami’nin önünden geçerken** okunmaya başladı. (s.56/19)

Farkına varmadan gene bir sigara ile oynamaya başlamıştı. (s.98/22)

Konsolun üstündeki karpuzlu lâmbayı Rıza Efendi, **kendine has ağır hareketlerle** yaktı. (s.129/22)

Sohbeti yönlendiriyor, gereksiz gevezelikleri ve yozlaştırma belirtilerini **daha başlayacakken** önlüyordu. (s.146/28)

Ve, **toprak yolu tırmanırken**, Kenan Bey’i övme konusunda biri ötekinden geri kalmamıştı. (s.175/6)

Seçim yaklaştıkça bu tür saldırılar ve çeşitli yıldırma, sindirme olayları çoğaldı. (s.197/16)

Kaymakam Bey **giriş merdivenin üçüncü basamağına adım atarken** durdu. (s.204/31)

O parmak kadar şeylerin gömükteki canlılığı **kendi ölümüne kadar** sürecekti. (s.217/22)

2.6. Cümle Dışı Unsur

Leyla Karahan cümle dışı unsur hakkında şunları dile getirmiştir: “Cümlenin herhangi bir yerinde bulunan, ancak kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlenin anlamına yardımcı olan öğelerdir. Cümle dışı öğeler, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi yüklem tamamlayıcısı değildirler. Bu öğeler, yüklem tamamlayıcısı olan öğelerin aksine açıklama, pekiştirme vb. işlevlerle cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirlerine bağlarlar” (Karahan, 2014: 36).

Günay Karaağaç cümle dışı öğeleri; “Cümlenin kuruluşuna katılmayan; fakat cümle öğeleri ve cümleler arasında bağlantı kurarak metnin oluşmasını sağlayan öğelerdir” şeklinde ifade etmiştir (Karaağaç, 2011: 236).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli cümle dışı öğeyi şu şekilde dile getirmektedir: “Cümlenin kuruluşuna doğrudan katılmayan, şekil olarak yükleme bağlanmayan, ancak cümlenin anlamına dolaylı olarak katkıda bulunan bu birliklere cümle dışı unsur denir” (Özkan-Sevinçli, 2015: 154).

Bilâl Aktan cümle dışı unsuru, “Cümlenin kuruluşuna doğrudan katılmayan ve şekil olarak yükleme bağlanmayan, ancak cümlenin anlamına dolaylı olarak katkıda bulunan unsurlardır” şeklinde açıklamıştır (Aktan, 2009: 111).

Günay Karaağaç da cümle dışı öğeleri; “Cümlenin kuruluşuna katılmayan; fakat cümle öğeleri ve cümleler arasında bağlantı kurarak metnin oluşmasını sağlayan öğelere cümle dışı unsur denir” şeklinde tanımlamıştır (Karaağaç, 2011: 236).

Muharrem Ergin cümle dışı unsuru şöyle ifade etmektedir: “Cümlede bu unsurlardan başka bir de bağlama ve ünlem edatları veya ünlem grupları bulunabilir. Fakat bunlar esas hareketle, fiille ilgili olmayan ve cümleye sadece ilâve edilmiş bir durumda bulunan unsurlardır” (Ergin, 2013: 401).

“Yağmur Beklerken” adlı eserde cümle dışı unsurların genellikle cümle başında kullanıldığı tespit ettik.

Örnekler

Park yöredeki benzersizliği **ve** en azından ilk oluşuyla kasabalılara övünç vereceğe benzemektedir. (s.9/23)

Ne var ki, bu kükreyiş de yetmemişti karşısındaki gülüşün titremesine. (s.24/25)

Ancak yirmi, yirmi beş adım uzaklaştıktan sonra başladılar başlarını birbirlerine çevirip ellerini, kollarını sallamaya. (s.37/26)

Haklı **veya** haksı, doğru, yanlış, hatta insafsız; ama kaya gibi bir mantık. (s.48/6)

Ve Rahmi kendisinden biliyordu; evlerin çoğunda olmaktadır öyle gönül kırma- lar. (s.58/27)

Ama, Rahmi'nin aldığı para, tıpatıp, mazot parası oluyordu. (s.64/9)

Lâkin, insanların kaybetmekten korktukları bir şeyleri vardır. (s.74/25)

Ve, hızla döndü; öte berisi koltuğunun altında, yarı yarıya çıplak, merdivenleri ikiye, üçer atlaya atlaya çıkıp gitti. (s.86/1)

Ama amcasının kül yutmayacağını bal gibi biliyordu. (s.99/7)

Ne var ki, kazandığı bu zaman Rahmi'nin pek işine yaramamıştı. (s.106/22)

Ve–Güldâne'nin, yüreğini burkan üzüntüsü şimdi, ama şimdi hatırlatıyordu Rahmi'ye- anasının kendisini ve bacısını yetiştirmek için çektiklerini, yani bir kadın için yokluğun ne demek olduğunu ona o kadar çok anlatmıştı ki.. (s.112/18)

Lâkin bunu kavradıklarını iktidara müteveccih ihtiraslara kabul ettirebilmişlerdir. (s.119/23)

Ne var ki, Süleyman'ın etkisi kadar, hatta daha da sıcak olarak yenilenen sevgisine sevinemiyordu; çünkü ve her şeyden önce Süleyman, fırkacılığa onu şaşırtan bir heyecanla sarılıvermişti. (s.126/27)

Evet, gerçekten korkmuyordu artık.. (s.141/30)

Ve konuşuyor, Rahmi'ye söylediklerinden çok daha fazlasını düşündürtebiliyordu. (s.158/3)

Güldâne'nin, üstüne müstüne vardığı yoktu zaten; **ama** Rahmi paçasını kaptırmıştı bir kere.. didiniyor, çabalıyor, bir türlü kurtaramıyordu. (s.165/25)

Affedilmek Rahmi'nin, gerçekten de hakkıydı; **çünkü** siyasetsez, fırkasız zamanlara aşeriyordu.. evinde bile. (s.172/25)

Lâkin şimdi rahatça söyleyebilirim ki, Kenan Bey arkasında bizi korkutan kadar büyük bir boşluk bırakmamıştır ve kendisi için tasarlananlar suya düşmemiştir. (s.180/14)

Ne var ki, bir engel de onlar; Rüstem'ler, Serbest Fırka'ya, aklı hiçe sayan bir tutkuyla bağlananlar. (s.196/24)

Rahmi yutkundu; **ama** sonunda, kalleşe kalleşlik diye söyledi söylemek için durakladığı sözü: (s.207/22)

3. CÜMLE ÇEŞİTLERİ

3.1. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

Günay Karaağaç yapılarına göre cümleleri şu şekilde ifade etmiştir: Cümleleri yapısına göre incelemek de, cümleyi, yüklemının bir ya da birden çok oluşuna göre değerlendirmektir. Yapılarına göre, yani yüklem sayısına göre, basit ve birleşik olmak üzere iki tür cümle vardır (Karaağaç, 2011: 237).

Tahir Nejat Gencan yapılarına göre cümleleri; yalınç tümce, bağımsız önermelerden birleşmiş tümce ve birleşik tümce olarak üçe ayırmıştır (Gencan, 2007: 158).

Hikmet Dizdaroğlu yapılarına göre tümceleri şu şekilde açıklamıştır: “Yargı birimi olan tümce, ya tek bir düşünceyi, tek bir duyguyu yansıtır; ya da birden çok duygu ve düşünce, tümce kalıbı içinde bir araya gelerek bir temel yargıya bağlanır. Yapıları bakımından ikiye ayırmıştır: Yalın tümce ve birleşik tümce” (Dizdaroğlu, 1974: 187).

Tahsin Banguoğlu yapılarına göre cümleleri basit ve birleşik olarak ikiye ayırmıştır (Banguoğlu, 1990: 523).

Nurettin Koç yapılarına göre tümceleri, yalın tümce, birleşik tümce, sıralı tümce, aratümce, içtümce, girişik tümce, devrik tümce ve kesik tümce olarak ayırmıştır.

3.1.1. Basit Cümle

Tek çekimli fiil ile kurulan cümleye basit (yalın) cümle denir. Basit cümlelerin özelliği tek yükleme sahip olmasıdır. Cümlede ya çekimli bir fiil ya da ek fiil (*imek*) almış bir isim soylu bir kelime veya isim gibi kullanılan bir kelime grubu bulunur (Aktan, 2009: 128).

Günay Karaağaç basit cümleyi şu şekilde açıklamıştır: “Yapısında isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümlelerdir. Basit cümleyi belirleyen, yüklem dışındaki öğelerin varlığı ve sayısı değildir” (Karaağaç, 2011: 237).

Mehmet Hengirmen yalın cümleyi; “Bir tek çekimli eylemle kurulan ve içinde bir tek bağımsız yargı bulunan cümleye yalın cümle denir” şeklinde tanımlar (Hengirmen, 2007: 350).

Tahsin Banguoğlu; “Kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır” şeklinde tanımlamıştır (Banguoğlu, 1990: 522).

Hikmet Dizdaroğlu diğer dilbilimcileri gibi yalın tümceyi açıklamıştır: “Bir tek düşünceyi, bir tek duyguyu yargıya bağlayan ve içinde tümcemsi, yan tümce bulunmayan bağımsız yargılı anlatıma yalın tümce denir” (Dizdaroğlu, 1974: 187). Dizdaroğlu yalın tümceyi de yüklemelerin cinsine göre yalın tümceleri (yalın ad tümcesi ve yalın eylem tümcesi) ve ögelerin dizilişine göre yalın tümceler (yalın düz tümce ve yalın devrik tümce) şeklinde ele almıştır.

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli basit cümle hakkında şunları söylemişlerdir: “Kuruluşunda tek yüklem bulunan, tek yargı bildiren cümledir. Basit cümlede tek bir yargı bulunur; bu yargıyı sonuca bağlayan tek yüklem vardır. Bu yüklem, ya çekimli bir fiil ya da ek-fiil almış isim veya isim gibi kullanılan kelime grubu olur” (Özkan-Sevinçli, 2015: 195).

Neşe Atabay-Sevgi Özel-Ayfer Çam yalın tümleci, “Sözdizimi açısından, tek yargı bildiren, çoğunlukla, özne + yüklem sıralanışına uygun tümce biçiminde” tanımlamışlardır. (Atabay-Özel-Çam, 2003: 93).

Dilbilimciler, basit cümle anlayışlarında ve tanımlarında neredeyse aynı yaklaşımı göstermişlerdir. “Yağmur Beklerken” adlı romanda incelediğimiz basit cümle örneklerine çok fazla yer verildiği görülmektedir. Bu basit cümleler; dilek, emir, şart; kurallı, devrik; isim ve fiil olarak alt başlık altında ele alınmıştır.

Örnekler

Sol elini de amcasının omzundan çekmiyor. (s.13/27)

Babası o koca izinden sonra hiç gelmedi. (s.27/22)

Henüz bir karara varmadım. (s.42/3)

O gün Ağır Ceza’daki ilk duruşma onundu. (s.58/29)

Dünyanın en büyük bahçesiydi o. (s.64/25)

Nazardan pek korkarım ben. (s.72/12)

Önemli bir şey olmalıydı. (s.84/24)

Pek iyi düşünmüşsün. (s.96/23)

Başını öteye çevirdi. (s.108/27)

Üçüncü kadeh dokunuyor bana. (s.113/8)

Soğukluk daha da arttı. (s.126/24)

İşin kötüsü, Çarkçı'nın Veli de oradaydı. (s.143/7)

Beyler, kadehlerimizi değerli bir muhalifimiz için kaldıralım. (s.150/19)

Güneş İkizkaya'nın ardına kaymıştı. (s.160/19)

Bütün bunlar Rahmi'ye hep aynı şeyi düşündürüyordu. (s.174/14)

Aynadaki yüz artık gülmüyordu. (s.185/21)

O yıl –bütün Türkiye için- gerçekten korkunçtu. (s.190/22)

Orada uzun müddet kaldılar. (s.201/29)

Kaymakam Bey susuyordu. (s.207/14)

Ekinler ortak bekliyordu. (s.221/1)

3.1.1.1.Dilek Cümlesi

Hikmet Dizdaroğlu dilek tümcesini; “Bir dileği, isteği, özlemi açığa vuran; yüklemi dilek kipine, dilek kipinin hikâye ve rivayet birleşik zamanlarına; istek kipine, istek kipinin hikâye ve rivayet birleşik zamanlarına; ilgili kiplerin koşul birleşik zamanına dayalı anlatıma dilek tümcesi denir” şeklinde tanımlamıştır (Dizdaroğlu, 1974: 357).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda basit dilek cümleleri emir, istek ve gereklilik kipleriyle kuruludur.

Örnekler

Rıza Efendi, Hârûn Reşid'in bu sözler üzerine; “**Haydi** Câfer, bir an önce gidelim buradan; yoksa bu ihtiyar neyim var, neyim yoksa alacak” dediğini de anlatıyor, ama hikâyenin “torunlar için dikmek” yönüne iyice basıyor ve insanların, artık, sadece kendileri için dikmek, iyi işlerinin ve başarılarının sonucunu ille de görmek hırısına kapıldığına inanıyor; “Dedelerimiz yol kıyılarına, meydanlara, mesire yerlerine, bizim için çınarlar, kestaneler, ardıçlar, gürgenler dikmiş; biz de parklara kendimiz için akasyalar dikiyoruz” diyor. (s.12/7)

Zaten danışacaktım ya, **haydi** deyiver fikrini. (s.97/12)

Keşke ilk yazdığım gibi Selbes kalsaydı. (s.135/28)

Haydi bi su ver bana. (s.217/29)

3.1.1.2.Emir Cümlesi

Yüklemi emir kipi olan cümleye emir cümlesi denir. Bir oluş ya da kılış için olumlu ve olumsuz emir verilebilir. Cümlede anlam incelik ve saygı kazandırmak için ayrıca lütfen kelimesi de eklenebilir (Aktan, 2009: 124).

Mehmet Hengirmen'e göre emir cümlesini; “Bir işin başkaları tarafından yapılmasını istemek, bir dilekte bulunmak ya da öğüt vermek için kullanılan cümlelerdir” şeklinde açıklamıştır (Hengirmen, 2007: 348).

Mustafa Özkan-Veysi Sevinçli ise emir cümlesini şöyle dile getirmişlerdir: “Yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş fiil cümlesine emir cümlesi denir. Bu cümlelerde bir istek ifadesinin de bulunduğu göz ardı edilmemelidir” (Özkan-Sevinçli, 2015: 186).

Vecihe Hatipoğlu emir tümcesini; “Yüklemi emir kipi olan tümceye emir tümcesi denir” şeklinde tanımlar (Hatipoğlu, 1972: 176-177).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda emir cümlesinin genelde ikinci tekil bazen de ikinci çoğul emir kipleriyle kullanıldığı tespit edilmiştir.

Örnekler

Câfer, bir altın daha ver ona. (s.12/3)

Kalk dedim sana. (s.59/9)

Sen git.. (s.61/8)

Görürsün bak. (s.74/16)

Len Sakar, bi çay yap bana. (s.86/31)

Beni iyi dinleyin. (s.95/20)

Eyi dinle şinci Sarı. (s.98/12)

“Gel kız,” diye bağırdı. (ss.107/21)

Dinleyin. (s.131/13)

Sen ocaktakine bak. (s.161/30)

Git bul onları tez. (s.192/15)

Geri çekil! (s.203/29)

Git al. (s.222/16)

Haydi sen yat. (s.217/31)

3.1.1.3.Şart Cümlesi

“Yağmur Beklerken” adlı romanda şart cümlesi örneklerine çok fazla yer verildiği tespit edilmiştir.

Örnekler

Misâk-ı Milli'nin ne kadarını ve nelerini benimseyebilmişse o kadarıyla yetinmek zorundadır artık. (s.15/26)

Rahmi bu dileklerin içten olduğuna inansa, teşekkür edecek. (s.26/11)

Havalar böyle giderse, yıkayacak su da bulamayacağız diye korkarım. (s.47/5)

Ama nasıl bir esmer; olursa o kadar tatlı olur: (s.28/25)

Köylerine giderken veya gidince anlattıklarını bir duysan, asıl o zaman şaşırırsın. (s.36/12)

Başını doğrudan doğruya baksa hemen herkesle göz göze gelirdi. (s.44/18)

Fıkra kurulursa, iki sayılı azası ben olacağım. (s.49/19)

Gör gözlerinle de, aklın yatarsa anlatıver millete. (s.60/7)

Üç beş gün daha yağmazsa anası ağlar köylünün de, kentlinin de. (s.69/31)

Bana soracak olursan, en iyisi un fabrikasını da, kereste fabrikasını da bankaya satımlar derim. (s.70/9)

.. eşi bulunmaz ve bulunamaz tek tatbikatçısı manasına gelir ki, bu da, İsmet Paşa ve erkanı olmasa Büyük Dahi de, Türkiye de olamaz demektir. (s.150/11)

3.1.1.4.Yüklemine Göre Basit Cümleler

“Yağmur Beklerken” adlı romanda yüklemine göre basit cümleler isim ve fiil cümleleri olarak iki alt başlıkta ele alınmıştır.

a) İsim Cümlesi

Yüklemi isim veya isim soylu olan cümlelere isim cümlesi denir. Bu isimler veya isim soylu sözcükler ek eylem olarak yüklem oluşturur. “Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde basit isim cümlelerine romanda tek kelime ve kelime grubu şeklinde yer verildiğini ve daha çok tek kelime örneklerinin kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Ve amcasının hatırladıklarından birisi de işte **bu acıdır**. (s.20/8)

O müvekkili de Kenan Bey için **emmim gibi biriydi**. (s.40/26)

Mazot bidonları, pompa, hortumlar ve işçiler **tarlada idi**. (s.59/2)

Dünyanın en büyük **bahçesiydi** o. (s.64/25)

Düpedüz üzüntü, hattâ **kederdi** bu. (s.77/12)

Beş sokak **beş kapı gibiydi.** (s.83/5)

Rahmi **ortada idi.** (s.94/15)

Ben çok **gururluyum** galiba. (s.103/16)

Yalnız bunlar da **değildi.** (s.111/7)

Yorumlara, açıklamalara metelik verdiği **yoktu:** (s.120/28)

Ama akli hep **ordaydı.** (s.126/12)

İşin kötüsü, Çarıkçı'nın Veli de **oradaydı.**(s.143/7)

Lâkin, maalesef öyleleri **enderdir.** (s.150/21)

Rica **değildi** bu. (s.163/6)

Muhitimizde de bu kanaat **hâkimdir.** (s.178/12)

Ama Rüstem istim **üzerindeydi.** (s.195/14)

Sizin haberiniz **yok.** (s.208/8)

Ve gökyüzü bir **tuhaftı.** (s.221/2)

Babası evde **yokmuş.** (s.223/15)

b) Fiil Cümlesi

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde basit fiil cümleleri ya tek eylem ya da birleşik eylem olarak ele alındığı tespit edildi.

Örnekler

Parka **gidiyorum.** (s.9/31)

O zaman da taktik **değiştirdi.** (s.25/3)

Rahmi de ondan sonra **döndü** masaya. (s.37/29)

Eczacıdan başka hepsi **güldü.** (s.49/21)

Sami ile oğluna **bakmadı** bile. (s.56/16)

Gümüş tabakasını **çıkartıyor**. (s.69/5)

Hadi sevabına sen **deyiver** bana. (s.70/18)

Bir hastaya **götürmüşler**. (s.72/27)

Yağmur bir süre daha **yağdı**. (s.88/19)

İşte bunu kimse **bilmiyordu**. (s.91/7)

Sessizlik uzun **sürdü**. (s.103/13)

Güldâne sofraya bezini **seriyordu**. (s.113/19)

Rahmi'nin gözleri faltaşı gibi **açılıverdi**. (s.135/29)

Lâkin cidden **değerlidir**. (s.145/15)

O da **tamamladı**: (s.150/10)

Sessizlik de hoşuna **gitmiyordu**. (s.162/10)

Onun yerini **dolduracaksınız**. (s.180/17)

Aynadaki yüz artık **gülmüyordu**. (s.185/21)

Haberleri **geliyor**. (s.196/29)

Çok daha kötü şeyler **olabilirdi**. (s.207/20)

Güldâne iskemlesini onun yanına **çektii**. (s.216/25)

O zaman Altıntaş **bakmış**: (s.223/21)

3.1.1.5. Ögelerin Dizilişine Göre Basit Cümleler

Bu cümleler yüklem yerine göre kurallı ve devrik cümle olarak iki alt başlıkta ele alınmıştır.

a) Kurallı Cümle

Yüklemi sonda bulunan cümlelere kurallı cümle denir. “Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde kurallı cümle örneklerinin fazla kullanıldığı tespit ettik.

Örnekler

Harun Reşid bu sözden de **hoşlanmış**. (s.12/2)

Şimdi iyice **inandım**. (s.25/22)

Kereste fabrikasının küçük bir dinamosu **vardı**. (s.31/12)

Rıza Efendi **gülümsedi**. (s.51/22)

Ama doktorun çayını kendi **söyledi**. (s.77/8)

Önemli bir şey **olmalıydı**. (s.84/24)

Rıza Efendi gerçekten **şaşırdı**. (s.93/3)

Yalnız bunlar da **değildi**. (s.111/7)

Şimdi bir çay **içeriz**. (s.116/29)

Sesin daha tez **gider**. (s.130/9)

Rahmi başını **salladı**. (s.131/11)

Müfettiş Bey rakısından bir yudum **aldı**. (s.148/6)

Güldane arkasından **gelmişti**. (s.162/23)

Bir de sahne **vardır**. (s.175/26)

Rahmi ısrara gerek **görmedi**. (s.182/18)

Rahmi onlara bayrağı **gösterdi**: (s.192/21)

Dudakları **titriyordu**. (s.204/21)

Güldâne suyu **getirdi**. (s.217/30)

Serdar bile **gölüyor**. (s.226/31)

b) Devrik Cümle

Yüklemi başta veya ortada bulunan cümlelere devrik cümle denir. “Yağmur Beklerken” adlı eserde yazarın devrik cümlelere çok fazla yer verdiği tespit edilmiştir.

Örnekler

Kaç yılda meyve **verir** o? (s.11/23)

Babası gibi **sever** amcasını. (s.19/25)

Hep **gölüyordu** yumuk yumuk gözlerle. (s.24/17)

Rahmi de ondan sonra **döndü** masaya. (s.37/29)

Kahveye, lokantaya **gelmezdi** o. (s.41/11)

Sami ile oğluna **bakmadı** bile. (s.56/16)

Sam **yelindeydi** elbette. (s.58/26)

Dünya'nın en büyük **bahçesiydi** o: (s.64/25)

Bal gibi bir meydan **okuyuştu** bu. (s.88/13)

Elde etmekle iş **bitmiyordu** galiba.(s.110/29)

Durmayalım enişte. (s.122/28)

Fırçayı **almıştı** bile. (s.137/3)

Rıza Efendi **işitmemişti** galiba. (s.156/3)

Son **dedik** işte sana. (s.165/25)

Serbest Cumhuriyet Fırkası **budur** gibi geldi ona. (s.183/33)

Sordu ona: (s.192/9)

Hadi bi su **ver** bana. (s.217/29)

Çocuklar da **çık**tı lüksün ışığına. (s.226/4)

3.1.2. Birleşik Cümle

Kimi tümceler, içerikleri bakımından zengindir. Birden çok duygu ve düşünceyi kapsarlar. Asıl yargı, bir çekimli eylem ya da ekeylemlerle belirlenir. Yan yargılar, bağımlıdır; temel yargının tamamlayıcısı, yardımcıdır durumundadır. (Dizdaroğlu, 1974: 190). Bu cümle çeşitlerinden biri olan birleşik tümce de girişik tümce, kaynaşık tümce, koşul tümcesi, ilgi tümcesi ve katmerli tümce olmak üzere beş başlık altında incelenmektedir.

Süer Eker birleşik cümleyi; “Birleşik tümce, temel tümce ile temel tümceyi; şart, sebep, dilek, açıklama vb. anlamlarla tamamlayan yan tümcelerden oluşur” şeklinde ifade etmiştir (Eker, 2002: 369).

Muharrem Ergin birleşik cümleyi; “Türkçenin zengin partisip ve gerundium sistemi Türkçeye en geniş ve karışık ifadeleri sade, müstakil cümleler içinde toplamak imkânını vermektedir. Fakat bu arada az da olsa birleşik cümle de kullanılmaktadır. Birleşik cümle bir asıl cümle ile onun manasını tamamlayan cümleden teşekkül eder” şeklinde açıklamıştır (Ergin, 2013: 404).

Tahir Nejat Gencan birleşik tümceyi; “Tümleyen ve tümlenen önermelerden kurulmuş söz dizisine birleşik tümce denir” şeklinde tanımlamıştır (Gencan, 2007: 165). Gencan birleşik tümceyi girişik tümce, araönerme ve arasözü olarak ele almıştır.

Günay Karaağaç birleşik cümleyi “Yapısında birden fazla yüklem bulunan cümleler olarak tanımlamış ve bu yapının, bir ana cümle ve bu ana cümlenin anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümle ile kurulduğunu belirtmiştir” (Karaağaç, 2011: 238).

Nurettin Koç birleşik cümleyi; “İçinde birden çok çekimli eylem bulunan, dolaşısıyla birden çok yargı taşıyan tümceye birleşik tümce” denir şeklinde tanımlamıştır (Koç, 1997: 535).

Bilâl Aktan da birleşik cümleyi şöyle tanımlamıştır: “İçinde esas yargının bulunduğu bir temel cümle ile onu anlam ve görev bakımından tamamlayan bir veya birden fazla yan cümleden oluşan cümleye birleşik cümle denir” (Aktan, 2009: 128).

Tahsin Banguoğlu birleşik cümleyi; “Anlam ve şekil ilişkileri olan birden fazla yargının bir araya gelmesiyle kurulmuş cümleye birleşik cümle denir” diye tanımlamıştır (Banguoğlu, 1990: 548).

Neşe Atabay-Sevgi Özel-Ayfer Çam birleşik tümceyi; “Türkiye Türkçesinde yalnız tümcenin yanı sıra, birleşik tümce de çok yaygın olarak kullanılır. Birleşik tümce, temel yargıyı taşıyan bir tümceyle, onun anlamını açıklayan, bütünleyen, anlaşılmasına yardımcı olan tümce ya da tümcelerden oluşmaktadır” şeklinde açıklamışlardır (Atabay-Özel-Çam, 2003: 95).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli birleşik cümleyi şöyle dile getirmişlerdir: “İçinde esas yargının bulunduğu bir temel cümle ile onu anlam ve görev bakımından tamamlayan bir veya birden fazla yan cümleden oluşan cümlelere birleşik cümle denir. Başka bir ifadeyle birleşik cümle, içinde birden çok yargı bulunan cümledir. Bu yapıdaki cümlelerde bir cümle bir diğerinin başlangıcı olabilir; hatta belli kurallar ölçüsünde birbirlerine bağlanır veya başka bir cümlenin içerisinde yer alır” (Özkan ve Sevinçli, 2015: 197).

İbrahim Tosun ve Ali Koç birleşik tümceyi şu şekilde açıklamışlardır: “Bir veya birden çok yan tümce ile bir temel tümceden meydana gelmiş, birbirine eylemsilerle, şart kipiyle ya da çeşitli ilgeç ve bağlaçlarla bağlanmış tümce türüne birleşik tümce denir” (Tosun-Koç, 2014: 975).

Dilbilimcilerin birleşik cümle konusunda farklı görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Bundan hareketle birleşik cümleyi şu şekilde tanımlayabiliriz: Bir temel cümleyle bir yan cümlenin birleşmesi ile oluşan cümlelere birleşik cümle denir. Bu tanımlardan hareketle birleşik cümleleri de şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle, girişik birleşik cümle, “mi” soru ilgeciyle oluşmuş birleşik cümle ve “değil” olumsuzluk ilgeciyle oluşmuş birleşik cümle olarak alt başlıklarda ele aldık.

3.1.2.1. Şartlı Birleşik Cümle

Şart cümlesi, bütün dillerde yardımcı cümledir. Bir yüklem, bir şart cümlesi ile tanımlandığı cümledir. Şart cümlesi tek başına yargı bildirmez. Bir başka cümleyi zaman, şart, sebep ve benzetme anlamlarıyla tamamlar. Şart cümlesi genellikle, ana cümle yüklemının zarfı gibidir ve ana cümlenin başında veya içinde bulunur (Karaağaç, 2011: 238).

Tahsin Banguoğlu şart bağlam cümlesini; “Daha çok yazı dilinde yer bulduğu ölçüde bir şart bağlamı ile kurulmuş birleşik cümleye şart bağlam cümlesi denir” şeklinde tanımlamıştır (Banguoğlu, 1990: 561).

Muharrem Ergin şartlı birleşik cümleyi; “Türkçenin asli birleşik cümlesidir. Başlangıçtan beri Türkçede vardır. Temeli şart kipinin şart ifadesine dayanır. Şart kipi, bütün fiil çekimlerinin aksine, hüküm ifade etmez, bitimli bir hareket göstermez” şeklinde ifade etmiştir (Ergin, 2013: 405).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli şartlı birleşik cümleyi şöyle dile getirmektedirler: “Şart ifadesine dayalı bir yan cümle ile bir ana cümleden meydana gelen birleşik cümledir. Şart cümleleri, oluş ve kılışın bir şarta bağlandığı cümledir. Bu oluş ve kılışlar genellikle şart (-sA) ekiyle yapılır” (Özkan ve Sevinçli, 2015: 197).

Bilâl Aktan da şartlı birleşik cümleyi; “Şart kipiyle kurulmuş yüklemi bulunan cümle ile bir ana cümleden meydana gelen birleşik cümleye şartlı birleşik cümle denir” şeklinde tanımlamıştır (Aktan, 2009: 131).

Örnekler

Havalar böyle giderse, yıkayacak su da bulamayacağız diye korkarım. (s.47/6)

Elmalardan birisi.. elbette Dünya'nın en güzel elmalarını vereni, **nereden bakılırsa bakılınsın** hemen göze çarpacak bir yerde idi.. (s.64/29)

Şimdi bir ikinci işten, **bir yan gelirden söz edilecekse**, o, artık avkatlıdır. (s.67/11)

Daha kuşluk demeden öyle bir sıcak ki, **duvar diplerine serilen köpekler kuyruklarına basılsa** havlayacak gibi değil. (s.82/25)

Pek doğru konuştun Rıza, “dedi;” **Rahmi Bey oğlumuz yeni fırkaya girecekse**, bu iş hiç haberimiz olmadan olsaydı ne yapacağımı bilemezdim. (s.96/1)

Enişte be, dedi; **ne biçim adam olduğumu bi bilen varsa**, sevabına, bana da deyversin. (s.123/3)

Öyle olmasa bile, aklına da, ahlâkına da herkesler güvenir. (s.131/3)

Kaymakam Bey haber göndermiş ve “misafirimiz”in kurumu, **vakit kalırsa Kı-zılay’ı** ziyaret etmek “arzusuna izhar ettikleri”ni bildirmişti. (s.144/28)

Kasabada ve yörede öyle bir hava yaratılmıştı ki, bir Halkçı veya Serbestçi, karşı partinin bir ileri geleni ile oturup kalkacak, **yyip içecek olursa** “dönek” sayılmaktan korkuyordu. (s.172/2)

Bir fırkanın bir kasabadaki şube reisi ile ilgilenen başkent, **Rahmi’ye, korkutucu değilse bile**, tedirgin edici geldi. (s.183/11)

Allah köylünün yüzüne bakmazsa, Köylü ne ile alışveriş edecek? (s.190/1)

Bir iş edinen çıksa da, karşısına dünyanın bütün sosyologlarını, en üstün düşünürlerini getirseydi, onu bu değerlendirişinden caydıramazdı(s.215/12)

3.1.2.2. İç İç Birleşik Cümle

Günay Karaağaç iç içe birleşik cümle hakkında şunları dile getirmiştir: Bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde yer aldığı cümlelerdir. Yardımcı cümle, ana cümlenin bir ögesi veya o ögenin bir parçasıdır. Bu yapıda ana cümlenin yüklemi, genellikle, ‘demek, zannetmek, sanmak, bilmek, görmek, görünmek, farz etmek, düşünmek’ eylemlerinin çekimli şeklidir. Ana cümle sonda bulunur (Karaağaç, 2013: 514).

Muharrem Ergin iç içe birleşik cümleyi; “Bu, bir cümlenin başka bir cümlenin içine girmesi ile meydana gelen birleşik cümledir. Bu birleşik cümlede bir cümle

başka bir cümlenin bir unsuru veya cümle içinde bir isim unsuru durumunda bulunur” şeklinde dile getirmiştir (Ergin, 2013: 406).

Hikmet Dizdaroğlu iç içe birleşik tümceyi kaynaşık tümce olarak adlandırmış ve şu şekilde açıklamıştır: “Yan yargısı içtümceye dayalı birleşik tümceye kaynaşık tümce denir” (Dizdaroğlu, 1974: 205).

Nurettin Koç iç içe birleşik cümleye “içtümce” diyerek adlandırmış ve şu şekilde ifade etmiştir: “Türkçede, girişik tümce oluşturan tümcemsiden başka, çekimli eylemle kurulmuş tümcenin bile, bir başka tümce içinde tümleş görevini yüklediğini görüyoruz. Ad öbeği gibi, kurucu görevi olan bu tür tümceye içtümce denir (Koç, 1997: 545).

Bilâl Aktan iç içe birleşik cümleyi; “Bir cümle ile o cümlede görev alan başka bir cümlenin yer almasıyla kurulan birleşik cümleye iç içe birleşik cümle denir” şeklinde tanımlar (Aktan, 2009: 132).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli iç içe birleşik cümleyi, “Bir cümlenin, herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde yer almasıyla oluşan birleşik cümleye iç içe birleşik cümle” şeklinde tanımlamışlardır (Özkan ve Sevinçli, 2015: 201).

Dilbilimcilerin tanımlarından yola çıkarak iç içe birleşik cümleyi şu şekilde tanımlayabiliriz: Bir cümlenin içine başka bir cümlenin girmesiyle oluşan cümlelere iç içe birleşik cümle diyebiliriz. “Yağmur Beklerken” adlı eserde, iç içe birleşik cümle örneklerinin fazla kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Tapucu Ragıp Efendi’nin çiçekleri dillere destandır; Rıza Efendi; “**Ha bi, tenez-zül edip ona gitselerdi ya.. patates, soğan, fide, tohum, ne,, esirgemez verirdi, yazık,**” diyor. (s.10/10)

Biliyor; Serdar, “**ana, babam geliyor,**” diye fırlamış, kapının arkasına geçmiştir. (s.21/1)

Bak, **babamı bile güldürüyorsun,** diyor Serdar Müberrir’e. (s.28/12)

“**Bugün tehir yok,**” diyor. (s.32/28)

Ama Rahmi, o dâvada, kendisine gelen adamı dinlemiş, belgelere, delillere, tanıklılıklara bakmış ve; **“Yakaladım seni, üstâd,”** demişti. (s.39/31)

“Bugün bir şeyler dönmüş burada,” dedi. (s.45/28)

“Şo fırkalar da, Angara da pek möhemdir helbette,” dedi. (s.50/11)

Rıza Efendi ona, **“bu yalanı da neden kıvırdın,”** der gibi baktı ve direndi. (s.54/24)

Bu arada Rahmi'nin neyi var, neyi yoksa, özellikle de son zamanlarda aldıklarını, bire beş katarak sayanlar ve **“Gözünü mal hörsü –hırsı- bürümüş,”** diyenler çıktı. (s.63/16)

Bu sefer müjdecî koca herifti sanki; gülüşünü görsün istedi; **“senin gibi gülebirim işte,”** demek istedi, ona baktı: (s.80/31)

Cuma günü, yağmur duasından sonra rahmi, **Kenan Bey'e; “bi çayını içelim, ağbey,”** demişti. (s.91/1)

Rahmi bu sözlerin teklif olmadığını, o söylemeden önce anlamış, ayrılırken; **“Yarın gene konuşuruz, ağbey,”** demişti. (s.106/12)

“Hadi, hadî; çocuk olma.. bırak ağlamayı,” diyeyi gelirdi. (s.122/8)

Hınzır karı, **ille dişleri de görünsün ister,** vara, yoğa gülüp durur. (s.129/13)

Aksine alevlendi ve, zaman zaman sertleşen, acı dokundurmalara varan bir tartışmadan sonra; **“Cumhuriyet Kiraathânesi'ne Cumhuriyet gazetesi yakışır,”** diyenlerin dediği oldu. (s.140/18)

“Küçük Çiftlik Parkı'na şöyle bir uzansak, ne dersiniz,” diye sordu. (s.182/30)

İlk günlerde amcasını düşünür ve, **“insan dediğine bir de düşman lazım,”** derdi. (s.200/11)

Serdar, **“Bir şey mi demek istedi,”** diye düşünür gibi, şöyle baktı, sonra da dudaklarını büküp yürüdü, gitti. (s.224/21)

a) İsim Cümlesine Dayalı İç Cümle

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, isim cümlesine dayalı iç cümlelerin zaman belirteci, dolaylı tümleç ve özne görevinde kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Tapucu Ragıp Efendi'nin çiçekleri destandır; Rıza Efendi; “Ha bi, tennezül edip ona gitselerdi ya.. patates, soğan, fide, tohum, ne, esirgemez verirdi, yazık,” diyor. (s.10/10)

Varlıklıdır; fakir, fukara babasıdır; hayır,, hasenat sahibidir; sayılır, sevilir ve övülür; anlaşmazlıklarda aracılığına, zor durumlarda düşüncesine başvurulur. (s.12/22)

“Bugün tehir yok” diyor. (s.32/28)

“Şo fırkalar da, Angara da pek möhemdir helbette,” dedi. (s.50/11)

b) Fiil Cümlesine Dayalı İç Cümle

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, fiil cümlesine dayalı iç cümle dolaylı tümleç ve zarf tümleci görevinde daha çok kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Biliyor; Serdar, “ana, babam geliyor,” diye fırlamış, kapının arkasına geçmiştir. (s.21/1)

Bak, babamı bile güldürüyorsun, diyor Serdar müberrer'e. (s.28/12)

Serdar, “Bir şey mi demek istedi,” diye düşünür gibi, şöyle baktı, sonra da dudaklarını büküp yürüdü, gitti. (s.224/21)

3.1.2.3. Ki’li Birleşik Cümle

Hikmet Dizdaroğlu ki’li birleşik cümleyi ilgi tümcesi olarak adlandırmış ve “İki tümcenin, *ki* bağlacıyla birbirine bağlanmasından oluşan tümceye ilgi tümcesi denir” şeklinde tanımlamıştır (Dizdaroğlu, 1974: 216).

Neşe Atabay-Sevgi Özel-Ayfer Çam *ki* bağlacıyla bağlanan yan tümceleri şu şekilde ifade etmişler: “Ki bağlacı, sonuna geldiği tümceyi, bir temel tümceye neden, sonuç, açıklama belirterek bağlar. Bu bağlaç, iki tümceyi bağladığında birleşik tümce oluşmaktadır” (Atabay-Özel-Çam, 2003: 101).

Bilâl Aktan *ki*’li birleşik cümleyi, “Bağlaç olan *ki* ile kurulan birleşik cümleye *ki*’li birleşik cümle denir” şeklinde tanımlamıştır (Aktan, 2009: 133).

Süer Eker *ki*’li birleşik cümleyi şu şekilde açıklamaktadır: “Ki’li birleşik tümce, bir temel tümce ile, temel tümceye *ki* ile bağlanan bir yardımcı tümceden oluşur. bu tümce türü, asıl ögenin başta bulunması nedeniyle, art zamanlı Türkçe söz dizimi kurallarına aykırıdır” (Eker, 2002: 371).

Muharrem Ergin, *ki*’li birleşik cümleyi, yabancı asıllı olan ve Türkçe için normal olmayan bu birleşik cümle Farsçadan geçmiş bulunan *ki* edatıyla ve onun Türkçesi olarak eskiden kullanılan *kim* edatıyla yapılan birleşik cümle olarak tanımlamıştır (Ergin, 2013: 405).

Günay Karaağaç da *ki*’li birleşik cümleyi; “Ki’li birleşik cümle, Türkçenin söz dizimi yapısına ters olarak, yardımcı cümlelerin ana cümleden sonra geldiği bir cümle türüdür” şeklinde ele almıştır (Karaağaç, 2011: 239).

Tahsin Banguoğlu *ki* ilinti cümlesini; “İlinti zamir cümlesi içinde ele almaktadır. *Ki* ilinti cümlesi dilimizde daha yaygın olan karmaşık cümlelerden bazılarını karşılaştırmakla beraber ilinti cümlesi abartmalı anlatmada ayrı bir berkitme işleyişine sahiptir” şeklinde ifade etmiştir (Banguoğlu, 1990: 552).

Vecihe Hatipoğlu *ki*’li bağlı cümleyi bağlaçlı yan tümce olarak adlandırmış olup bağlaçlı yan tümceyi şu şekilde açıklamıştır: “Birleşik tümcelerde, temel tümceye, çekimli eylemden sonra aldığı “*ki*” bağlacıyla bağlanan, temel tümcedeki an-

lamı açıklayan ve nedenleri bildiren tümceye bağlaçlı yan tümce denir” (Hatipoğlu, 1972: 146).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ki’li birleşik cümle hakkında şunları dile getirmişlerdir: “ *Ki* ” bağlacıyla kurulan birleşik cümlelere *ki’li birleşik cümle* denir. Eski metinlerde bu bağlaç kim şeklindeydi. Bu tür birleşik cümlelerde iki cümleyi birbirine bağlayan *ki* bağlacıdır. Bu cümleler bir temel cümle ile onu çeşitli bakımlardan tamamlayan yardımcı cümleden meydana gelir. Bu yapıdaki cümlelerde temel(asıl) cümle, yardımcı cümleden önce yer alır. Yardımcı cümle ise ya doğrudan doğruya temel cümle yüklemine bağlanarak yüklem tamamlayıcı bir ögesi (özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı, yüklem), ya da temel cümlenin ögelerinden birine bağlanarak onu belirten, tamamlayan, niteleyen bir öge olur (Özkan ve Sevinçli, 2015: 204).

“Yağmur Beklerken” adlı eseri incelediğimizde ki’li birleşik cümle örneklerinin fazla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Örnekler

Köylü pancarını kaldırsın, paraya kavuşsun ki, bu koca çark alışıldığınca dön-bilsin. (s.57/5)

Mümkün, dedi doktor; fakat, bana öyle geliyor ki, sen de kendini biraz fazla düşünüyorsun. (s.74/17)

İşte ben bu yüzden derim ki, dayım fırkadan ayrılınsın.. emme sen Serbest Fırka’ya gireceğinden ötürü değil. (s.98/27)

İmdi.. peki, diyorum Rahmi.. demeden de yapamıyorum ki, halkın, anlatmaya çalıştığım ve anladığından emin olduğum o bilmediği bekleyişleri idrâk edemediği ihtiyaçları.. (s. 105/18)

Öyle anlaşılıyor ki, ben uzun müddet duruşmalara giremeyeceğim. (s.116/6)

Rahmi tam; bu geceyi atlattık.. yarına Allah kerim, diyordu ki, gürültüyle uyanan Müberrer, Rıza Efendi’nin; “Sultan kızım uyanmış benim” sözünü, rüyasının devamını tamamlar gibi kesiverdi. (128/9)

Şaşı öyle üzölmüş görünüyör ki, Rahmi neredeyse inanacak. (s.136/22)

İstirham ederim, beyefendi; beğenmemek haddimiz değil. Fakat, itiraf zorundayım ki, beni müteessir ettiniz. (s.147/4)

Rahmi de o zaman anladı ki, Dünya çarşidan, pazardan ve erkekler arasındaki, olumlu, olumsuz ilişkilerden ibaret değildir; bir de evler vardır; gündüzleri heriflerin bırakıp gittiği sokaklar, akıllarına bile gelmeyen komşuluklar, akrabalıklar, ahretlikler, kardeşlikler vardır; kadınlar vardır. (s.172/30)

Lâkin şimdi rahatça söyleyebilirim ki, Kenan Bey arkasında bizi korkutan kadar büyük bir boşluk bırakmamıştır ve kendisi için tasarlananlar suya düşmemiştir. (s.180/14)

Kendinizde kazanacak kadar bir kuvvet görüyor musunuz ki, böyle bir şey istiyorsunuz? (s.186/22)

Lâkin, adım gibi biliyorum ki, inkılâpları muhafaza hususunda.. gerekirse, taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakmayacağı muhakkaktır. (s.194/19)

Rahmi çevresinde olup bitenleri gazete haberleri ve parti genelgeleri ile birleştirince anlıyordu ki, bütün Türkiye'yi sarmıştır; Kadifekale'yi, Ağrı, ile Toroslar'ı, Canıklar'le Sultan Dağları'nı, Süphan Dağları ile kavuşturmuş, birbirlerinin adını işitmemiş kentleri, kasabaları ve birbirlerinin yüzünü görmemiş ve görmeyecek olan insanları bir etmiş, birbirine benzetmiştir. (s.198/15)

Anlaşıyor ki, sen benim verdiğiim sözlerden şüphe ediyorsun. (s.211/12)

İki karar mı var ki, birini seçeyim be emmi? (s.227/20)

3.1.2.4. Girişik Birleşik Cümle

Girişik tümce, bir temel tümce ile birlikte bir veya birkaç eylemsiden kurulan tümceye denir. Bazı girişik tümcelerde yalnız ortaç, yalnız eylemlik veya yalnız ulaç vardır, bazılarında da ikisi ya da hepsi birlikte kullanılmış olabilir. Bazen de birleşik ve girişik tümcelerin birlikte kullanıldığı da görülebilir (Hatipoğlu, 1972: 153-154).

Mehmet Hengirmen girişik birleşik cümleyi; “Yan tümceleri, temel cümleye özne, nesne, tümleç olan ya da bu öğelerden birini tümleyen birleşik cümlelere girişik birleşik cümle denir” diye tanımlar (Hengirmen, 2007: 359).

Hikmet Dizdaroğlu girişik tümceyi; “Bir temel tümce ile; özne, nesne, dolaylı tümleç, belirteç tümleci, ilgeç tümleci görevindeki bir ya da birkaç tümcesiden oluşan bağımsız yargılı anlatıma girişik tümce denir” şeklinde ele almıştır (Dizdaroğlu, 1974: 193).

Tahir Nejat Gencan girişik tümceyi; “Temel önermeye özne, nesne, tümleç olan ya da bu öğelerden birini tümleyen birleşik tümcelere girişik tümce denir” şeklinde tanımlamıştır (Gencan, 2007: 168).

Tahsin Banguoğlu girişik birleşik cümleyi “karmaşık birleşik cümle” içinde ele almış “Bir başcümle ile onun üyelerinden birinin yerini tutan, ya da üye olacak bir belirtme öbeği içinde yer alan bir yarım yargının (içcümle) birleşmesidir” şeklinde tanımlamıştır. (Banguoğlu, 1990: 562).

Nurettin Koç girişik tümceyi; “Bir temel tümceyle, bir ya da birkaç tümcesinin oluşturduğu geniş tümceye girişik tümceye denir” diye tanımlamıştır (Koç, 1997: 547).

Neşe Atabay- Sevgi Özel- Ayfer Çam girişik tümceyi; “Türkçede yapı bakımından değişik özellik gösteren bir tümce türü de girişik tümcedir. Türkiye Türkçesinde bugüne değin, içinde her türlü eylemsi olan tümceler girişik tümce olarak değerlendirilmiştir” şeklinde açıklamıştır (Atabay-Özel-Çam, 2003: 110-111).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli de girişik birleşik cümleyi şöyle tanımlamaktadır: “Fiilimsilerle kurulan cümlelere girişik birleşik cümle denir. Bu cümlelerde yardımcı cümle, temel cümleye, cümle öğelerinden birini tamamlayan bir öge olarak katılır. Bu yapılar, bir kelime çeşidi (isim, sıfat, zarf) gibi işlem görmektedir” (Özkan-Sevinçli, 2015: 207).

Girişik birleşik cümleyi dilbilimcilerden hareketle şöyle tanımlayabiliriz: Ana cümlelerin bir ögesi olarak yer alan ve bu ana cümleyi tamamlayan yan cümlelere giri-

şik birleşik cümle denir. “Yağmur Beklerken” adlı romanda, girişik birleşik cümle örneklerinin çok fazla kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Kocası daha bahçenin balkonunda lüks lâmbasını pompalarken, dört, beş küçük meze tabağını hazırlamıştır bile.. (s.22/24)

Şaşı’ya parasını fazlasıyla verip, Cuma günü için de bir kebab ziyafeti vâdettikten sonra Cumhuriyet Kıraathânesi’ne gitti. (s.137/13)

Rahmi, **çalılara sürtünerek** yürüdükleri patıkada, bir süre hep onu, onu değil, Güldâne’nin anlattıklarına göre, baldızını ve Sâmi’nin iki çocuğunu düşündü. (s.153/7)

Asıl üzücüsü, **sevgi üstünlüğünü kazanamayan amcası sıra saygıya gelince**, dâvayı açıkça kaybediyordu. (s.169/29)

Oysa sahnedekiler, son perde de kapandıktan sonra, **gişede toplanan paraları paylaşacaklar**, kaderlerinin o gelire bağlı olduğunu hiçbir zaman unutmayacaklardır. (s.176/9)

Muslukta, kusmak için zorlanıp duran, öğüren, ama **bir türlü beceremeyen**, arada bir de kâinatın silsilesine söven, alını boncuk boncuk terlemiş bir sarhoş gördü. (s.185/23)

Rahmi **haberi alınca** haber gönderip çağırttı. (s.198/18)

O günlerde **başkent’i –iktidar’ı- kurtuluşu gerçekleştiren** bir ekibin bilek hakkı olarak görüyordu (s.225/7).

3.1.2.5. “Mi” Soru İlgeciyle Oluşmuş Birleşik Cümle

“Yağmur Beklerken” adlı eserde yazar “mi” soru ilgecinin genellikle görülen geçmiş zaman ekiyle birlikte kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

“Pöh,” diye burun kıvrırdı eczacı; “öyle de olsa, Kenan Bey fırkayı kurmaya kalkıştı mı, baldırı çıplaklardan, ayaktakımından, ipsiz, sapsızlardan, kaybedecek bir şeyleri olmayanlardan başkasını bulamaz. (s.49/10)

Irahmet üç, beş gün daha yağmayiverdi mi, eyi belle bunu hâkim beğ, yandı millet. (s.51/1)

Beş, on gün değil, üç beş gün daha yağmadı mı, sen o vakit seyret cümbüşü! (s.52/29)

Kasaba yerlilerinin pancarları bir yana bırakılsa bile, köylerde pancar olmadı mı bütün evler suyu çekilmiş değirmene dönecektir. (s.56/26)

3.1.2.6. “Değil” Olumsuzluk İlgeciyle Oluşmuş Birleşik Cümle

“Yağmur Beklerken” adlı romanda “Değil” olumsuzluk ilgeciyle oluşmuş birleşik cümlelerin örneklerine az yer verildiği tespit edilmiştir.

Örnekler

Kadınlar ve genç erkekler değil, ama Rıza Efendi bal gibi anlamıştı: (s.14/4)

Ama sıtma doktoruna değil, kendisinedir bu sövüş; çünkü Anakız’ı hatırlamıştır: (s.16/8)

Bu da, Kenan Bey gücendiği için değil, Rahmi kendisinde onun yüzüne bakabilecek yürek bulamadığından olmuştu. (s.40/29)

Çok değil bir, iki dakika sonra da damlalar düşmeye başladı. (s.81/11)

Yalnız elleri değil, artık bütün vücudu titriyordu. (s.85/1)

Piket değil, partiler arası karşılaşma! (s.138/1)

3.1.3. Sıralı Cümle

Sıralı tümcelerin bazıları yalın, bazıları birleşik, bazıları girişik, bazıları da kesik veya devrik tümce olabilir. Sıralı tümcelerde, bazen bir tümcede geçen özne, tümleş veya yüklem, ikinci tümcede tekrar edilmez. Bu bakımdan sıralı tümce: 1. Bağlımlı

Sıralı Tümce 2. Bağımsız Sıralı Tümce” olarak iki alt başlığa ayrılır (Hatipoğlu, 1972: 155).

Hikmet Dizdaroğlu sıralı cümleyi; “Bağımsız kuruluştaki birden çok yargılı anlamdan oluşan tümceye sıralı cümle denir” diye tanımlamıştır (Dizdaroğlu, 1974: 223). Dizdaroğlu sıralı cümleyi dört alt başlıkta ele almıştır: Bunlar bağımsız sıralı tümce, bağımlı sıralı tümce, açıklamalı sıralı tümce ve karma sıralı tümce şeklindedir.

Nurettin Koç sıralı cümleyi, “Anlam yakınlığı nedeniyle birbirine bağlanmış tümceler” diyerek tanımlamıştır (Koç, 1997: 540).

Mehmet Hengirmen sıralı cümleyi; “Anlam yakınlığı nedeniyle birbirine bağlanan cümlelere sıralı cümleler denir. Bazı sıralı cümleler anlam yönünden birbirine tamamen bağlıdır. Bazıları ise anlam yönünden birbirine bağımlı değildir” şeklinde açıklamıştır (Hengirmen, 2007: 354).

Tahsin Banguoğlu sıralı cümleyi “tümlene birleşik cümle” adı altında ele almıştır. “Türkçede karmaşık cümle yapılışı baştan beri tercih edilmiş ve önde gitmiş olduğundan tümlene birleşik cümle daha az kullanılmıştır (Banguoğlu, 1990: 549).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli sıralı cümleyi şöyle ifade etmişler: “Arka arkaya sıralanmış cümlelerden oluşur. Her cümle kendi başına bir yargı bildirmekle birlikte, öteki cümlelerle aralarında bir anlam ilişkisi vardır” (Özkan-Veysi, 2015: 209).

Bilâl Aktan sıralı cümleyi; “Her biri ayrı ayrı yargı bildirdiği halde aralarındaki sıkı anlam ilişkisiyle arka arkaya sıralanmış cümlelere sıralı cümle denir. Her cümle birbirine sıralama bağlaçları, virgül ya da noktalı virgül ile bağlanır” şeklinde açıklar (Aktan, 2009: 134).

Serdal Kara sıralı cümle ile ilgili olarak; “Bazen insan zihninde üretilen düşüncelerin, ifade edilmek istenen duyguların ya da hareketlerin tek bir cümle ile dile getirilememekte olduğunu; bu nedenle de anlamca birbirine bağlı çeşitli cümlelerin bir arada verildiğini belirtmiştir. Bu cümlelerde gerek çeşitli gramatikal unsurlar,

gerekse de farklı ögelerin birbirine bağlandığını ve bu yapı içinde yer alan sıralı cümlelerin, bağlantı şekillerine ya da anlamsal ilişkisine göre ayrı ayrı adlandırmanın konunun anlaşılmasını güçleştirdiği gibi, karmaşık hale de getirdiğini belirtmiştir. Bu nedenle bu tür cümle yapılarını anlam bağlantısı ve öge ortaklığı yönünden sınıflandırmanın daha doğru bir yöntem olarak görüldüğünü belirtmiştir (Kara, 2012: 2168).

Neşe Atabay- Sevgi Özel- Ayfer Çam sıralı cümleyi şu şekilde açıklamışlardır: Türkiye Türkçesinde, taşıdıkları yargı sayısına göre ele alınan tümcelerin büyük bir çoğunluğunu da sıralı tümceler oluşturur. Türkçede, bir anlatım içinde anlam ilgileri nedeniyle birbirlerine türlü biçimlerde bağlanan tümcelere sıralı tümce denir. Sıralı tümcelerde, sondaki tümcenin yüklemi kişi ve zaman açısından öteki tümcelerin yüklemleriyle uyum gösterir. Kişi ve zaman ekleri genellikle yinelenmemek için sondaki yüklemde belirtilir (Atabay-Özel-Çam, 2003: 108).

Sıralı cümleler genellikle bağımlı sıralı cümle, bağımsız sıralı cümle, açıklamalı sıralı cümle ve karma sıralı cümle olarak dört alt başlıkta ele alınmıştır. ”Yağmur Beklerken” adlı romanda bağımlı ve bağımsız sıralı cümlelerin fazla kullanıldığı tespit edilmiştir.

3.1.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle

Bilâl Aktan bağımlı sıralı cümleyi; “Hem anlam yönünden, hem de ögelerinin ortak olmaları yönünden birbirleriyle bağlı olan cümlelerdir” şeklinde ele almıştır (Aktan, 2009: 135).

Nurettin Koç bağımlı sıralı cümleyi; “Özneleri, tümceleri ya da yüklemeleri ortak olan tümcelerdir” diye tanımlamıştır (Koç, 1997: 541).

Hikmet Dizdaroğlu bağımlı sıralı tümceyi şu şekilde açıklamıştır: “En az iki bağımsız tümceden oluşan ve aralarındaki anlam ilgisi bağlaçlarla sağlanan yargılı anlatıma bağımlı sıralı tümce denir” (Dizdaroğlu, 1974: 233).

Mehmet Hengirmen bağımlı sıralı cümleyi; “Anlam bakımından birbirini tamamlayan, özneleri, tümceleri ya da yüklemeleri ortak olan cümlelere bağımlı sıralı cümleler denir” şeklinde tanımlar (Hengirmen, 2007: 354).

Vecihe Hatipoğlu bağımlı sıralı tümceyi, anlam bakımından birbirine bağlı olan ve özneleri, tümceleri veya yüklemleri ortak bulunan tümceler, Şeklinde tanımlamıştır (Hatipoğlu, 1972: 155).

Mustafa zkan–Veysi SevinÇli bağımlı sıralı cümleyi Şu Şekilde tanımlamıŐlar: “Anlam ve ögelerinin ortak olmaları yönünden birine bağlı olan cümlelere bağımlı sıralı cümle denir” (zkan-SevinÇli, 2015: 209).

Sıralı tümcelerin bu türünde, ögelerden biri ortaktır. Tümceler anlam ilgisiyle olduğu kadar, ögelerinin ortak oluŐlarıyla da birbirlerine bağımlıdır. Bağımlı sıralı tümceleri oluşturan tümcelerin her birinin ayrı tümce görünümünde olmalarına karşın, özneleri, tmleŐleri, yüklemleri ya da bu ögelerin bir ikisinin ortak olduğu görülür (Atabay–zel–Şam, 2003: 109).

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde bağımlı sıralı cümlelerle ilgili olarak daha çok öznesi ortak olan bağımlı sıralı cümleler kullanıldığı tespit edilmiştir.

Örnekler

Rıza Efendi ekşimek için sebep arar ve bulur. (s.7/13)

Mberrerr yere çömeliyor, babasının çoraplarını çıkarıyor, götürüyor. (s.22/6)

Mberrerr hem utanıyor, hem üzülüyor. (s.28/14)

Ama **Kenan Bey** bunu bilir ve umursamaz; rahattır. (s.39/9)

Rahmi glyor; çünkü bu oyunu kendisi de oynar ve sever... (s.50/19)

Sevinmişti buna **Rahmi**; çünkü kendisini artık pek zayıf saymıyordu.. düze çıkmak üzere olduğuna inanıyordu. (s.65/16)

Sen, bir yandan bunun böyle olacağını benden iyi biliyor, bir yandan da siyasetin en kötüsüne, en işe yaramazına kapılıyorsun. (s.77/1)

Esnaf, dükkânlarının önüne çıktı; karşıdan karşıya, geniş el, kol hareketleriyle, bağıra çağıra konuşuyor, Şakalaşıyorlardı. (s.85/14)

Asım Ağa kallâvi fincanı bıyıkları ile sakalının arasına gömdü, kahveyi keyifle hüpürdetti. (s.93/8)

Gerçi **Rahmi**, bu ana konusunun artık saçmaya döndüğünü o gece anlamış ve açmaz olmuştu; unutup gitmişti de. (s.112/29)

Rahmi düşündü, taşındı ve karar verdi. (s.133/24)

Müfettiş, gerçekten de, babacan bir adamdı; yani öyle görünüyordu. (s.144/31)

Kısacası **Rahmi** öyle düşünüyor ve inanıyor, anlayışsızlıklarla başa çıkmak zor. (s.155/12)

Rahmi, nihayet, aradığı mezeyi bulmuş olmalıydı; çatalıyla bir yeşil zeytin aldı ve ağzındaki sözde rakıyı yuttuktan sonra çiğnemeye başladı. (s.182/1)

Türkiye'deki seyirciler çoktu, bütün milleti ve çoğunda da arenaya atlamak, savaşmak ve alkış toplamak hevesi vardı. (s.200/17)

3.1.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle

En az iki bağımsız tümceden oluşan ve aralarındaki anlam bağıntısı virgül ya da noktalı virgülle belirlenen yargılı anlatıma bağımsız sıralı tümce denir (Dizdaroğlu, 1974: 223).

Mehmet Hengirmen bağımsız sıralı cümleyi şu şekilde dile getirmektedir: “Bağımsız sıralı cümlelerde özne, tümce ve yüklem ortak değildir. Bu tür cümleler arasında yalnızca anlam yakınlığı vardır ” (Hengirmen, 2007: 355).

Nurettin Koç bağımsız sıralı cümleyi, “bu tür tümcelerde, yalnızca anlam yakınlığı vardır. Her tümcenin yüklemi, öznesi ve tümleci ayrıdır” şeklinde açıklamıştır (Koç, 1997: 543).

Bilâl Aktan bağımsız sıralı cümleyi; “Aralarında belli bir anlam ilgisi bulunmayan bağımsız cümlelerin oluşturduğu cümleler dizisine bağımsız sıralı cümle denir. Bağımsız sıralı cümlelerde yer alan her cümle sözdizimi bakımından bağımsız birer cümledir; başka bir cümlenin veya ögenin varlığını gerektirmez” diye açıklamıştır (Aktan, 2009: 136).

Vecihe Hatipoğlu bağımsız sıralı tımceyi Öyle ifade etmektedir: “Bağımsız sıralı tımce anlam bakımından birbirine bağlı olduğu halde özneleri, tımceleri, y¼klemeleri ayrı olan tımcelerdir” (Hatipoğlu, 1972: 156).

Bu tımcelerde her tımcenin, öznesi, tımleci, y¼klemi ayrıdır. Tımceler, yalnızca, anlam yakınlığı nedeniyle bir arada bulunur. Bağımsız sıralı tımceler gerekli noktalama imleriyle, birbirlerine bağlanabildikleri gibi *ve, de, ama, fakat, ya da* gibi t¼rl¼ bağlaçlarla da birbirlerine bağlanabilir (Atabay-Özel-Çam, 2003: 108).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli bağımsız sıralı c¼mleyi Öyle ifade etmişlerdir: “Sıralı c¼mleler arasında ögeler bakımından ortaklık yoktur. Ortaklık, anlatılan konunun c¼mleleri arasındaki anlam yakınlığıdır. Bu c¼mleler, yalnız başlarına kullanıldıklarında anlamı olan ve bir araya gelince de aralarında anlam ilişkisi bulunan; ancak ortak c¼mle ögesi bulunmayan c¼mlelerdir” (Özkan ve Sevinçli, 2015: 215).

Yukarda da gör¼ld¼đü gibi bağımsız sıralı c¼mle hiçbir ögesi ortak olmayan fakat birbirinin devamı niteliğinde olan c¼mleler olarak tanımlanabilir. “Yağmur Beklerken” adlı eserde bağımsız sıralı c¼mlelerin bağlaçlar veya noktalama işareleriyle birbirine bağlandığı gör¼lmektedir.

Örnekler

Allah’ın takdiri bilinmez; ama ben seni, bu diktiğin fidanların meyvesi için hayli yaşlanmış gör¼yorum (s.11/25)

Artık baba yoktur, sadece ana vardır; anladı. (s.27/23)

Gerçekten de yakalamıştı, nitekim duruşmalarda Kenan Bey bir t¼rl¼ Kenan Bey olamıyor, tutuk, hattâ ezik görünüyordu. (s.40/1)

D¼kkân kapısı hak kapısı demişler; ama avukat d¼kkânı ötekilere hiç benzemiyordu. (s.67/1)

Doktor Őekeri dişliyor, Rahmi fincanı karıştıırıyordu. (s.73/17)

Rıza Efendi ile dayısı Vâhit Bey konuşuyor, ötekiler susuyordu. (s.95/13)

Rahmi ona da, Kenan Bey'e söylediğini tekrarladı; ama sebep değişti. (s.121/23)

Camlar açık olduğu için de içeride konuşulanlar, yarım yamalak da olsa, işitiliyordu; Rahmi yan gözle durumu da gördü. (s.137/19)

Yiyeceklerin, içeceklerin ve sofrta takımlarının hepsi de evlerden getirilmişti; bulunmayan bir kuş sütü idi. (s.146/23)

Karşı dağlar hâlâ leylak rengiydi; ama yamaçların gölgesi düşen kasaba gittikçe esmerleşiyordu. (s.160/19)

Bununla beraber konu bundan öteye gitmedi; Kenan Bey uykusuyla baş başa bırakıldı. (s.176/26)

Herkes gülüyordu; ama Rahmi donup kalmıştı. (s.193/18)

Gazeteler ciyak ciyak bağıırıyordu ve o zamana kadar daha gazete isimlerini bilmeyenler bile gazete alır olmuştu. (s.199/18)

3.1.3.3. Açıklamalı Sıralı Cümle

Hikmet Dizdaroğlu açıklamalı sıralı tümceyi; “Bir giriş tümcesiyle onun açıklaması durumunda olan yargılı anlatıma açıklamalı sıralı tümce denir. Bu tür tümcelerde, ilk tümceden sonra iki nokta konulur” şeklinde açıklamıştır (Dizdaroğlu, 1974: 240).

Tahsin Banguoğlu açıklama cümlesini; “Başcümleyi açıklayıcı nitelikte bir yan cümleyle kurulan birleşik cümlelere açıklama cümlesi denir” şeklinde tanımlar (Banguoğlu, 1990: 557).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda açıklamalı sıralı cümle örneklerinin az kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu tür sıralı cümlelerde genellikle iki nokta kullanılmıştır.

Örnekler

Ve, yargıçlar da mahkeme kalemindekiler Kâmil'in yazısını öve öve bitiremezlerdi: Hem okunaklı, hem de güzel mi güzeldir yazısı. (s.68/17)

Gızma.. gızmaya hakkın yok: Kaç gündür bi oturup gonusmadık. (s.163/12)

Ve aynı adamlar, sahneye, halkın karşısına çıkınca yüzde yüz değişiyor, değişmekle de kalsalar iyi, değiştiriyorlardı: Köyleri, kasabaları, şehirleri ve evleri değiştiriyorlardı. (s.175/27)

Rahmi, amcasından biliyordu: Satacak, savacak, ödeyeceklerdi; fakat kime? (s.190/19)

Hadi, hadi Hacı Asım'ın oğlu, sen de kabul et: İyi yaptım ben. (s.207/29)

3.1.3.4. Karma Sıralı Cümle

Rasim Şimşek karma sıralı cümleyi şu şekilde ifade etmiştir: “Bağımlı ve bağımsız sıralı cümlelerin birlikte kullanıldığı bu tür cümlelerde ikiden fazla cümle bulunur” (Şimşek, 1987: 300).

Hikmet Dizdaroğlu karma sıralı tümceyi; “Bağımsız ve bağımlı sıralı tümcelerden oluşan yargılı anlatıma karma sıralı tümce denir” şeklinde tanımlamıştır (Dizdaroğlu, 1974: 243).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda karma sıralı cümle örneklerinin az kullanıldığı tespit edilmiştir.

Örnekler

Sesi gene rahattı; ama önleyememiş, yanında oturan –o zaman beş yaşında idi-Serdar'ın elini tutmuştu. (s.25/10)

Gerçi bu işi başlangıçta delibozuk sayanlar, başarılınca da çekemeyenler çıkmamış değildir; başarılıymıştı bile! (s.30/19)

Gerçi o serin esinti dinmiş hava yeniden donmuş, gökyüzü de çırılçıplak maviliğine dönmüştü; ama haftalardır doğudan esen, sınırları yay gibi gören, beyinleri tırmalayan, göğüsleri bunaltan, diş aralarına ciyir ciyir toz, toprak dolduran pis rüzgâr da artık yoktu. (s.82/18)

3.1.4. Bağlı Cümle

Bilâl Aktan bağlı cümle hakkında şunları dile getirmiştir: “Cümle başı bağlaçları ile birbirine bağlanan cümlelere bağlı cümle denir. Cümleler arasında bağlantıyı sağlayan çok sayıda bağlaç vardır. Bu bağlaçların yardımıyla aralarında anlam ilişkisi olan iki veya daha fazla cümleyi birbirine bağlamak mümkündür. Bağlaçların görevi sıralama, karşılaştırma, benzetme, açıklama, sebep, sonuç, amaç, karşıtlık, eşitlik, beraberlik, benzerlik, üsteleme, şaşırma, istek vb. anlamlarla cümleleri birbirine bağlamak, aralarındaki ilişkiyi vurgulamak ve ilişkinin yönünü belirlemektir” (Aktan, 2009: 137).

Hikmet Dizdaroğlu bağımlı sıralı cümleyi; “En az iki bağımsız tümceden oluşan ve aralarındaki anlam ilgisi bağlaçlarla sağlanan yargılı anlatıma bağımlı sıralı tümce denir” şeklinde tanımlamıştır (Dizdaroğlu, 1974: 233).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli bağlı cümleyi şöyle dile getirmektedir: “Cümle başı bağlaçları ile birbirine bağlanan cümlelere bağlı cümle adı verilir. Cümle başı bağlaçları, başlarında buldukları cümleleri ya kendilerinden önceye ya da kendilerinden sonra gelen cümlelere bağlarlar” (Özkan-Sevinçli, 2015: 218).

Günay Karaağaç bağlı cümleyi, “Bu cümleler, *ve, veya, da, fakat, ama, lâkin, halbuki, meğer* vb. bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış cümleler topluluğu” olarak tanımlamıştır (Karaağaç, 2011: 240).

Genellikle cümle başı bağlaçlarla birbirine bağlanan cümlelere bağlı cümle adı verilir. “Yağmur Beklerken” adlı romanda daha çok “ve, ama, fakat, lakin” bağlaçlarının kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Varlıklıdır; fakir, fukara babasıdır; hayır, hasenat sahibidir; sayılır, sevilir **ve** övülür; anlaşmazlıklarda aracılığına, zor durumlarda düşüncesine başvurulur. (s. 12/22)

Canı pek çekmiştir, **ama** dalıp gitmek istemiyor Rahmi, amcasına ve eskilere. (s.14/17)

Masalara yaklaştığı zaman Rahmi'yi candan selâmlıyor; **hattâ**, birileri veya bir şey zorlamış gibi, duruyor, hâl, hatır soruyor. (s.18/11)

Rahmi billur kadehini, hasır örgülü binlik'teki İstafilina ile doldururken bunu düşünüyor **ve** amcasını haksız buluyor: (s.23/30)

İkisi de acemi; **fakat** o kadar hırslı oynarlar ki, ömür doğrusu.. seyrine doyum olmaz. (s.42/17)

Hiç durmadım ki üzerinde.. yağmurun ne demek olduğunu iyi bilirim; **lâkin**, Devlet, hükümet işleri, siyaset.. (s.42/24)

Mümkün, dedi doktor; **fakat**, bana öyle geliyor ki, sen de kendini biraz fazla düşünüyorsun. (s.74/17)

Aşağıda birtakım adamlar, kimi elleri pantolon cebinde, kimininkiler de arkalarında bağlanmış, **ama** hepsi de sünepe sünepe gidip geliyorlardı. (s.86/13)

Tanıyan, tanımayan bana hürmet ediyor, **yahut** da benden çekiniyor. (s.103/24)

Göğüs geçirdi ve, **ancak** birkaç derin nefes aldıktan sonra sürdürbildi konuşmasını. (s.117/16)

Ahmed Kemâl Bey'in Müfettiş ile, aynı bilgilere değil elbette, **ama** aynı tahmin ve yorumlara dayanarak konuştuğunu, aynı ihtimalleri benimsediğini sanıyordu. (s.157/21)

Yörede birtakım küçük patlamalar olabilir, **ama** bu küçük şeyler, uzaklardaki benzerleri ile birleşerek –yani Ankara'da, İstanbul'da birleştirilerek – akla, hayale gelmeyecek kadar büyük sonuçlara sebep olabilirdi. (s.196/32)

Beş on kişi devrilecek, **ama** sonunda, lamı cimi yok, kalabalık Kaymakamla Mahmud'a ulaşacaktı. (s.203/2)

O olur, bu olur; **fakat**, gine de senin çocukların Güldâne'ye, benimkiler de Huriye'ye teyze der. (s.213/14)

3.1.5. Ara Söz

Birleşik veya yalın sıralı tümcelerde, anlamı biraz daha açıklamak için araya giren ve gerektiğinde bağımsız kullanılabilen tümceye ara tümce denir (Hatipoğlu, 1972: 152).

Nurettin Koç ara tümceyi; “Yalın ya da birleşik tümcelerde yargıyı biraz daha açıklamak, güçlendirmek için araya giren tümce diye tanımlar (Koç, 1997: 544).

Mehmet Hengirmen de ara cümleyi şöyle açıklamaktadır: “Yalın ve birleşik cümlelerde konuyu daha iyi açıklamak için cümle öğelerinin arasına giren ara sözlere ara cümle denir” (Hengirmen, 2007: 356).

Hikmet Dizdaroğlu ara cümleyi ayrıç tümcesi olarak adlandırmış ve şu şekilde açıklamıştır: “İçinde aratumce ya da arasöz bulunan yargılı anlatıma ayrıç tümcesi denir” (Dizdaroğlu, 1974: 261).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ara sözlü cümleleri şu şekilde açıklamışlardır: “Cümleden çıkarıldıklarında cümlenin anlamında bir eksiklik yaratmayan bir ara söz taşıyan cümledir. Ara sözler açıklama ve ek bilgi ifade ederler” (Özkan-Sevinçli, 2015: 221).

Bilâl Aktan ara sözlü cümleyi; “Cümle dışında bırakıldıkları zaman, cümlenin anlamında bir eksiklik oluşturmayan, içinde ara cümle veya söz bulunduran cümledir. Ara cümlenin / sözün baş ve sonuna ya virgül ya da çizgi konulur” şeklinde açıklamıştır (Aktan, 2009: 138).

Tümceler arasına, kimi zaman, bir başka tümce girebilir. Aratumce olarak kullanılan bu tür tümceler, tam ve kesin bir yargı bildirir ve bu yargı, birlikte kullanılan tümceyi anlam açısından daha da belirginleştirir. Aratumce kullanılmadığında öteki tümcenin anlamı bozulmaz, değişik yapıdaki tümcelerin içinde kullanılır. Aratumce, özne (+ tümleç) + yüklem dizilişi yönünden tam bir tümce değerindedir; birlikte kullanıldığı tümcenin bir ögesi değildir (Atabay-Özel-Çam, 2003: 106).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda ara söz cümlelerinin genel olarak özne, nesne ve dolaylı tümleç hakkında ayrıntılı bilgi verebilmek için kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Bütün bu insanlar, **amcası dâhil**, tiyatrodaki perdenin açılmasını bekler gibidir. (s.8/3)

Babası sokak kapısındaki taş merdivenin üçüncü –**sondan bir evvelki**- basamağına çıkınca açılacaktır kapıyı. (s.21/2)

Seyredişleri –**veya bakışları**- dinleyişlerinden çok daha ilgi çekiciydi. (s.35/12)

Onun gülüşünü ve gülüşlerindeki anlam çeşitliliğini bilmesi gereken ve bildiğini sandığı –**üç, beş kişiden biri**- Süleyman; (s.47/25)

Ceza yargıçsı –**gücendirdiği çocuğun**- gönlünü almak ister gibi sormuştu. (s.53/29)

Rahmi ile bacanağının –**Sâmi Muallim'in**- yıldızları hiç barışmamıştı. (s.55/7)

Bahçe, onun kafasında, tadına varamadığı, içine –**kişiliğine**- sindiremediği, ailesi ile, anası ile, babası ve bacısı ile özdeşleşivermişti. (s.66/8)

Rahmi'nin –**mizacı gibi**- konuşması da Kenan Bey'inkine benzemiyordu. (s.120/27)

Sızıp kaldığı yer minderinde bağdaş kurmuş, gözlerini uğuşturuyor, tadlı tadlı –**belki de rüyasına**- gülümseyerek esniyordu. (s.128/14)

Savcının bir yanında –**sandalyeleri âdeta bitişik**- Gülbeyazlar'ın Mahmut, öbür yanında da Belediye Reisi oturuyor. (s.137/29)

Bu yüzden de gerçek yorum ve yargı –**elbette**- amcasındadır. (s.155/30)

Eldede edilen biçim, çoğu zaman, erkeklerin anlayışına uygun düşmese, hatta onlara pek aykırı gelse de –**özellikle önemli konularda**- sonuca tıpatıp uygun düşebiliyordu. (s.173/15)

İşiten birkaç kişi, işitmeyen yüzlerce başın –**en ötedekiler dâhil**- ikinci kata çevrilmesine yetti. (s.203/16)

Sarıkoz –**Müberrir'in taktığı isim**- Sırnaşık'ı yalamaya başlamıştı. (s.219/27)

3.1.6. Kesik Cümle

Vecihe Hatipoğlu kesik tümceyi şu şekilde ifade etmiştir: “Genellikle yüklemi bazen de başka öğeleri söylenmeden kullanılan tümceye kesik tümce denir. Kesik tümcede amaç, anlatıma özellik vermek, önemi belirtmek, kolaylıkla dikkatleri çekmektir. Bazen de görünümü olduğu gibi aktarmak için kullanılan anlatımlarda, tasvirlerde sıralı ad tümcelerinin kesik tümce gibi sıralandığı görülür” (Hatipoğlu, 1972: 161-162).

Hikmet Dizdaroğlu kesik tümceyi; “Çoğu zaman yüklemi, kimi zaman da başka bir ögesi kullanılmayan anlatıma kesik tümce denir” şeklinde tanımlamıştır (Dizdaroğlu, 1974:274).

Bilâl Aktan kesik cümleyi; “Genellikle günlük konuşmalarda yer alan ve bazı öğeleri kesilerek söylenen veya fiili kullanılmadan söylenen eksilteli cümlelere kesik cümle denir” şeklinde açıklamıştır (Aktan, 2009: 139).

Nurettin Koç kesik tümceyi şu şekilde ifade etmiştir: “Genellikle yüklemi, bazen de başka öğeleri kullanılmadığı halde yargı bildiren tümceye kesik tümce denir” (Koç, 1997: 558).

Mehmet Hengirmen ise kesik cümleye farklı yaklaşmış ve onu şu şekilde açıklamıştır: “Anlatımda tekrardan kaçınmak için bazen cümleden özne, yüklem, tümleş gibi öğelerin çıkarılmasına cümlede sözcük düşmesi denmiştir. Bu gibi durumlarda anlatımda bir eksiklik meydana gelmez” (Hengirmen, 2007: 357).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli de kesik cümle hakkında şu ifadeleri dile getirmişlerdir: “Konuşma veya anlatım esnasında genellikle yüklemi, bazen de başka bir ögesi kullanılmayan cümleye kesik cümle denir. Yüklem kullanılsa da cümlede bir yargı anlamı vardır” (Özkan-Sevinçli, 2015: 222).

Neşe Atabay-Sevgi Özel-Ayfer Çam kesik tümceyi: “Kesik tümcelerle, kısa ve etkili yoldan anlatım sağlamanın dışında türlü duyguları yansıtmaya olanağı da vardır. Konuşma dilinde kesik tümce örnekleri pek çoktur” şeklinde ifade etmişlerdir (Atabay-Özel-Çam, 2003: 116).

Günay Karaağaç eksilteli cümleyi; “Genellikle sözlü dil kullanımında yer alan ve bazı öğeleri eksilterek söylenip, anlamı dinleyenin anlayışına bırakılan veya yüklemi kullanılmadan yargı bildiren cümlelere eksilteli cümle denir” diye tanımlar (Karaağaç, 2011: 242).

Örnekler

Fasulye sırtığı gibi üç buçuk akasya ile park mı olurmuş.. (s.10/6)

Gerçekten de –yalnız memurların değil, yerlilerin arasında da- bu gülüşten pireneler vardır. Meselâ.. (s.18/24)

Havada bir burgunluk, bir burgunluk.. (s.56/23)

Bana sorarsan.. (s.69/33)

Hastahâneler ve hasta yatakları mahkemelerden iyi; güzel hattâ. İnkârlar, inatlaşmalar, hırslar, hasetler, yalanlar, kayırmalar.. (s.73/9)

Onu demiş, şunu demiş; yok şöyle demiş.. (s.89/1)

İşte dadım, işte de oğlum.. (s.95/27)

Bir yandan, Güldâne, Serdar, Müberrer.. (s.108/6)

Onun da sevilecek bir yanı kalmadı ya.. (s.126/6)

Gülbeyazlar’dan iki, bir de kurulun başkanı Şirvancılar’ın, Karun kadar zengin, Hacı Reşit.. (s.133/17)

Artık korku duyduğu söylenemezdi; ama firkacılığın nerelere.. (s.141/5)

Onlar da yaralı, bereli, kırık, dökük.. (s.160/1)

Bu da siyaset Rahmi Bey.. (s.172/23)

O bu suya girerken ve girdikten sonra –particiliğinden- Ankara’yı, özellikle de, Çankaya’yı pek.. (s.184/28)

Bir önceki kuraklık yılında.. (s.190/7)

Acaba bir şeyler için.. (s.219/14)

O rahmet, bu dolu.. (s.224/7)

3.2. YÜKLEMLERİNE GÖRE CÜMLELER

Leyla Karahan yüklemine göre cümleleri şu şekilde açıklamaktadır: “Cümlenin yüklemi, ekle veya eksiz olarak yargı yüklenmiş bir fiil veya isimdir. Yüklem isim veya fiil oluşu, sadece anlamı değil cümle öğelerinin türünü ve cümle içindeki yerini de etkiler” (Karahana, 2014: 96).

Nurettin Koç yüklemelerine göre tümceler, iki bölüme ayrılır: ad tümcesi ve eylem tümcesi (Koç, 1990: 526).

“Yağmur Beklerken” romanında yüklemine göre cümleleri isim ve fiil cümlesi olarak iki alt başlıkta ele aldık.

3.2.1. İsim Cümlesi

Leyla Karahan isim cümlesini şu şekilde dile getirmiştir: “Yüklemi bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir. İsim ve isim grupları, “ i-” ek fiili ile görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kipinde çekime girerek yüklem görevi yaparlar. İsim cümlelerinde, kip eki taşımayan yüklem, geniş zaman kipindedir. Bu ve diğer bazı kiplerde, anlamı pekiştirmek veya yükleme ihtimal anlamı katmak üzere *-Dir* eki de kullanılır” (Karahana, 2014: 96).

Bilâl Aktan isim cümlesini, “Yüklemi isim cinsinden bir kelime veya kelime grubu olan ve ek fiili (i-mek) ile çekime giren cümleye isim cümlesi denir” şeklinde tanımlamıştır (Aktan, 2009: 115).

Vecihe Hatipoğlu ad tümcesini şöyle dile getirmektedir: “Türkçenin yapısında ad özelliği yaygın bulunduğundan ad tümcesi çok kullanılır. Yüklemi, ek eylemle ya da yargı bildiren ad soylu bir sözcükle kurulan tümceye, ad tümcesi denir” (Hatipoğlu, 1972: 173).

Muharrem Ergin de isim cümlesini; “Predikatı, fiil unsuru isim fiili ile bir isim unsurundan mürekkep olan cümledir. İsim fiili predikatın fiil kısmını, isim unsuru ise predikatın isim kısmını teşkil eder” şeklinde açıklamıştır (Ergin, 2013: 403).

Tahsin Banguoğlu isim cümlesini; “Yüklemi bir isim olan cümleye isim cümlesi denir” şeklinde tanımlar (Banguoğlu, 1990: 535).

Neşe Atabay-Sevgi Özel-Ayfer Çam isim cümlesi için “Yüklemi ad olan tümceler ad tümcesi olarak adlandırılır. Ad tümceleri yapı bakımından değişik tümce türlerinde olabildiği gibi, sözcük dizilişi yönünden devrik ve kesik tümce biçiminde de olabilir” şeklinde açıklama yapmışlardır (Atabay-Özel-Çam, 2003: 79).

Hikmet Dizdaroğlu ad tümcesini; “Yüklemi ad, ad soylu sözcük ya da sözcük öbeği olan bağımsız yargılı anlatıma ad tümcesi denir” şeklinde tanımlamıştır (Dizdaroğlu, 1974: 164).

Mehmet Hengirmen isim cümlesini şu şekilde ele almıştır: “Yüklemi, ad ya da ad soylu sözcüklere ekeylem getirilerek kurulan cümlelere ad cümleleri denir. Ad cümlelerinde yüklem ekeylemlerin bütün çekimlerine girer ve olumsuz değil sözcüğü ile yapılır” (Hengirmen, 2007: 360).

Mustafa Özkan-Veysi Sevinçli isim cümlesi hakkında şunları dile getirmişlerdir: “İsim cinsinden bir kelime ya da kelime grubunun ek-fiille çekimlenerek yargı bildirmesine isim cümlesi denir. İsimler, sıfatlar, zamirler, mastarlar, edatlar, zarflar, isim hükmünde olan kelime grupları, isim cümlesinin yüklemi olabilirler” (Özkan-Sevinçli, 2015: 157).

Günay Karaağaç ise isim cümlesini; “Yüklemi çekimli bir fiil değil ad veya ad soylu bir söz olan cümle, isim cümlesidir. İsim cümlesi, bir yapma veya olma değil, bir var oluş bildirir; çünkü taşıdığı tek fiil var oluş bildiren ana yardımcı fiildir. İsim cümlesi, yalnızca, ana yardımcı fiille kurulabilen bir cümle çeşididir” diye açıklamıştır (Karaağaç, 2011: 246).

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde ad ya da ad soylu sözcüklerin ek eylem olarak yüklem oluşturdukları tespit edilmiştir.

Örnekler

Bütün bu insanlar, amcası dâhil, tiyatrodaki perdenin açılmasını bekler **gibidir**. (s.8/3)

Rıza Efendi'de, yerine, zamanına ve konusuna uygun hikâyeler **vardır**. (s.11/12)

Balkon bir oda kadar **geniştir**. (s.23/4)

Oysa pancar her **şeydir**. (s.56/26)

Hem de yalnız kahvelerde, çarşıda, pazarda, ağaç altlarında **değil**. (s.76/28)

Yörenin yan yana beklediği rahmetin ilk damlaları **bunlar mıydı?** (s.81/3)

Rahmi **ortada idi**. (s.94/15)

Ama, Rahmi, içini burkan ve karşı çıkmak hırsı uyandıran bu nezaketin sebep olduğu dikkatle gördü ki, ışık düşen bu geniş yüzdeki süzgülük ve bu iri yapıdaki çökünlük ile o duruşmadaki görünüşün ilgisi, ilişkisi **yoktur**. (s.102/10)

Aşağı, yukarı, bir yıldır Güldâne'ye çarşıdan getirdiği en önemli haberler **bunlardı**. (s.112/15)

Yorumlara, açıklamalara metelik verdiği **yoktu**: (s.120/28)

Bütün dikkatini sigara sarmaya vermiş gibiydi; ama en uygun kelimeleri araştırdığı **belliydi**: (s.131/13)

Rıza Efendi de teklifi iyi karşılamalıydı ve Serbestçilerin arasında ona karşı çıkacak **yoktu**. (s.134/26)

Şaşı Ömer bile gelmişti. İşin kötüsü, Çarıkçı'nın Veli de **oradaydı**.(s.143/7)

Lâkin, maalesef öyleleri **enderdir**. (s.150/21)

Bütün bunlar, bu partililerin, unutamadığı yüzleri, bakışları, çene kemikleri **yüzündendir**. (s.155/19)

Çene kemikleri oynayıp duruyordu; öfkeli idi, hınçlı idi ve **güçsüz idi**. (s.165/11)

Bilhassa şahsî teşebbüs ve hârici sermâye mevzularındaki fikir ve müdafaaları Ankara'da pek **meşhurdur**. (s.177/16)

Gerçi kasabaları birçok ilden ileri ve önemli idi ama, önu sonu bir **kasaba idi** işte. (s.183/10)

O yıl -bütün Türkiye için- gerçekten **korkunçtu**. (s.190/22)

İstediğim filan da **yok**. (s.213/32)

Naki Bey'den gelen telgrafı kasabada bilmeyen **yoktur**. (s.227/1)

3.2.2. Fiil Cümlesi

Cümlenin en esaslı unsuru, ana unsuru, temel unsuru, cümlenin direğidir. Cümlenin bütün yapısı onun üzerine kurulur. Diğer bütün unsurlar fiilin etrafında toplanan, onu destekleyen, onu tamamlayan unsurlardır (Ergin, 2013: 398).

Vecihe Hatipoğlu eylem tümcesini, bildirme veya isteme kiplerinden biriyle kurulan tümce olarak tanımlamıştır (Hatipoğlu, 1972: 174).

Bilâl Aktan fiil cümlesini; “Yüklemi çekimli bir fiil olan cümleye fiil cümlesi denir” şeklinde tanımlar (Aktan, 2009: 117).

Tahsin Banguoğlu da fiil cümlesini; “Yüklemi bir çekimli fiil olan cümleye fiil cümlesi denir” şeklinde tanımlamıştır (Banguoğlu, 1990: 532).

Neşe Atabay-Sevgi Özel-Ayfer Çam fiil cümlesini şöyle açıklamaktadır: “Yüklemi eylem olan tümce, eylem tümcesi olarak adlandırılır. Bu tümceler, biçim ve anlam bakımından da olumlu, olumsuz soru ve buyruk kavramı taşır” (Atabay-Özel-Çam, 2003: 70).

Hikmet Dizdaroğlu eylem tümcesini şu şekilde ifade etmiştir: “Yüklemi çekimli bir eylem olan bağımsız yargılı anlatıma eylem tümcesi denir” (Dizdaroğlu, 1974: 170).

Mehmet Hengirmen fiil cümlesini; “Yüklemi çekimli bir eylem olan cümleye eylem cümlesi denir. Eylem cümlelerinde yüklemde bitişik eylem bulunmaz. Eylem cümlelerinde yüklem, basit ve birleşik zamanlı tüm eylem çekimlerine girer” şeklinde ifade etmiştir (Hengirmen, 2007: 360).

Mustafa Özkan-Veysi Sevinçli fiil cümlesini şu şekilde ifade ederler: “yüklemi çekimli bir fiil olan cümleye fiil cümlesi denir. Fiil cümlelerinde yüklem; basit, birleşik ve çatı (etken, edilgen, ettirgen, işteş, dönüşlü) eklerini almış fiillerin çekimli şekillerinden meydana gelir” (Özkan-Sevinçli, 2015: 162).

Günay Karaağaç fiil cümlesini; “Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümleye fiil cümlesi denir. Her türlü hareket, iş, oluş, yani yapma ve olmalar, fiil cümleleri ile bildirilir” şeklinde ifade etmiştir (Karaağaç, 2011: 243).

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde fiil cümlelerinin ya tek kelimededen oluşan yüklem ya da birleşik fiilden oluşan yüklemle oluştuğu ve fiil cümlesinin isim cümlesine göre daha fazla kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Bu yüzden de kaymakamlığın sol ilerisindeki küçük alanda daha şimdiden birkaç yüz kişilik bir kalabalık **birikmiştir.** (s.7/4)

Kahvelerini, belediye çavuşunun yanında, patronun kendisi **getirmiştir.** (s.13/20)

Biliyor; Serdar, “ana, babam geliyor” diye fırlamış, kapının arkasına **geçmiştir.** (s.21/1)

Osmanlı Bankası ile iddialaşacak, kendilerini onunla ölçecek değiller elbette ya, işte her yıl hatırı sayılır kârlar **dağıtıyorlar.** (s.30/22)

Okuma bitince Rahmi’ye dönmüş ve çok yakışksız bulmuş da acırmış gibi buruk bir gülümseyişle, aynen şöyle **söylemişti.** (s.40/15)

Başını kaldırıp bakıyor ve bakışlarını bir süre adliyecilerin oturduğu masada tutuyor, ondan sonra **ekliyor.** (s.51/3)

Kırsacası, Rıza Efendi, pes etmek şöyle dursun, hiçbir fırsatı kaçırmıyor, taşı ge-diğine **koyuveriyordu.** (s.51/32)

Tarlanın yirmi metre kadar berisinde **durmuşlardı.** (s.60/1)

Bahçe onun kafasında, tadına varamadığı, içine –kişiliğine- sindiremediği, ailesi ile anası ile, babası ve bacısı ile **özdeşleşivermişti**. (s.66/8)

Kazanların, kapkaçağın, keçelerin, kaşıkların, erzâkın kimlerden ve nasıl toplanacağı kararlaştırıldı; haberler **salındı**. (s.79/12)

Bu yer değiştirmeler, bu yan yana oturup dururken karşı karşıya geçmeler, inanıyordu ki, farkına bile varılmadan yapılıyor, ama yapılıyordu; **ölenemiyordu**. (s.87/26)

Bunu ve orada iki saate yakın oturduklarını da bilmeyen **kalmadı**. (s.91/4)

Elindeki kibrit, ayakta, dayının sigara kâğıdını dişleyip yapıştırmasını **bekliyordu**. (s.97/19)

Haydi bunları umursama; ama bu sözler ve tepkiler yüzünden, dededen kalma ilişkiler ve aile bağları, kim bilir, ne hallere **düşecekti?** (s.108/19)

Başta Muşlu, konuşulacaklarla konuştu ve hemen hemen hepsiyle **anlaştı**. (s.123/6)

Kahvenin, arkadaki bahçesinde, büyük bir zerdali ağacının altındaki masada **oturmuştu**. (s.137/17)

Sonra karşılarından geçerek –bir yanında Kaymakam bey, bir yanında Gülbeyazlar'ın Mahmud, üç beş adım arkalarında da otuz kırk kişi –yukarıya doğru **yürüdü**. (s.143/13)

Bağların başladığı yamaçtaki –kim bilir kaç yüz yaşında?- bütün yörenin bildiği çınarın altında **oturmuşlardı**. (s.156/7)

Söylemeye dili **varmıyordu**. (s.164/25)

Artık caddeden tramvay sesleri gelmiyordu; son Bahçekapı- Edirnekapı da geçmiş **olmalıydı**. (s.185/10)

Rahmi bunları Kocadayı'dan değil, bir başka üyeden, bir miras dâvası yüzünden kendisine bağlanan Manifaturacı Kör Halim'den **öğreniyordu**. (s.198/1)

Kaymakam beyle heriflerin arasında üç adım ya kaldı, ya **kalmadıydı**. (s.207/27)

Hadi eyvallah, dedi ve kahve parasını verdikten sonra **çıkıp gitti**. (s.222/18)

3.3. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Bilâl Aktan yüklemine yerine göre cümleleri şu şekilde ifade etmiştir: “Türk yazı dilinde yüklem genellikle sonda bulunur. Ancak diğer cümle öğeleri gibi yüklemde söz dizimi içindeki yeri çeşitli sebeplerle değişebilir. Yüklem sonda bulunup bulunmamasına göre cümleler, kurallı (düz) ve devrik cümle olmak üzere ikiye ayrılır” (Aktan, 2009: 126).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda yüklemine yerine göre cümleleri kurallı ve devrik cümle olarak ikiye ayırdık.

3.3.1. Kurallı Cümle

Yüklemi sonda bulunan cümleye kurallı cümle denir. İsim ve fiil cümlelerinde durum aynıdır. Yüklem Türk cümle yapısının ana ögesidir ve genellikle sonda yer alır. Yüklemi tamamlayan öğeler yüklemden önce gelir (Aktan, 2009: 126).

Neşe Atabay-Sevgi Özel-Ayfer Çam kurallı cümleyi; “Kurallı tümcede yüklem tümcenin sonunda bulunur. Kurallı tümceler olumlu, olumsuz, sorulu ad ve eylem tümceleri olabildiği gibi, yapı bakımından da değişik tümce türlerinden biri olabilir” şeklinde ifade etmişlerdir (Atabay-Özel-Çam, 2003: 113).

Mehmet Hengirmen kurallı cümleyi; “Yüklemi sonda olan cümlelere kurallı cümle denir. Kurallı cümlelerde cümle öğelerinin sıralanışı genellikle özne+ tümleç+ yüklem biçimindedir” şeklinde açıklamışlardır (Hengirmen, 2007: 361).

Mustafa Özkan-Veysi Sevinçli kurallı cümleyi şu şekilde ifade etmişlerdir: “İster isim olsun, ister fiil olsun yüklemi sonda bulunan cümleye kurallı cümle denir. Türkçede söz diziminde kelimelerin sırasını belirleyen temel kural asıl unsurların sonda gelmesidir” (Özkan-Sevinçli, 2015: 191).

Günay Karaağaç düz cümleyi; “Yüklemi sonda bulunan cümle, kurallı cümledir. Cümlenin ana ögesi olan yüklem, Türkçede, cümlenin sonunda yer alır. Yardımcı ögeden ana ögeye doğru diziliş, Türk cümle yapısının temel özelliğidir. Yüklemi tamamlayan ögeler, yüklemün önünde sıralanır” diye açıklamıştır (Karaağaç, 2011: 249).

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde kurallı cümle örneklerinin daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

Örnekler

Tabanı otuz, otuz beş metre kadar tutan bir eşkenar üçgen **biçimindedir.** (s.9/10)

Ağaçları aşlatmış, yeni fideler **diktirmiştir.** (s.23/16)

Bu süre içinde park kafayı çekmiş delikanlıların ve haytaların ele geçirme denemelerinden, Kaymakam Bey’in kesin tutumu ve firka mütemedinin aralıksız denetimi sayesinde kurtulmuş, memurlarla ağırbaşlı, adı sanı belli kimselerin ikindi üzerleri ve akşam yemeği sonraları geldiği bir yer **olmuştu.** (s.35/1)

Kenan Bey kâğıtlarını toplayıp çantasına **yerleştiriyordu.** (s.40/14)

Ama çok sürmemiş, aynı saniyenin içinde bütün masalar kendi içine çevrilmişti; kimse kimseyle, hele onlarla hiç ilgilenmemiş **gibiydi.** (s.44/19)

Birkaç dakika sonra da, pancarların dibine verilen ucundan köpüklü köpüklü sular fişkırmaya **başladı.** (s.60/19)

Dışardaki sarışın aydınlık ona tarlaları, bahçeleri, göz mevsiminin meyve ve sebze renklerini, özellikle de, bugün, yarın buzağılayacak Sarıkız’ı **hatırlatıvermişti.** (s.67/23)

Doktor bu hastadan daha başka hastalıklara, çıbanlara, yaralara, urlara **geçti.** (s.72/29)

Ama kafasında, Yakasaray altlarında kurulacak bir çiftliğin hayâinden başka bir şey **yoktu.** (s.78/4)

Sokak aralarında, paçalarını diz kapaklarına kadar sıvayıp, akmaya başlayan ırmaqlarda koşuşan çocuklar **gördü**. (s.88/30)

Rahmi bacanağını, yâni Öğretmen Sâmî'yi artık bayramdan bayrama da görmek **istemiyor**. (s.96/16)

Bu soru kafasına takıldıkça, gülüşü mide spazmı geçirir gibi **oluyordu**: (s.124/20)

İçerde Kâşif ile Kâmil'den başka yalnız Serdar **kalmıştı**. (s.144/19)

Biz, bilakis, tenkidlerimizin Türkiye, dolayısı ile de Gazi Paşa hazretlerinin yüksek menfaatlerine hâdim olacağına **inanıyoruz**. (s.148/16)

Bu bir yana, Rahmi Bey, çok açık bir şekilde tebeyyün eden zihniyet ve eî'alinizin, ileride, size faydalar temin edeceği **kanaatindeyim**. (s.153/27)

Vâdinin içine düşen evinde lâmbalar **yakılmıştı**. (s.160/32)

Rahmi'ye; "Bana ne elin fırkasından, hırkasından" dediği günleri hatırlatan işte bu **oldu**. (s.179/8)

Gerçekte de, tahakkuk memurları, tek katlı, iki gözlü evlere bile, vergiye esas olarak, akıl almaz değerler **biçiyordu**. (s.191/9)

Bu soruyu bir milletvekili başyazar, gazetesinde Ali Fethi Bey'e **sormuştu**. (s.193/23)

Sâyenizde memleketin sayılı adamlarından birisi **oldum**. (s.211/4)

O günlerde başkent'i -iktidar'ı- kurtuluşu gerçekleştiren bir ekibin bilek hakkı olarak **görüyordu**. (s.225/7)

3.3.2. Devrik Cümle

Öğelerinin dizilişi açısından önemli bir tümce türü de devrik tümcedir. Anlatım-daki yargıyı etkin bir biçimde açıklamak amacıyla, yüklem tümcenin öteki öğelerinden önce kullanıldığı tümcelere devrik tümce denir (Atabay- Özel- Çam, 2003: 114)

Bilâl Aktan devrik cümleyi; “Yüklemi sonda bulunmayan cümleye devrik cümle denir. Yüklemden önce bazı kelimeler getirebilirse de özne, nesne veya yer tamlayıcısından birinin yüklemden sonra kullanılmasıyla devrik cümle meydana gelir” şeklinde açıklamıştır (Aktan, 2009: 126-127).

Vecihe Hatipoğlu devrik tümceyi; “Yargıdaki önemi bildirmek ve dikkati yargıya çekmek için, yüklemi, özne veya nesne ya da tümcelerden önce kullanılan tümceye devrik tümce denir” diye tanımlar (Hatipoğlu, 1972: 158).

Mehmet Hengirmen devrik cümleyi şu şekilde açıklamıştır: “Yüklemi sonda olmayan cümlelere devrik cümle denir. Devrik cümleler daha çok konuşma dilinde, şiirlerde, anlatımı daha güzel ve kıvrak bir duruma getirilmek istenen yazılarda, atasözleri ve deyimlerde kullanılır” (Hengirmen, 2007: 361-362).

Mustafa Özkan-Veysi Sevinçli devrik cümle hakkında şunları dile getirmişlerdir: “Yüklemi sonda bulunmayan cümleye devrik cümle denir. Yüklem başta ya da ortada olmasındaki gaye, yargıya bir duygu değeri kazandırmak, anlatımda bir sıklık sağlamaktır” (Özkan-Sevinçli, 2015: 192).

Günay Karaağaç devrik cümleyi; “Yüklemi sonda bulunmayan cümledir. Bu tür cümleler, daha çok, sözlü dil kullanımında, şiir dilinde ve atasözlerinde görülür” şeklinde ifade etmiştir (Karaağaç, 2011: 250).

“Yağmur Beklerken” adlı romanında devrik cümleye kurallı cümleden daha az yer verildiği tespit edilmiştir.

Örnekler

Cumhuriyet Halk Fırkası mütemedi, manifaturacı, Gülbeyazlar’ın Mahmud’a gelince, gri çizgili, koyu lacivert bir elbise **giymiştir** o. (s.8/19)

Canı pek çekmiştir, ama dalıp gitmek **istemiyor** Rahmi, amcasına ve eskilere. (s.14/17)

O da, bu sözle birlikte hop diye **athıyor** babasının boynuna. (s.21/)

Bahçeye olduğu kadar eve de **el atmıştır** Rahmi. (s.27/1)

Dedikodusu hâlâ süren, kasabadaki ilk balo'nun Güldâne ve kendisi için yeterince açık, çok da tadlı **taşlamasıdır** bu. (s.31/27)

Kahveye, lokantaya, parka **gelmezdi** o. (s.41/11)

Pamuğun rengine kara demek için biri ötekinin ak demesini **beklerdi** sanki. (s.49/1)

Gör gözlerinle de, aklın yatarsa **anlatıver** millete. (s.60/7)

Bu ihtiyaçla **kapılmıştır** bu hırsa. (66/31)

Aslında öfkesini yatıştırmak **içindi** bu. (s.74/7)

Öyle **derlerdi** buna. (s.85/9)

Geldiğinden beri ilk defa **bakıyordu** yüzüne. (s.94/23)

Konuşurken dayının da ona baktığı yok; odada sadece ikisi varmış gibi, hep büyük yiğene doğru **konuşuyordu** o. (s.96/19)

Ve ben **korkmuyorum** Rahmi Bey. (s.104/3)

Başta, ailelerin ya da bir tanıdıklarının hatırı, bir şeyleri, meselâ önemli bir işleri veya iş yerleri olan **kimselerdi** bunlar. (s.111/13)

Kuyruğu benim **elimdedir** onun. (s.121/16)

Rıza Efendi bir salkım üzüm aldıktan sonra **söylemişti** bunu. (s.132/24)

Çok **içtendi** bu üzülsü. (s.145/11)

Sınadılar, **bildiler** seni. (s.159/7)

Ama -Rahmi'ye öyle geldi- **kulistir** bu. (s.175/26)

Partinin düşüncesi imiş bu. (s.186/16)

“Kuklacı ipleri kaçırdı mı?” diye düşünmeye **başlamıştı** Rahmi. (s.201/8)

Dur., dinle., kaçı- **verecekmiş** gibi kıpırdanma hemen. (s.213/13)

Ama uyutuyor onu; rafa uzanır gibi yapıyor ve ânî bir dönüşle saldırıyor, şap diye **öpüyor** gıdığını Güldâne'nin. (s.226/26)

3.4. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

Her cümle, yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, mutlaka olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. O yüzden cümlelerin en temel özelliği olumluluk veya olumsuzluktur. Bu arada olumlu ve olumsuz cümleler ayrıca soru, emir, istek ünlem vb. anlamlar taşıyabilir (Aktan, 2009: 118).

Dilbilimciler kendi aralarında anlamlarına göre cümleler hakkında farklı görüşlere sahiptirler:

Vecihe Hatipoğlu anlamına göre cümleleri; Yargı bakımından, anlatımları yani tümceleri; olumlu, olumsuz ve sorulu tümceleri olarak üçe ayırmıştır (Hatipoğlu, 1972: 164).

Hikmet Dizdaroğlu anlamlarına göre tümceleri; Olumlu tümce, olumsuz tümce, soru tümcesi, ünlem tümcesi, buyruk tümcesi, dilek tümcesi” şeklinde gruplandırmıştır (Dizdaroğlu, 1974: 282).

Güney Karaağaç olumlu, olumsuz cümle ve soru cümlesi olarak üç gruba ayırmıştır.

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ise, olumlu, olumsuz cümle, soru, emir ve ünlem cümlesi olarak beş alt başlıkta incelemiştir.

Leyla Karahan ise, olumlu, olumsuz cümleler ve soru cümleleri olarak üç alt başlıkta ele almıştır.

Bilâl Aktan da, olumlu, olumsuz cümle, soru, emir ve ünlem cümlesi olarak beş başlık altında incelemiştir.

Bu tanımlardan hareketle anlamına göre cümleleri beş başlık altında ele aldık. Dilbilimcilerin tanımlarına baktığımızda hemen hemen hepsinin aynı şeyi söylediklerini görebilmekteyiz; fakat dilbilimciler anlamlarına göre cümleleri farklı alt başlık-

larda ele almışlardır. “Yağmur Beklerken” adlı eserde anlamlarına göre cümleleri; olumlu, olumsuz, ünlem, soru, bildirme ve isteme cümleleri olarak alt başlıklar altında inceledik.

3.4.1. Olumlu Cümle

Vecihe Hatipoğlu olumlu tümceyi “Olumlu yargı bildiren tümceye olumlu tümce” denir şeklinde tanımlamıştır (Hatipoğlu, 1972: 164).

Hikmet Dizdaroğlu olumlu tümceyi; “Yüklem bildirdiği eylemin yapılma ya da olma doğrultusunda belirlendiği tümceye denir” şeklinde tanımlamıştır. Olumlu ad tümcesi ve olumlu eylem tümcesi olarak iki alt başlıkta ele almıştır (Dizdaroğlu, 1974: 284).

Bilâl Aktan olumlu cümleyi; “Yargının gerçekleştiğini ya da gerçekleşeceğini anlatan cümleye olumlu cümle denir” diye tanımlar (Aktan, 2009: 118).

Mehmet Hengirmen’in olumlu cümle tanımı şu şekildedir: Yüklemi olumlu olan cümlelere olumlu cümleler adı verilir (Hengirmen, 2007: 349).

Günay Karaağaç olumlu cümleyi, yargının gerçekleştiğini anlatan cümleye olumlu cümle denir. Bu cümlenin yüklemi bulunma veya yapma ve olma bildirir, şeklinde ifade etmiştir (Karaağaç, 2011: 250).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli olumlu cümle hakkında şu ifadeleri kullanmışlardır: “Bir iş, oluş, hareket ve düşüncenin gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini bildiren cümleye olumlu cümle denir. Olumlu cümlelerde yüklem yapma, olma, yapılma anlamı taşır. Bu cümleler, yüklem isim veya fiil oluşuna göre, olumlu isim cümlesi ve olumlu fiil cümlesi diye ikiye ayrılır” (Özkan ve Sevinçli, 2015: 172).

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde daha çok olumlu cümle örneklerinin kullanıldığını tespit ettik. Olumlu cümleleri de olumlu isim ve olumlu fiil cümlesi olarak ele aldık.

3.4.1.1. Olumlu İsim cümlesi

Yüklemi isim ya da isim soylu bir kelime veya kelime grubundan meydana gelen, olumlu yargı bildiren cümleye olumlu isim cümlesi denir (Aktan, 2009: 118).

Örnekler

Bütün bu insanlar, amcası dâhil, tiyatrodaki perdenin açılmasını bekler **gibidir**. (s.8/3)

Taban, Belediye Alanı'na inen, kumu, toprağı akmış, irili, ufaklı taşları ortaya çıkarmış, üzerinden geçen arabaları zangırdatan şoseye **paraleldir**. (s.9/12)

Misâk-ı Milli'den ne kadarını ve nelerini benimseyebilmişse, o kadarıyla yetinmek **zorundadır** artık. (s.15/26)

İki yanı ve mutfağın penceresi hanımelleri ve sarmaşıklarla perdelenmiş kafeslerle **örtülüdür**. (s.23/5)

Bu akşamın yemeğı et suyuna düğün çorbası, kuzu kızartması bulgur pilâvı ve **ayrandır**. (s.32/23)

O müvekkil de Kenan Bey için emmim gibi **biriydi**. (s.40/26)

Rıza Efendi'nin yontula yontula parmak boğumu kadar kalmış kopye kalemi ile Yenice veya Türk Ocağı paketlerinin ardına sıralamak istediğı rakamlar işte bunu anlatabilmek içindir; yağmurun ne demek olduğunu açıklayabilmek **içindir**.(s.57/8)

Mazot bidonları, pompa, hortumlar ve işçiler **tarlada idi**. (s.59/2)

Düpedüz üzüntü, hattâ **kederdi** bu. (s.77/12)

Üstelik, bu, yalnız onun için değil, aşağı yukarı bütün çarşı ahâlisi için, belirtileri değişik değişik de olsa, **böyleydi**. (s.89/17)

Asım Ağa geldiğı zaman da o üçlü konuşmadan **habersizdi**. (s.92/12)

Serdar'la Müberrerr, iki gecedir **onlarla idi**. (s.107/12)

Fazıl Bey endişeden öte, düpedüz **dertliydi**. (s.115/9)

Rıza Efendi gümüş tabakasıyla pek **meşgûldü**. (s.135/4)

Müfettiş Bey Rahmi'nin susturulmasına razı **gibiydi**: (s.149/12)

Bütün bu insanlar, Halk Fırkası'nda veya Serbest Fırka'da fark etmez, hepsi de Gazi'nin buyruğunu ve irâdesini kendi kişilikleri ve var oluş sebepleri sayan, varlıklarını sürdürmenin garantisi gören **kimselerdi**. (s.158/5)

Ağır Ceza'daki ilk duruşma **onundu**. (s.167/3)

Ona göre Başbakan "Devlet ben'im" inanç ve **tutumdadır**. (s.177/24)

Oysa, esnafın, tüccarın kazancı toprağa, toprak da gökyüzüne **bağlıdır**. (s.189/10)

Bunlar da oy kaynakları idi ve Rahmi, utansa da, öfkelense veya hattâ, korksa da, adı üstünde işte, Serbest Fırka, bunları da, serbestliğin hakkı sayıp kullananlar **vardı**. (s.191/28)

Firkalardan, makalelerden kapılan cümleler **bunlardı**. (s.200/21)

Ve.. belki de Rahmi'nin kuruntusu.. Rahmi'ye karşı o da ötekiler gibi **buruktu**. (s.215/2)

3.4.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi

Yüklemi bir eyleme dayanan ve edimin yapılma ya da olmasını bildiren tümce, olumlu eylem tümcesidir (Dizdaroğlu, 1974: 285).

Örnekler

Rıza efendi ekşimek için sebep arar ve bulur; Rahmi ise, açık elâ gözleri yumuk yumuk, gülmek için **yapar** aynı şeyi. (s.7/13)

Tam bu sırada yanlarından, elindeki tepside boşlarla ortalıkçı bir çocuk **geçmektedir**. (s.12/17)

Hamamönü'nü geçip Çınaraltı'na geldikleri zaman akşam ezanı okunmaya **başlamıştır**. (s.19/12)

Bahçe şimdi alacakaranlıktan geceye kaymaktadır ve olduğundan da büyük **gö-rünmektedir.** (s.23/9)

Banka tıkr tıkr işlemekte, üstelik kasabanın yeni yetmelerine ekmek kapısı **ol-maktadır.** (s.30/18)

Ve, Rahmi, aldığı ilk dâvaları olan Kenan Bey'in gönderdiğini de çok sonraları **görmüştür.** (s.39/18)

Süleyman'la parka bütün gün pancar tarlalarını dolaşmaktan **gelmişlerdi.** (s.45/31)

Yalnız Süleyman değil, Fazıl bey de **bekliyordu.** (s.47/19)

Tane tane konuşuyor ve konuşurken Türk Ocağı paketini evirip çeviriyor, **ince-liyor.** (s.50/12)

Gerçi bunda Kenan Bey'in yeniden hastalanıp İstanbul'a gidişinin de payı vardı; ama kuraklığın kesinleşmeye başladığı bugünlerde –memurların değil elbette- halkın sohbet konusu dönüp dolaşıp pompaya ve Rahmi'ye **geliyordu.** (s.63/3)

Hükûmet Konağı'nın önünde Doktor Fazıl Bey'e rastladı ve kıramadığı için, onunla parka **girdi.** (s.72/23)

Sen, bir yandan bunun böyle olacağını benden iyi biliyor, bir yandan da siyaset-tin en kötüsüne, en işe yaramazına **kapılıyorsun.** (s.77/1)

Aşağıda birtakım adamlar, kimi elleri pantolon cebinde, kimininkiler de arkala-rında bağlanmış, ama hepsi de sünepe sünepe gidip **geliyorlardı.** (s.84/13)

Rıza efendi gerçekten **şaşırdı.** (s.93/3)

Gerçekten de, gecikmek istemiyor, hemen ertesi sabah, amcasıyla konuşarak şu-veya bu karara varabileceğini **umuyordu.** (s.106/15)

Kenan Bey onları, ovaya bakan oturma odasının sedirinde, gecelik entarisinin üstüne giydiği, Şam işi hırkası ile, yarı uzanmış olarak **karşıladi:** (s.115/13)

Bütün bunları, hiç kuşkusuz, Rıza Efendi de pek kısa bir zamanda görecek, anlayacak.. asıl kötüsü.. **işitecekti.** (s.127/16)

Oyun masasının etrafı iyice **kalabalıklaşmıştır.** (s.138/29)

Ama ok yaydan çıkmıştı ve bunu isteyen de kendisi idi; sesini bile bile ve başarıyla **donuklaştırdı.** (s.148/23)

Ankara öyle olursa.. demek fırtına ve dalgalar milletin üstünden geçecekti; köylerin, kasabaların, küçük kentlerin evlerini ve çarşı, allak bullak edip **geçecekti.** (s.159/10)

Bir şey çıkaramadı ve ancak satırları okuduktan sonradır ki, çekenin Müfettiş Hilmi Bey olduğunu anlayabildi ve **şaşırdı.** (s.168/17)

İkiye bölerlerdi; alt yandan yeni bir baş, üstte de kuyruk **çıkardı.** (s.217/21)

3.4.2. Olumsuz Cümle

Leyla Karahan olumsuz cümleyi şu şekilde açıklamıştır: “Yargının gerçekleştirmediğini anlatan cümleler, olumsuz cümlelerdir. Böyle cümleler, yapmama, yapılmama, olmama bildirir. “-mA-” olumsuzluk eki, “değil”, “ne... ne...” edatı ve “yok” ismi cümlelerin anlamını olumsuz yapan unsurlardır” (Karahan, 2014: 104).

Bilâl Aktan olumsuz cümleyi; ”Yüklemi olumsuz yargı bildiren, yani yargıyı olumsuz olarak ortaya koyan cümleler, olumsuz cümlelerdir. Olumsuzluk, fiil cümlelerinde -mA eki, isim cümlelerinde değil edatıyla yapılır” şeklinde açıklamıştır (Aktan, 2009: 120).

Vecihe Hatipoğlu olumsuz cümleyi; “Olumsuz yargı bildiren tümceye olumsuz tümce denir. Eylem tümcesinin olumsuzu -me ekiyle yapılır. İsim cümlesinin olumsuzu “değil” ile yapılmaktadır” şeklinde açıklamıştır (Hatipoğlu, 1972: 164-165).

Mehmet Hengirmen olumsuz cümleyi şu şekilde tanımlar: “Yüklemi olumsuz olan cümlelere olumsuz cümleler denir” (Hengirmen, 2007: 350).

Mustafa Özkan-Veysi Sevinçli olumsuz cümleyi şu şekilde ifade ederler: “Yüklemi olumsuz bir yargı bildiren, yargıyı olumsuz olarak ortaya koyan cümledir. Fiil

cümleleri *-mA-*, *-mAz*, olumsuzluk ekiyle; isim cümleleri “*değil*” edatıyla olumsuz yapılır” (Özkan-Sevinçli, 2015: 176).

Günay Karaağaç da olumsuz cümleyi; “Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümle, olumsuz cümledir. Bu cümlenin yüklemi bulunmama ve var olmama ile yapmama ve olmama bildirir” diye açıklamıştır (Karaağaç, 2011: 250).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda olumsuz cümleleri olumsuz isim ve olumsuz fiil cümlesi olarak ele aldık.

3.4.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi

Bir niteliğin, bir nesnenin var olmadığını, bulunmadığını, anlatan cümlelere olumsuz isim cümlesi denir. “Değil” edatı, “yok” ismi, “ne... ne” bağlacı isim cümlesinin anlamını olumsuz yapan unsurlardır (Aktan, 2009: 120).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda yazar olumsuz isim cümlesinde “ne... ne” bağlacı örneklerini kullanmamıştır.

Örnekler

Bi emrin vâ mı Rıza Emmi? Diyen **yok**. (s.12/25)

Başka sefer.. Allah’ın akşamı mı **yok**. (s.19/21)

Sözüm ona, baloda herifler de, karılar da öyle bi çekmişler kafayı, tarifi mümkün **değil!** (s.32/9)

Bilgisini de taktik ustalığını da övmeyen hukukçu **yoktur**. (s.39/7)

Benim bundan başka bir şey düşündüğüm de, düşünecek hâlim de **yok**. (s.47/6)

Rıza Efendi memurlarla, okumuş yazmışlarla oturup konuşuyorsa hoşlandığı için **değildi** bu. (s.53/5)

Tekke Deresi’ne açılan sokağın başına geldikleri zaman bile, serinlikten haber **yoktu**. (s.56/21)

Belki sen de farkındasın Veli Ağa; günlerdir kahveye mahveye çıktığım **yok**. (s.70/16)

Hem de yalnız kahvelerde, çarşıda, pazarda, ağaç altlarında **değil**. (s.76/28)

Daha kuşluk demeden öyle bir sıcak ki, duvar diplerine serilen köpekler kuyruklarına basılsa havlayacak gibi **değil**. (s.82/25)

Sana söyledim emmi.. ben daha karar vermiş **değilim** (s.97/11)

Ama, rahmi, içini burkan ve karşı çıkmak hırsı uyandıran bu nezaketin sebep olduğu dikkatle gördü ki, ışık düşen bu geniş yüzdeki süzgülük ve bu iri yapıdaki çökünlük ile o duruşmadaki görünüşün ilgisi, ilişkisi **yoktur**. (s.102/10)

Evet diyenlerin hepsi de ikrarlarına sahip ve sâdik kişiler.. lâkin, ne yazık, aralarında, adliye ile, emniyet ile mülkiye ile münasebete girişebilecek kimse **yok**. (s.117/23)

Bunların da, hangisi dalga geçiyor veya uyutmak istiyor, hangisi, hatırlanmadığı; önem verilmediği için gerçekten gücenmiş, belli **değildi**. (s.123/28)

Rıza Efendi de teklifi iyi karşılamalıydı ve Serbestçilerin arasında ona karşı çıkacak **yoktu**. (s.134/26)

Müfettiş Bey, Çocuk Esirgeme Kurumu'nda Rahmi ile konuşan adam **değildi** artık. (s.145/26)

Dalıp gitmek mi, yoksa hüznü mü, belli **değil**. (s.174/23)

Naki Bey işe hükûmet ve halk Fırkası ileri gelenlerini karıştırmasa idi mesele **yoktu**. (s.183/13)

Bunun da anlamı pek açıktı ve; “Ya Serbestçilerin ezilmesinde bizimle birlikte olursun, ya da bize karşı,” demekten başka bir şey **değildi**. (s.201/13)

Öyle bir derdim filan **yok** benim bacanak. (s.213/11)

3.4.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi

Yüklemi fiil olan cümlelerde, fiillerin “-mA-, -mAz” olumsuzluk eklerini alarak bir oluş ya da kılışın, kılınışın olmadığını, olmayacağını, yapılamayacağını bildirdikleri cümlelere olumsuz fiil cümlesi denir (Özkan-Sevinçli, 2015: 176).

Örnekler

Ama bunun lafını bile etmiyor; çokbilmiş görünmek, onuruna toz kondurmak **istememez.** (s.10/14)

Anakız’ın Anadolu Meryem’i olduğunu, belki sıtma doktoru bile aklından **geçirmemiştir.** (s.19/1)

Ne var ki, bu kükreyiş de **yetmemişt**i karşısındaki gülüşün titremesine.(s.24/25)

Ama verese birbirine düşmüş, bir türlü **anlaşamıyor.**(s.30/29)

Bilirim ben; bekledikleri iki lokma iki çift lâf.. hattâ bir selâmünaleyküm; yok sayılmamak, eşya **farz edilmemek.**(s.38/7)

Konu, gerçekten, kapanacaktı; ama **olmadı:** (s.48/16)

Herkes barut; dokunmaya **gelmiyor.** (s.57/18)

Rahmi ayaklandıktan, akranlarıyla erik hırsızlığına çıkmaya başladıktan sonra da, bütün idâdi yıllarında da, Büyük Bahçe’nin semtine **uğramadı.**(s.65/6)

Rahmi de anlıyor bunu ve daha fazla eziyete gönlü razı **olmuyor.** (s.70/14)

Hani pek de yanlış olmaz, enişte; kurduğum düzenin de, rahatımın bozulmasını da **istemiyorum.**(s.74/32)

Bunun için de, Rıza Efendi, yaşına, başına saygıda kusur etmediği Asım Ağa’nın kendisine yönelen öfkesini bir türlü **anlayamıyordu.**(s.89/19)

Ama Rıza Efendi her zamanki sıcaklığını **bulamıyordu:**(s.94/34)2

Amcasına; “Elin ağzı torba değil ki, büzesin,” **diyememişti.** (s.100/29)

Ne var ki, kazandığı bu zaman Rahmi’nin işine **yaramamış**ı. (s.106/22)

Rahmi, ertesı sabah, Kaymakam Bey'e dilekçesini verdikten sonra, hayırlı, uğurlu olsun'a gelenlerden başını kaşıyacak vakit **bulamadı**. (s.123/22)

İkide bir yüzlük veya altmışlık patlatan şanslı günlerinin dışında onu yenene pek **rastlanmamıştır**. (s.139/8)

Konuşmak istiyor, ama dili dolaşıyor, **beceremiyordu**. (s.152/28)

Güldâne maltızın üstündeki tencereyi karıştırıyordu; şöyle bir baktı, ama bir şey **söylemedi**. (s.169/9)

Ve, gene bu yüzden, Hilmi Bey'le Naki Bey'in ve ötekilerin bir arada bulunmalarından, dost olmalarından daha tabii bir şey **olamazdı**. (s.175/22)

Ama Altıntaş konuyu **kapatmıyordu**. (s.194/1)

Anlaşılmayacak bir şey değildi; ama Mahmud **yetinemedi**. (s.206/12)

Bahçe kuruldu kurulu, hiçbir güz böyle perişan **olmamıştı**. (s.218)

3.4.3. Ünlem Cümlesi

İçinde ünlem ya da ünlem değeri bulunan söz dizileri de ünlem tümceleridir. Ünlemler çeşitlidir. Söyledikleri, kullanıldıkları durumlara göre de çok çeşitli duygu değeri katarlar anlatıma, dillerde vurguya, tonlu söyleyişe en yatkın olan sözcükler ünlemlerdir. Ünlem tümceleri de –bütün tümcelerden daha çok– ezgilenmeye elverişlidir. İçten, gönülden kopup gelen duygular ünlemlerde, ünlem tümcelerinde yere, duruma, olaya, kişilerin duyarlılığına, anlatış nedenine... göre vurguyla, tonla, ezgiyle değişir (Gencan, 2001: 111).

Bilâl Aktan ünlem cümlesini; “İnsanların değişik duygularını, coşkularını ve hayretlerini anlatan cümleye ünlem cümlesi denir. Her türlü isim ve fiil yüklemi ile ünlem cümlesi kurulabilir” şeklinde açıklamıştır (Aktan, 2009: 124).

Vecihe Hatipoğlu ünlem tümcesini şöyle tanımlamış: “Ünlem kavramı veren tümceye ünlem tümcesi denir” (Hatipoğlu, 1972: 178).

Hikmet Dizdaroğlu ünlem tümceleri, yargı bildirip bildirmediklerine göre, iki türdür: “Yargısız ünlem tümcesi ve yargılı ünlem tümcesidir” (Dizdaroğlu, 1974: 338).

Neşe Atabay-Sevgi Özel-Ayfer Çam ünlem cümlesini Şu Şekilde açıklamaktadırlar: “Ünlem ya da ünlem gibi kullanılan anlatımlar ya duygusal sözcüklerdir ya da seslenmeye çağırmaya yarayan öğelerdir. Bunun yanı sıra, söyleyişe göre bütün sözcükler, ünlem gibi kullanılabilir” (Atabay-Özel-Çam, 2003: 119).

Nurettin Koç ünlem tümcesini Şu Şekilde ifade etmiştir: “Bir korkuyu, bir sevinci, bir Őaşkınlığı, bir coŐkuyu, bir hayranlığı ancak ünlem tümcesi ile dile getirebiliriz” (Koç, 1997: 523).

Mehmet Hengirmen de ünlem cümlesinin tanımını Şöyle yapmaktadır: “Bir sevinci, korkuyu, Őaşkınlığı, heyecanı anlatan cümlelere ünlem cümleleri denir” (Hengirmen, 2007: 349).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ünlem cümlesini Şu Şekilde açıklamışlardır: “İnsanların duygularını, coşkularını, hayretlerini anlatan cümlelere ünlem cümlesi denir. Ünlemlerin bir kısmı anlatım kabiliyetini birlikte kullandıkları cümlelerden alırlar. Ünlem cümlelerinin sonuna ünlem iŐareti konur” (Özkan-Sevinçli, 2015: 188).

Örnekler

Bak bak.. işte Şo sümük gibi, kara kara sarkan Őeylere bak.. adamın üstüne, başını yıvıŐı yıvıŐıverirler. Tû!. (s.11/9)

Kendisindedir çıban başı.. minicik de olsa ve sürekli olarak sızlamasa da! (s.20/2)

Ragıp Efendi'nin çiçek bahçesi, Kenan Bey'in de kitapları! (s.41/14)

Bilmem, Rıza Efendi.. ne anlarım ben havadan! (s.52/19)

Pancarlara elvedâ! (s.56/25)

Gelinimi sevindirmeyi unutma len emi! (s.70/5)

Çalış, didin, çabala, aklını, bilgini ve emeğini ortaya koy, bir şeyler elde et.. sonra da, bunun getirdiği huzuru, imkaları ve övücü tehlikeye koy, kaybetmeyi göze al!
(s.75/12)

Saygısıza bak len; buban yaşındayı ben.. ne bağırım yüzüme karşı len! Ayıp, ayıp! (s.93/24)

Rıza amca.. Kocadayı.. Süleyman.. ve Kenan Bey'in söyledikleri! (s.107/8)

Avkatlığı bile bırakacağım ağbey! (s.116/10)

Kontraya kaldı! (s.138/18)

Yaa.. vah vah! (s.145/10)

Bir yanıyla Kurum'daki adam, öteki ile de kürsüdeki hatip! (s.151/28)

O heriflerle nasıl muhabbet eden sen! (s.155/16)

Sana ne gazeteden be! (s.161/17)

Kuvvet ve büyüklük! (s.170/18)

Sat, sav, öde! (s.190/17)

Aklı eren herkesin bir Nuh olması gerekmektedir.. Rüstem'ler için de! (s.196/22)

Kalabalığın arka saflarına doğru bağırdı: "Geri Çekil!" (s.203/28)

3.4.4. Soru Cümlesi

Vecihe Hatipoğlu sorulu tümceyi şöyle dile getirmiştir: "Herhangi bir ögesinde soru kavramı bulunan tümceye sorulu tümce denir" (Hatipoğlu, 1972: 167).

Bilâl Aktan soru cümlesini şu şekilde açıklamıştır: "Herhangi bir ögesinde soru kavramı bulunan cümleye soru cümlesi denir. Olumlu ve olumsuz soru cümlesi kurulabilir. Soru anlamı, mi soru eki yahut sıfat, zarf ve edat olarak kullanılan kelimeler yardımıyla sağlanır" (Aktan, 2009: 121).

Hikmet Dizdaroğlu soru tümcesini Şu Şekilde dile getirmiştir: “Bilgi almayı, bir kuŐkuyu gidermeyi amaçlayan ya da soru yoluyla değişik kavramlar bildiren tümceye soru tümcesi denir” (Dizdaroğlu, 1974: 295).

Mehmet Hengirmen soru cümlesi hakkında Şunları ifade etmiştir: “ğrenmek istediğiniz ve bir konuda bilgi edinmek istediğimiz Şeyler için soru cümleleri kurmaktadır” (Hengirmen, 2007: 348).

Nurettin Koç soru tümcesini; “bir Şeyi öğrenmek istediğimizde soru sorarız, yani soru tümcesi kurarız” Şeklinde açıklamıştır (Koç, 1997: 522).

Mustafa zkan ve Veysi Sevinçli soru cümlesini Şu Şekilde dile getirmişlerdir: “Soru yoluyla bilgiyi amaçlayan cümlelere soru cümlesi denir. Olumlu veya olumsuz Őeklilde kurulabilir. Soru anlamı, soru eki, soru sıfatı, soru zamiri, soru zarfı ve soru edatı yardımıyla sağlanır” (zkan-Sevinçli, 2015: 179).

Günay Karaağaç soru cümlesini Şöyle ifade etmektedir: “Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümle, soru cümlesidir. Soru, bildirme kavramının karŐıtı bir kavramdır” (Karaağaç, 2011: 251).

İçinde soru anlamı bulunan cümlelerdir. Soru cümleleri, soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları, soru edatları ve soru eki ile kurulmuş cümlelerdir (Kültürel, 2009: 67).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda soru cümlelerini “mı, mi, mu, m, nedir, hani, niçin, nerde, neden, kim ve kime” gibi soru ilgeci, sıfatı, zamiri ve belirteciyle kullanıldığı tespit ettik.

Örnekler

O diktiğin **nedir** baba? (s.11/19)

Hrmette kusur **mu** ettik? (s.14/33)

Acaba Anakız hikâyesini, o, tarçınlı akide Őekerlerini andıran boncuğu ve kaytan bilir **mi**? (s.18/14)

Gözü **mü** buldun len oğlum? (s.25/16)

Parayı senden çekecek kadar akılsız **mı** sandın beni? (s.30/6)

Daha açığı **mı**? (s.36/21)

Serbest Fırka'dan da **mı**? Söylemedin? (s.41/10)

Öteki yağmıyor diye bundan vaz **mı** geçelim? (s.48/3)

Rahmete benzer bi şey var **mı**? (s.52/12)

Gece rahmet **mi** yağmış? (s.59/5)

İki çift laf edelim dedikse günaha **mı** girdik yani? (s.69/6)

Kim düşünmez kendini enişte? (s.74/22)

Reis Bey gene arşınıyordu. Ama içerdekilerde de, aşağıdakilerde de o eski keyif **nerde**? (s.83/18)

Fırkaya **mı** girdin sen? (s.94/22)

Rahmi toparlamaya.. ve anlamaya.. çalışıyordu: bu fırka işi **nasıl** sarılmıştı başına? (s.100/27)

Hani fırka, fırka deyip durduydun ya? (s.123/11)

Bu da yazıldı **mı**? (s.131/10)

Bütün bunları **niçin** söylüyorsunuz? (s.148/32)

Acaba Müfettiş Bey de, politikacının sırtındaki ezici sorumluluk yüzünden **mi** düşünmüştü, en kuytu bahçeleri, sarmaşıklarla yüklü vadileri ve dönmemeyi.. kısacası, kaçmayı? (s.160/6)

Asıl üzücüsü, sevgi üstünlüğünü kazanamayan amcası sıra saygıya gelince, dâvayı açıkça kaybediyordu. **Neden**? (s.169/29)

Ondan ve ona göreymiş gülüşü.. Güldâne olsa anlardı; ama **ne** anlardı Naki Bey? (s.179/12)

Rahmi, amcasından biliyordu: Satacak, savacak, ödeyeceklerdi; fakat **kime?** (s.190/19)

Gidecek **mi** idiniz? (s.204/20)

Ekinler, beklenmedik doluların hepsinden sonra da dirilip doğrulabilecekler **miydi?** (s.224/13)

3.4.5. Bildirme (Haber) Cümlesi

Nurettin Koç bildirme tümcesini; “Karşımızdakine bir şey bildireceğimiz; düşün-cemizi, duygumuzu açıklayacağımız zaman bildirme tümcesini kurarız” şeklinde ifade etmiştir. Bu bildirme tümcesi bildirme kiplerinden görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman kiplerinden biriyle kurulmaktadır (Koç, 1997: 516-517).

Hikmet Dizdaroğlu eylemlerde zamanı şu şekilde açıklamıştır: “Zaman kavramı sınırsızdır, öncesiz ve sonrasızdır. Bu süreyi sınırlamak için geçmiş, şimdi, gelecek diye üçe ayırmıştır. Ancak, olguların oluş, eylemlerin yapılış zamanlarını kesinlikle belirtmek için, bu üçlü bölümlenme de yetmez” (Dizdaroğlu, 1974: 178).

Örnekler

Ağabeyinin önüne geçemeyeceğini anlamış, geride kalmayı, beklemeyi seçmiştir. (s.21/8)

Sandalyesinin yerini birden bire değiştirdi. (s.36/26)

Başını kaldırıp bakıyor ve bakışlarını bir süre adliyecilerin oturduğu masada tutuyor, ondan sonra ekliyor. (s.51/3)

Rahmi çalışma masasındaki koltuğa, öteki de onun karşısına değil, sol yanına oturuyor. (s.69/20)

Söz düşerse, yani izin verirseniz, biz de konuşuruz. (s.97/13)

Öyle anlaşılıyor ki, ben uzun müddet duruşmalara giremeyeceğim. (s.116/6)

Sen onu bırak enişte.. beni oğlu gibi sever. (s.121/25)

Süleyman, Rıza Efendi'nin evindeki gece toplantısından sonra yakınlık göstermiş, fırka için: (s.126/16)

3.4.6. İsteme Cümlesi

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, türlü dileklerin, isteklerin, gereklerin belirtildiği isteme cümlelerinin, gereklilik ve “e, -a” istek kipiyle kurulduğunu tespit ettik.

Örnekler

Buyur karayığen parka gidelim. (s.10/1)

Beş, bilemedin altı yaşlarında olmalıydı o zaman. (s.16/19)

Peki, gideyim ben. (s.43/4)

Kenan Bey'e , “amma da siyasetçi oldum, len oğlum,” veya “ne siyasetçidir o namussuz,” gibi sözleri hatırlatmış olmalıydı. (s.43/27)

Hayır nereden bekleyelim, Rıza efendi? (s.50/5)

Süleyman da gelmeyeceğine göre emmi, hadi biz gidelim. (s.56/10)

4. KELİME GRUPLARI

TDK sözlüğü kelime grubunu şu şekilde açıklamıştır: “Söz dizimi bir cümleyi oluşturan kelime türlerinin arasındaki ilişkileri inceleyen ve sınıflamalar yapan dil bilgisi kolu, cümle bilgisi, tümce bilgisi, nahiv, sentaks.”

Leyla Karahan “Türkçede Sözdizimi” adlı eserinde, kelime grubunu; “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir” şeklinde ifade etmiştir. Karahan kelime gruplarını 14 başlık altında sınıflandırmıştır. Bu kelime grupları; İsim Tamlaması (Belirtili İsim Tamlaması, Belirtisiz İsim Tamlaması), Sıfat Tamlaması, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, İsim-Fiil Grubu, Tekrar Grubu, Edat Grubu, Bağlama Grubu, Unvan Grubu, Birleşik İsim Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Birleşik Fiil, Kısaltma Gruplarıdır (İsnat Grubu, Yükleme Grubu, Yaklaşma Grubu, Bulunma Grubu, Uzaklaşma Grubu, Vasıta Grubu şeklindedir (Karahan, 2014: 39).

Doğan Aksan “Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim” adlı eserinde, sözdizimini; “Çok eskilere uzanan dizim bilgisi çalışmalarında, öteden beri sözcüklerin tümce içinde sıralanmaları, dillerin tümce yapılarını belirlenmesi, işlenen başlıca konuydu. Özne, tümleç ve yüklem bir dildeki sıralanışı ve adların sıfatlarla bir araya geliş biçimleri, başlıca sorun sayılırdı” şeklinde açıklamıştır (Aksan, 2015: 29).

Muharrem Ergin “Türk Dil Bilgisi” eserinde; “Kelime grubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime bir takım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Böylece belirli bir düzenle kurulduğu için kelime grubunun yapısında bir bütünlük bulunur. Kelime grubundaki bütünlük bilhassa mânâ bakımından göze çarpar. Kelime grubu tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir.” Ergin bu kelime gruplarını; “İsim Tamlaması, Aitlik Grubu, Birleşik İsim, Birleşik Fiil, Unvan Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Edat Grubu, İsnat Grubu, Genitif, Datif, Logatif, Ablatif Grupları, Fiil Grubu, Partisip Grubu, Gerindium Grubu, Kısaltma Grupları” şeklinde sınıflandırmıştır (Ergin, 2013: 374).

Nurettin Koç “Yeni Dilbilgisi” adlı eserinde, kelime gruplarını “sözcük öbeği” başlığı altında inceleyerek öbek kavramını şu şekilde tanımlamıştır: “Birden çok sözcükten oluşan ve tümcenin yüklem, özne ya da tümleci olan dizimine öbek denir. Ayrıca Türkçede dört tür öbek olduğunu dile getirmiştir. Eylem öbeği, ad öbeği, ilgeç öbeği ve belirteç öbeği” (Koç, 1990: 419).

Tahsin Banguoğlu, “Türkçenin Grameri” adlı eserinde, kelime gruplarını şu şekilde tanımlar: “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Buna kelime öbekleri denir” Banguoğlu kelime gruplarını; “1. Ad Takımları, 2. Sıfat Takımları, 3. Zarf Öbekleri, 4. Takı Öbekleri, 5. Çekim Öbekleri (a. İsim öbekleri, b. Fiil öbekleri), 6. Bağlam Öbekleri, 7. Yanaşma Takımları (a. San öbekleri, b. Ayırma ve Soyadı Öbekleri, c. Künye ve Mahlas), 8. Katma Öbekleri (a. Ünlem Öbekleri, b. Saplama Öbekleri)” şeklinde sınıflandırmaktadır (Banguoğlu, 1990: 496).

Günay Karaağaç “Türkçenin Dil Bilgisi” adlı eserinde kelime gruplarını; “Tek söz haline gelmiş yapılar olarak değerlendirmiş ve sözlerin dil bilgisi kurallarına uygun olarak sıralanmasından söz dizimlik birimler, yani yapımlık ve çekimlik söz öbekleri ile cümlelerin meydana geldiğini belirtmiş ve birleşik sözler, deyimler ve atasözlerinin yapı bakımından bu söz dizimi birimlerinden birine eşit olduğunu açıklamıştır (Karaağaç, 2013: 407).

Tahir Nejat Gencan “Dilbilgisi” adlı eserinde, kelime gruplarını şu şekilde izah etmiştir: “Her sözcük, anlamlı olmakla birlikte tek başına duyguları, düşünceleri, istekleri, yargıları tam olarak anlatmaya yetmez. Tek tek sözcüklerle değil; sözcük dizileriyle konuşulur, anlaşılır” (Gencan, 2007: 111).

Mehmet ÖZMEN “Türkçenin Sözdizimi” adlı eserinde, kelime gruplarını şu şekilde ele almıştır: “Birbirine, yapı ve anlam olarak bağlanan ve kendi aralarında bir bütün oluşturan iki veya daha fazla unsurdan oluşan kelimeler topluluğudur.” şeklinde bir açıklama yapmış ve kelime gruplarını şöyle sınıflandırmıştır: 1. İyelik Grubu, 2. İsim Tamlaması, 3. Sıfat Tamlaması, 4. Zarf Tamlaması, 5. İkileme, 6. Bağlama Grubu, 7. Birleşik Fiil, 8. Edat Grubu, 9. Sayı Grubu, 10. İsnat Grubu, 11. Birleşik

İsim, 12.Unvan Grubu, 13. Ünlem Grubu, 14. Aitlik Grubu, 15. Tamlayan Grubu, 16. Bulunma Grubu, 17. Yönelme Grubu, 18. Çıkma Grubu, 19. Araç Grubu, 20. Belirtme Grubu, 21. İsim-fiil Grubu, 22. Sıfat-fiil Grubu, 23. Zarf-fiil Grubu, 24. Tarafından'lı ve +ÇA Eşitlik Ekli Fiilimsiler, 25. Fiilimsi Gruplarında Devrikleme,26. Fiilimsi Gruplarında Ayrık Yapılar, 27. Kısaltma Grubu (Özmen, 2013: 51).

Bilâl Aktan “Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi” adlı eserinde, kelime gruplarının tanımını şu şekilde yapmıştır: “Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğuna *kelime grubu* denir. Aktan, kelime gruplarını İsim Tamlaması (Belirtili İsim Tamlaması, Belirtisiz İsim Tamlaması ve Eksiz Tamlama), Sıfat Tamlaması, Birleşik İsim Grubu, Tekrar Grubu, Aitlik Grubu, Edat Grubu, Unvan Grubu, Birleşik Fiil Grubu, Sayı Grubu, Ünlem Grubu, Bağlama Grubu, İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu ve Kısaltma Grupları (İsnat, Yükleme, Yönelme, Bulunma, uzaklaşma, Vasıta, Eşitlik ve İlgi Grubu) olarak 15 başlık altında incelemiştir” (Aktan, 2009: 2).

Süer Eker “Çağdaş Türk Dili” adlı eserinde, sözcük gruplarını şu şekilde incelemiştir: “Sözcük grubu, tümce içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere, birden çok sözcüğün yan yana getirilmesiyle oluşur. Sözcük grubu, yapı ve anlatımındaki bütünlük dolayısıyla tümce içinde tek bir nesne ya da hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen sözcükler topluluğudur. Sözcük gruplarını, Tamlamalar, Aitlik Grubu, Unvan Grubu, Tekrar Grubu, Birleşik Sözcükler, Sayı Grubu, Edat Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, Eylem Grubu, Birleşik Eylem Grubu, Ünlem Grubu, Bağlama Grubu, Kısaltma Grubu, Dayanma Grubu, Deyimler ve Atasözleri başlıklandırmıştır” (Eker, 2002: 347).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli “Türkiye Türkçesi Söz Dizimi” adlı eserinde, kelime gruplarını şu şekilde tanımlamışlardır: “Belirtme grupları, birden fazla kelimenin olduğu halde cümlelerdeki görevleri bakımından tek kelime gibi değerlendirilen, tek kelime gibi çekimlenen gruplardır. Bu gruplarda her kelime, başka bir kelimenin taşıdığı kavramı daha yakından belli etmek için kullanılır. Söz konusu eserde kelime grupları: İsim Tamlaması ve İyelik Grubu (Belirtili İsim Tamlaması, Belirti-

siz İsim Tamlaması ve Eksiz İsim tamlaması), Sıfat Tamlaması, Birleşik İsim Grubu, Tekrar Grubu, Aitlik Grubu, Edat Grubu, Unvan Grubu, Birleşik Fiil Grubu, İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, Sayı Grubu, Ünlem Grubu, Bağlama Grubu ve Kısaltma Grupları (Yönelme Grubu, Bulunma Grubu, Uzaklaşma Grubu, İsnat Grubu, Yükleme Grubu, Vasıta Grubu, İlgi Grubu, Eşitlik Grubu ve Kısaltma Gruplarının Ters Görünüşünde Olan Kelime Grupları olarak yer almaktadır” (Özkan-Sevinçli, 2015: 19).

Zuhal Kültürel “Türkiye Türkçesi Cümle Bilgisi” adlı eserinde, kelime gruplarını; “Birden çok kelimedenden meydana gelen, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan ve cümle içinde tek unsur olarak değerlendirilen söz dizisidir” diye tanımlamaktadır (Kültürel, 2009: 9).

4.1. İsim Tamlaması

Günay Karaağaç isim tamlamasını; “Bir ismin bir başka isimle ilişkilendirildiği söz öbeğidir. Bütün dillerde ilişkilendirmenin iki yolu vardır. Bunlardan birincisi, varlığın bir başka varlıkla ilişkilendirilmesidir ve bunlar, isim tamlaması olarak adlandırılır. Bütün çekimlik öbeklerde olduğu gibi, isim tamlamasının da ilk ögesi tamlayan, ikinci ögesi tamlanan öge durumundadır. Tamlayanın ekli ya da eksiz çekimde olmasına göre, belirtili ve belirtisiz; hem tamlayan hem de tamlananın durumuna göre de zincirleme türleri vardır” şeklinde açıklamıştır (Karaağaç, 2011: 208-209).

Tahsin Banguoğlu isim tamlamasını “ad takımı” diye adlandırmıştır. “Ad takımı dilimizin sözdiziminde de gerek basit belirtme öbeği şeklinde, gerekse birleşik cümle kuruluşunda geniş bir işleyişe sahiptir” (Banguoğlu, 1990: 498).

Bilâl Aktan “İsim tamlamasını iyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur” şeklinde tanımlamıştır. Aktan isim tamlamasını belirtili, belirtisiz ve eksiz isim tamlaması olarak üç gruba ayırmaktadır (Aktan, 2009: 9).

Muharrem Ergin isim tamlaması ve iyelik grubunu aynı başlık altında ele almış ve bunları; “Bu grup iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur” şeklinde tanımlamıştır (Ergin, 2013: 381).

Leyla Karahan’a göre isim tamlamasının tanımı şu şekildedir: “İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubu olarak ele almaktadır. İki isim unsuru aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır” (Karahan, 2014: 42).

Mehmet Özmen “Türkçenin Sözdizimi” adlı eserinde, isim tamlaması için verilen açıklaması şu şekildedir: “Birincisi tamlayan ikincisi tamlanan olan ve peş peşe gelen iki isim, isimsi veya isimlikten oluşur. İlgi durumunda bulunan tamlayan, ekli veya eksiz olabilir. Tamlanan ise mutlaka üçüncü kişi iyelik ekini alır. İsim tamlamaları, belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması olmak üzere iki gruba ayrılır” (Özmen, 2013: 55).

Zeynep Korkmaz isim tamlaması hakkında şunları dile getirmiştir: “Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda ad tamlaması dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar. Burada birinci ad tamlayan, ikinci ad tamlanan niteliğindedir. Arada ilgi durumu ekinin kullanılıp kullanılmamasına veya tamlayanın da bir ad tamlaması olup olmamasına göre ad tamlamaları, 1, Belirtili ad tamlaması, 2, Belirtisiz ad tamlaması ve 3, Zincirleme ad tamlaması olmak üzere üç gruba ayrılır” (Korkmaz, 2017: 285).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli isim tamlamasını şu şekilde açıklamaktadırlar: “İki veya daha çok ismin sahiplik, tahsis, tür, cins vb. nitelikleri belirtmek üzere özel bir biçimde bir araya gelmesinden oluşan kelime grubuna isim tamlaması denir” (Özkan-Sevinçli, 2015: 19).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda isim tamlamalarını belirtili, belirtisiz ve zincirleme isim tamlaması olarak üç alt başlıkta ele aldık. İncelediğimiz romanda belirtili isim tamlamasının daha fazla kullanıldığını, zincirleme isim tamlamasının ise çok az kullanıldığını tespit ettik.

4.1.1. Belirtili İsim Tamlaması

Zeynep korkmaz belirtili isim tamlamasını şu şekilde açıklamıştır: “Belirtili ad tamlaması, tamlayan adın sonuna ilgi durum eki, tamlanan adın sonuna da üçüncü şahıs eki getirilerek yapılan tamlama türüdür. Tamlayan ad, ilgi durumu eki aldığı için belirtili ad tamlaması adını alan bu birleşimde, iki ad arasında belirli kesin bir anlam bağlantısı vardır. Ancak, bu bağlantı sürekli değil, geçicidir” (Korkmaz, 2017: 85).

Örnekler

Rahmi'nin gözleri yumuluyor, iri dişleri görünüyor: (s.8/1)

Hârun Reşîd ile ihtiyar **bağcının hikâyesini** bilir misin diye başlıyor: (s.11/14)

Artık Rahmi görününce yan dönüyor, hafifçe kaldırdığı **omuzunun üstünden**, birini kıstığı kömür gözleriyle gaddar gaddar bakıyordu. (s.16/16)

Kocası daha **bahçenin balkonunda** lüks lâmbasını pompalarken, dört, beş küçük meze tabağını hazırlamıştır bile.. (s.22/24)

Duvar oldukça yakın bir masada, Rahmi, **Rahmi'nin yiğeni**, Rıza Efendi'nin oğlu Süleyman, hükümet doktoru ve savcı vardı. (s.36/1)

Kenan Bey **iskemlenin arkalığına** yaslandı: (s.42/11)

Dünya'nın en önemli işi, sanki, bu selâmlaşmalardır.. gören öyle sanır. (s.49/26)

Onun kendisini saydığına ve dinlediğine inanıyordu: (s.56/8)

Hani pek de yanlış olmaz, enişte; kurduğum düzenin de, **rahatımın bozulmasını** da istemiyorum. (s.74/32)

Rıza Efendi, **konsolun üzerindeki**, karpuzu ve haznesi çağla yeşili üzerine pembe, sarılı, koyu yeşilli **lambanın ışığına** dalıp gitmişti. (s.96/32)

Aksi **inanışın gururu** tekabbür çirkefine bulayacağına, nefsimde hürmeti de hayvâni bir hodbinlik derecesine düşüreceğine inanıyorum. (s.104/13)

Onların yanına gitti; bebeği- tıpkı annesi bir vakitler kendisini nasıl alırsa öyle-kucağına aldı. (s.129/3)

Daha öteye, diye **masanın üstünden** aldırıp on metre ötedeki **büfenin önüne** koydurduğu lüksün ışığı yüzünün bir yanını aydınlatıyor, öbür yanını ise ay ışığına bakıyordu: (s.151/25)

Köylerden, bacaklardan da **kasabanın içinden** de Rahmi'yi tedirginleştiren haberler geliyordu. (s.170/29)3

Bu bölünmeden sadece **damacıların kahvesi**, o da Asliye Ceza Yargıcı Ahmed Kemâl Bey'in, kendi eliyle yazıp merdiven başına çivilettirdiği pankart sâyesinde kurtulmuştu. (s.172/14)

Kazanacak veya kaybedecektir; ama hem kazancı veya kaybı da büyük olacak, hem de **oyunun kaderini** daima o çizecektir. (s.178/25)

Ya avkatlık cübbesini, çarşaf yapın diye Çorapsız'ın Zehra'ya gönderecek, yahud da gözünü dört açacak, **kavganın yöntemlerini**, yollarını, yordamlarını öğrenecekti: (s.185/6)

Okunmamış, **Osman Usta'nın yanına** girmişti. (s.198/12)

Mutfaktaki beş mumluk **lâmbanın ışığı** sadece kapıyı ve pencereyi belirtiyor, onlara kadar gelmiyordu. (s.216/27)

4.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Bu tamlama türünde, adından da anlaşılacağı üzere, tamlayan ad eksiz yani yalın durumdadır. Yalnız tamlanan ad üçüncü şahıs iyelik eki almıştır. Anlamca da tamlananın ayrılmaz parçasıdır. Bundan dolayı tamlananın iki ögesi arasına bir başka gramer ögesi giremez. Bu niteliği dolayısıyla belirtisiz ad tamlamaları dilimizde çeşitli adlar; özellikle tür, âlet, aygıt, makam, kuruluş görev adı olan birleşik isimler, benzetme vb. özellikli daha başka adlar kurmaya elverişlidir (Korkmaz, 2017: 286).

Örnekler

Türen 17.30'da, **hükûmet daireleri** kapandıktan yarım saat sonra başlayacaktır. (s.7/1)

Sonra, Rahmi îdâdî'nin -lisenin- son sınıfında -on yedi yaşında- iken, Anakız'ı işte bu **sıtma doktoruna** veriverdiler: (s.17/3)

Ağaçları aşılattım, yeni fideler diktirmiştir. Ta İstanbul'dan **çiçek tohumları**, soğanları, patatesleri getirmiştir. (s.23/17)

Tavan arasını çocuklar için iki odalı bir çatı katı yapmıştır. (s.27/1)

Banka tıklar tıklar işlemekte, üstelik kasabanın yeni yetmelerine **ekmek kapısı** olmaktadır. (s.30/18)

Ragıp Efendi'nin **çiçek bahçesi**, Kenan Bey'in de kitapları! (s.41/14)

Bu arada yelek cebinden, yontula yontula parmağının bir boğumu kadar kalmış **kopye kalemini** çıkarmıştı. (s.52/4)

Dükkân kapısı hak kapısı demişler; ama avukat dükkânı ötekiler hiç benzemiyordu. (s.67/1)

Daha kuşluk demeden öyle bir sıcak ki, **duvar diplerine** serilen köpekler kuyruklarına basılsa havlayacak gibi değil. (s.82/25)

Belediye Reisi Gülbeyazlar'ın damadı, **pancar tarlaları** ve **sebze bahçeleri** kavrulurken çayın ve Taşoluğun suyunu, sırayı hakkı bırakıp hısım akrabanın tarlasına, bahçesine saldı. (s.86/19)

Konuşma üslûbunu ve ölçüsünü zorlayan belki de bu idi. (s.101/9)

Göz pınarlarında titreşen yaşlar, akşam güneşiyle yıkanan ovanın sarışınılığını emiyor, altın suyuna dönüşüyordu. (s.121/31)

Aslında, dün gecedен ve özellikle, sabahki müfettişi **uğurlama töreninden** beri Rahmi'nin istediği de bu idi. (s.155/3)

Hilmi Bey, bir rastlantı ile İstanbul'da bulunduğunu ve Kenan Bey'in vefatını öğrendiğini söylüyor; "Salı günü yapılacak **cenaze merâsiminde** bulunacağımızı ve bu acı vesile ile de olsa görüşeceğimizi ümid ederim," diyordu. (s.168/20)

Naki Bey; başlangıç ile son arasında küçük blöflerle, karşısındakilerin üslûblarını deneme ve **kendi üslûbunu** maskeleyerek için küçük kaçış veya kovalayışlarla oyunun tadını, temposunu ve tansiyonunu yükselten bir pokerci portresi çizmiştir. (s.178/21)

Gülbeyazlar'ın Mahmud bunların, on **seçim günü** için peylemeye çalışmış. (s.198/5)

Dayanamadı Rahmi; başını **omuz boşluğuna** yasladı. (s.217/4)

4.1.3. Zincirleme İsim Tamlaması

Zeynep Korkmaz zincirleme ad tamlamasını şu şekilde ele almıştır: "Zincirleme ad tamlaması bir ad tamlamasının başka bir adla oluşturduğu ikinci bir ad tamlamasıdır. Böylece, tamlayanı, tamlananı veya her ikisi de ad tamlaması biçiminde olan iç içe girmiş yeni bir tamlama türü ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar gramerlerimizde ve terim sözlüklerinde bu türlü tamlamalar zincirleme ad tamlaması diye adlandırılmış ise de, bunlar aslında tamlama kalıbındaki bir kelime grubunun, bir birleşik adın başka bir ad veya ad tamlamasına tamlayan görevi ile bağlanmış olmasından ibaretir" (Korkmaz, 2017: 280).

Örnekler

Kereste fabrikasının güçlü bir dinamosu vardır. (s.31/12)

Alın **onun boyunun ölçüsünü**. (s.42/12)

Kasaba yerlilerinin pancarları bir yana bırakılsa bile, köylerde pancar olmadı mı, bütün evler suyu çekilmiş değirmene dönecektir. (s.56/26)

Rahmi'nin –inadına, inadına – yazıldığı gibi söylediği Continantale marka **yazı makinesinin başına** geçen Mahmud'un oğlu Kâmil de iki parmakla, harfleri araya araya yazmaya başladı. (s.68/1)

Hükümet Konağı'nın önünde Doktor Fazıl Bey'e rastladı ve kıramadığı için, onunla parka girdi. (s.72/23)

Dipteki sağ karşı köşeyi yapan iki katlı **hükümet tabibliğinin önünde** dört kürt köylü... (s.84/15)

Güldâne mutfağın eşiğine, **lüks lambasının** elmas **mâvisi** ışığına çıktı. (s.106/27)

Masa salonun penceresine yakındı. (s.137/18)

Çünkü Altıntaş Serbest Fırka **yönetim kurulunun en ateşli üyesidir.** (s.138/2)

Paşa hazretlerinin hususiyetlerini çok iyi bilir ve çok da güzel anlatır. (s.154/8)

Gene insanlara sürtüne sürtüne ve Mahmud'a çevrilen bakışların, açılıp kapanan burun deliklerinin, oynayan **çene kemiklerinin arasından** geçtiler. (s.204/24)

Naki Bey, Hilmi Bey'in, bu kasaba **fırka reisinin adını** Gazi'nin yakınlarına açıkladığını da söylüyor. (s.212/4)

Hayvan Pazarı'nın karşısındaki hanın kahvesinde idiler. (s.222/4)

4.2. Sıfat Tamlaması

Muharrem Ergin sıfat tamlamasını; “Sıfat tamlaması bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubudur. Sıfat unsuru isim unsurunu vasıflandırmak için veya belirtmek için getirilir. Sıfat tamlayan, yardımcı, isim tamlanan, asıl unsurdur. Sıfat tamlaması eksiz bir birleşmedir. Her iki unsur da ek almadan doğrudan doğruya yan yana getirirler. Sıfat bu birleşmede daima teklik halde bulunur, sıfatların çoklukları yapılamaz. Sıfat tamlamasında sıfat unsuru bir ismin başına gelir; yani sıfat önce, isim sonra getirilir. Tamlamanın sıfat unsuru bir sıfat veya sıfat olarak kullanılan bir kelime grubu, isim unsuru ise bir isim veya isim vazifesi gören bir kelime grubu olur” şeklinde açıklamıştır (Ergin, 2013: 380).

Günay Karaağaç sıfat tamlaması hakkında şunları dile getirmiştir: “Yalın hal çekimi, birçok dil için, sıfat tamlaması yapan çekimdir. Bir söz, söz öbeği veya cümlenin yalın olarak bir ismin önüne getirilmesiyle elde edilen çekimlik bir söz öbeğidir. Türkçede, cümle kurulmadığı sürece, yani bir eylemin nitelendirilmesi söz konusu olmadığı sürece, yalın hal, sıfat halidir; cümle kurularsa, aynı yalın yapı, öze olacaktır” (Karaağaç, 2011: 217).

Leyla Karahan sıfat tamlamasını; “Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur” şeklinde tanımlamaktadır. “Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat, yardımcı unsurdur; ismin önünde yer alarak ismi tamamlar. Yani sıfat tamlayan, isim tamlanan unsurdur. Bu tamlamada, isim ve sıfat unsuru eksiz birleşir” (Karahan, 2014: 48-49).

Bilâl Aktan sıfat tamlamasını; “Bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubuna sıfat tamlaması denir. Bu kelime grubunda sıfat unsuru, isim unsurunu nitelemek veya belirtmek için getirilir” şeklinde tanımlar (Aktan, 2009: 18).

Tahsin Banguoğlu sıfat takımlarını; “Sıfat takımı gerek basit belirtme öbeği şeklinde, gerekse birleşik cümle kuruluşunda dilimizin sözdiziminde de geniş yer alır. Bir adın bir vasıflayan, veya belirleyen tarafından belirtilmiş, dolayısıyla daraltılmış anlamını taşır” şeklinde açıklamıştır (Banguoğlu, 1990: 500).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli sıfat tamlamasını; “Kelime grupları içerisinde önemli bir yere sahip olan sıfat tamlamaları, bir sıfat ve bir isimden meydana gelir. Sıfat, ismin önünde niteleme ya da belirtme görevinde bulunur. Sıfat tamlaması eksiz bir birleşmedir. Sıfat, bir kelime olabileceği gibi, bu görevi üstlenen bir kelime grubu da olabilir. Bu kelime grubunda sıfat, tamlayan; isim ise tamlanan ögesidir. Asıl öge sonda bulunur” şeklinde ifade etmişlerdir (Özkan-Sevinçli, 2015: 34).

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, sıfat tamlamalarının çok fazla kullanıldığını tespit ettik. Bütün sıfat çeşitleri kullanılmıştır.

Örnekler

Horoziği renginde, **sarı** ve **yeşil çizgili bir kravat** takmıştır. (s.8/21)

Rıza Efendi'nin onlara fena halde taktığı belli: **Cılız dallar**, yeşili fersiz, tırnak kadar yapraklar! (s.10/21)

Gözlerini kısıyor; **iri iri dişleri** görünüyor. (s.18/20)

İkişer köfte veriyor ve soruyor kocasına: (s.28/28)

Geri kalan insanlar, özellikle de, kasabanın Perşembe günleri kurulan pazarına gelen köylüler, parkın gramfonunda çalınan **yeni şarkılar** ve tangoları – alafarangayı- kimi kaldırımlara oturmuş, kimi duvarlardaki parmaklıklara dayanmış, dışarıdan dinliyor, içerdeki de seyrediyorlardı. (s.35/6)

Kocaman bir baş.. yarıya yaklaşan akların bejleştirdiği dalgalı, gür, yumuşak, **kumral saçlar**.. geniş bir alın.. **parmak parmak kaşlar**.. köşeli bir çene.. kallâvi bir burun ve dev gibi, ama kalçasız, göbeksiz bir beden yapısı! (s.38/31)

Beş, on gün değil, **üç, beş gün** daha yağmadı mı, sen o vakit seyret cümbüşü! (s.52/29)

Savcının iddiası.. kararın gerekçesi, tanıkların söyledikleri ve yakalanan çelişkilerle dayandıracağı **karşı iddialar** ile **karşı gerekçeler**! (s.67/28)

Aşağıda **birtakım adamlar**, kimi elleri pantolon cebinde, kimininkiler de arka- larında bağlanmış, ama hepsi de sünepe sünepe gidip geliyorlardı. (s.84/13)

Rıza Efendi, Rahmi ile **yeni fırka** için konuştuklarını hatırlayıverdi ve korkuyu andıran **bir tedirginlik** duydu: (s.87/24)

Bir kol uzatımı ötedeki iskemle sanki **bin yıldır** boştu ve Güldâne, sanki, bir şimşegin üstünde, sâliseciğin yüzde birinde, pat diye geliverip oturmuştu ona. (s.112/2)

Yüzüne kan basmış olmalıydı; ama **bu yanakları** pembeleştirmiyor, zaten onun olmayan uçuk esmerliği, mora çalarmış gibi, koyulaştırıyordu. (s.120/19)

Pespembe dudakları aralık, iri ve yeşil elâ gözleri, kelimelerini bilemeyeceği mutluluğa saplanmış! (s.128/33)

Halid' e gelince, inadına sâkin, hantal denecek kadar ağır; akli sanki çok uzaklarda ve **bambaşka konularda**. (s.137/25)

Üçüncü nokta; Serbest Fırka'ya karşı olanların, yani, iktidar sözcüklerin durumlarını, anlayışlarını ve iddialarını da bilmesi gerektiği inancındaydı. (s.141/10)

En **güzel seslerini** bulabilmek için en **kuytu bahçelerin**, sarmaşıklerle yüklü vadilerin özlemi? (s.151/31)

Dairelerin açılmasına daha **bir saat** vardı. (s.167/1)

Sen ona **güler yüz** göster bi kere, eşşek değel a, o da sana yumuşar, hay oğlum. (s.171/10)

Oysa sahnedekiler, **son perde** de kapandıktan sonra, gişede toplanan paraları paylaşacaklar, kaderlerinin o gelire bağlı olduğunu hiçbir zaman unutmayacaklardı. (s.176/9)

Aradan sanki **üç gün** değil de, en azından **üç hafta** geçmişti: (s.186/3)

Konuşanlar **iki adım** önünde yürüyorlardı. (s.199/21)

Naki Bey bu cümlelerin **iki fırkada** da, Çankaya'da da tartışmalara yol açtığını “yakinen” bildiğini söylüyor ve Ağaoğlu'nun Çankaya'ya çağrılışını da buna bağlayarak anlatmaya devam ediyordu. (s.208/22)

Ağaçların **pash sarı** ve **kahverengi yaprakları** yerleri kaplamış. (s.218/26)

O da tarlaya gittiği zaman güneş **iki mızrak** boy yükselmiş, ekinler tütmeye başlamış. (s.223/16)

4.3. Sıfat-Fiil Grubu

Bilâl Aktan sıfat-fiil grubunu; “Çekimsiz fiillerin ikinci türünü oluşturur. Adından da anlaşılacağı gibi, sıfat gibi kullanılan fiil şekillerine sıfat-fiil denir” şeklinde açıklamıştır. “Sıfat-fiiller bir yanları ile sıfat, diğer yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri sebebiyle, kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, isim oldukları sıfata aktararak varlıkları ve nesnelere hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak nitelendirirler” (Aktan, 2009: 68).

Leyla Karahan sıfat-fiil grubunu; “Bir sıfat-fiil ile bu sıfat fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur” şeklinde tanımlamıştır (Karahan, 2014: 53).

Muharrem Ergin sıfat-fiil grubunu; “Partisip grubu bir partisiple ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubuna sıfat-fiil denir” şeklinde ifade etmiştir (Ergin, 2013: 396).

Günay Karaağaç sıfat-fiil öbeklerini isim-fiil öbekleri olarak adlandırmış ve şu şekilde açıklamıştır: “Türkçenin şekil ve zaman ekleri, isim-fiil ekleri ile bütün fiilden isim yapma eklerini bir bütün olarak düşünmek gerekmektedir. İsim-fiil eklerinin asıl işlevleri geçici eylem adları yapmaktır. İsim muamelesi yapılmadığı sürece, bu ekler, kişi belirtileri de alarak yüklemi, yani cümleyi oluştururlar” (Karaağaç, 2011: 169).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli sıfat-fiil grubunu şu şekilde açıklamaktadırlar: “Bir sıfat-fiil ve ona bağlı öğelerle kurulan kelime grubuna sıfat-fiil grubu denir. Bu grup, isim ve özellikle de sıfat olarak kullanılır. Sıfat-fiilin en çok kullanılan eklerinden olan “-dik, -dük, -AcAk,” ekleri, genellikle iyelik ekleriyle birlikte kullanılır. Grubun asıl ögesi sıfat-fiil sonda bulunur. Diğer öğeler grubun önünde yer alır. Bu grup da diğer filimsi grupları gibi yargı bildirmez. Sıfat-fiillere, fiil kiplerinin isim ve sıfat olarak kullanılışı denebilir” (Özkan ve Sevinçli, 2015: 86).

Yardımcı öge + sıfat fiil = Sıfat-fiil grubu. Sıfat-fiil ekleri -An, -r /-Ar, -dik /-dük, -mAz, -mİş / -mUş, -AcAk, -AsI ekleridir.

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, sıfat-fiil örneklerinin “-An, -mİş, -AcAk” ekleriyle çok fazla kullanıldığını, diğer sıfat-fiil eklerinin ise ya hiç kullanılmadığını ya da çok az yerde kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Taban, Belediye Alanı’na inen, kumu, toprağı akmış, irili, ufaklı taşları ortaya çıkarmış, **üzerinden geçen** arabaları zangırtadan şoseye paraleldir. (s.9/12)

Bütün bir yetişme dönemi.. noksansız ve çocuklarını kayırmaz, onlardan ayırmaz benimsediğine rağmen.. **yıllarca ve yıllarca süren** sığıntı ezikliğinin hatırlanışı da vardır amcasında.. arada bir ama, olsun; vardır işte. (s.19/28)

Kocaman bir baş.. **yarıya yaklaşan** akların bejleştirdiği dalgalı, gür, yumuşak, kumral saçlar.. geniş bir alın.. parmak parmak kaşlar.. köşeli bir çene.. kallâvi bir burun ve dev gibi, ama kalçasız, göbeksiz bir beden yapısı! (s.38/31)

İçi burkuldu; sadece **amcasının gönlünde kalan** bu savaşa katılmak, savaşı suyun yüzüne çıkartmak hırsını duyar gibi oldu. (s.54/18)

Elmalardan birisi.. elbette Dünya’nın en güzel elmalarını vereni, **nereden bakılırsa bakılsın hemen göze çarpacak** bir yerde idi.. (s.64/29)

Köylü, kentli; okumuş, cahil; yaşlı, genç.. yavaş yavaş **bütün çevrenin en önemli ilgi konusu olmaya başlayan** bu fırka meselesinden kaçışını –Rahmi- bir bakıma küçülüş sanır gibi oluyor, ama bir bakıma da kendisini tartışılmayacak kadar haklı buluyordu: (s.75/8)

Elinde tuttuğu fincanı koyacak bir yer arar gibi yaptı. (s.96/25)

En küçüğü **yirmisini geçmiş** delikanlılar –görüp görmedikleri belli değil, ama dimdik- büyüklerine bakıyorlardı. (s.97/1)

Rahmi, ertesi sabah, Kaymakam Bey’e dilekçesini verdikten sonra, **hayırlı, uğurlu olsun’a gelenlerden başını kaşıyacak** vakit bulamadı. (s.123/22)

Bu sefer tadlı tadlı okşadı kızını ve **sokağa bakan** odada, koca koca üç ciltlik “İki Çocuğun Devr-i Alemi”ne, dört dündür, gömülen oğluna seslendi. (s.126/7)

Sorunun son bölümü **doğumu beklenen** torunu ile ilgili idi; Süleyman'ı hem vakurlaştırdı, hem de utandırdı. (s.128/5)

Ova köylerinde **sözü geçen** bir koyun tüccarı ile orada buluşacaktı. (s.137/15)

Ahmed Kemâl Bey onun en altındaki, **sahanlığa benzeyen** düzlüğe oturdu. (s.153/20)

Bugün Halk Fırkası'nda kalanlar da, Serbest Fırka'ya geçenler de aynı ölüm kâlim mâcerasını birlikte yaşamış, başarıya ulaştıktan sonra da aynı çevreyi oluşturmuş kişilerdi; başaramasa idiler **aynı âkıbeti paylaşmak zorunda kalacak** kişiler! (s.158/8)

Rahmi, **sessiz geçen** yemekte ve gece yarısına doğru bindiği trende, dalıp gidene kadar durdu üzerinde; ne kadar doğru olduğunu anlayınca da şaşırды. (s.169/19)

Ve bu insanların arasında, konuşmalardan çıkardığına göre, **iki partinin beş, on milletvekili ile iki partiyi tutan gazetelerin tanınmış** yazarları bile vardı. (s.174/29)

Muslukta, kusmak için zorlanıp duran, öğrenen, ama bir türlü beceremeyen, arda bir de kâinatın silsilesine söven, **alnı boncuk boncuk terlemiş** bir sarhoş gördü. (s.185/23)

Bununla beraber, o ikinci sonrası, yazıhanesindeki toplantı ile yetinmedi; arka arkaya üç gece, değişik gruplarla, ikisi **şafak sökünceye kadar süren** toplantılar yaptı. (s.194/29)

Ortalık karardı.. göz alan çakışlar, **kulak zarı patlatan** gümbürtüler; arkasından da görülmemiş bir sağanak: (s.221/10)

4.4. Zarf-Fiil Grubu

Bilâl Aktan “ Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi ” adlı eserinde, zarf-fiil grubunu şöyle ifade etmektedir: “Çekimsiz fiillerin üçüncü türünü oluştururlar. Zarf işleyişine girmiş bulunan ve zarf olarak kullanılan fiil şekillerine zarf-fiil denir. Zarf-fiiller, fiillerin zarf görevi yapan yardımcılarıdır. Çekimli fiile dönüşmeleri imkânsızdır. Çünkü cümlede şahsa ve zamana bağlı yargı bildirmezler; fakat yargı bildiren fiiller

yanında, onlardaki oluş ve kılışın durum ve tarzını belirleyen zarf görevi yüklenirler” (Aktan, 2009: 71-72).

Muharrem Ergin zarf-fiil grubunu; “Bir Gerundium grubu olarak ele almış ve gerundium grubu bir gerundium ile ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur” şeklinde tanımlamıştır (Ergin, 2013: 396).

Leyla Karahan bu kelime grubunu; “Zarf-Fiil Grubu” adı altında ele almış ve zarf-fiil grubunu; “Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubuna denir” şeklinde açıklamıştır (Karahan, 2014: 57).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli zarf-fiil grubunu şu şekilde açıklamışlardır: “Bir zarf-fiil ile ona bağlı öğelerin oluşturduğu kelime grubuna zarf-fiil grubu denir. Bu yardımcı öğeler, zarf-fiili anlam bakımından niteler, açıklar ya da tamamlar. Zarf-fiiller, fiillerin hâllerini gösteren şekilleri olduğundan isim sayılmazlar. Bu yapılarda şahıs ve zaman kavramı yoktur. Zarf-fiiller genellikle sonda bulunur ve yargı bildirmezler. Bu gruplar, cümlede zarf görevi yapar” (Özkan-Sevinçli, 2015: 89).

Günay Karaağaç Zarf-fiil öbeği; “Bir zarf-fiil ile ona bağlı bir veya birden çok öğeyle kurulan söz öbeğidir” olarak tanımlamaktadır: “Zarf-fiil eklerinin temel işlevleri, eylemlerin adlarını asıl eyleme bağlamaktır. Bu yüzden, asıl görevleri zarf yapmaktır. Cümlelerde eylemi niteleyici zarflar yapan zarf-fiiller, isimleri de niteleyerek, sıfat halinde nitelendirme öbeklerinde de yer alabilirler. Zarf-fiil öbeğinde asıl öge, yani zarf-fiil eki almış fiil sonda, ona bağlı birimler de onun önünde yer alır” (Karaağaç, 2011: 172-173).

Zarf-fiiller, her türlü fiil kök ve gövdesine belirli ekler (-A, -AII, -ArAk, -Ip / -Up, -InCA, -mAdAn, -ken, vb.) getirilerek yapılır.

“Yağmur Beklerken” adlı romanda, zarf-fiillerin genel olarak “-ArAk, -Ip, -Ken, -InCA” ekleriyle kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Sonra da başını, **saçlarını savurarak** çeviriyordu. (s.16/18)

Köylerine giderken veya gidince anlattıklarını bir duysan, asıl o zaman şaşırırsın. (s.36/12)

Demekle de kalmadı, **paketi alarak** herkese tuttu. (s.51/27)

Torlağın fabrikalarına gelince, benim bildiğim, eninde, sonunda büyük damadım dediği olacak. (s.69/32)

Cüma'dan çıkar çıkmaz beş kişilik bir heyet kurulmuş, hazırlığa girişilmişti. (s.79/11)

Yâkub **dirseklerini büküp** omuzlarına kadar kaldırdığı ellerini sallayıp duruyordu. (s.84/28)

Belediye Reisi Gülbeyazlar'ın damadı, pancar tarlaları ve **sebze bahçeleri kavrulurken** çayın ve Taşoluğun suyunu, sırayı, hakkı bırakıp hısım akrabanın tarlasına, bahçesine saldı. (s.86/19)

Farkına varmadan gene bir sigara ile oynamaya başlamıştı. (s.98/22)

Gerçekten de, gecikmek istemiyor, hemen ertesi sabah, **amcasıyla konuşarak** şu veya bu karara varabileceğini umuyordu. (s.106/15)

Daha **sokak kapısı arkalarından kapanırken** doktor ona dönmüş, yüzüne ilk defa görüyormuş gibi bütün dikkatiyle uzun uzun bakmıştı. (s.122/23)

Sonra **karşılardan geçerek** –bir yanında Kaymakam Bey, bir yanında Gülbeyazlar'ın Mahmud, üç beş adım arkalarında da otuz, kırk kişi- yukarıya doğru yürüdü. (s.143/13)

Hep gabehet bende.. **başını koyverince** alıp gideceğini. (s.162/1)

Rahmi bunu, **ömrü oldukça** minnetle, şükranla, gönül bağlılığı ile hatırlayacaktı. (s.170/5)

Ve, ötekiler gibi –ötekilerden farkı, gülerek- **Haliç'in eşsiz güzelliğini seyrederken** tiyatro kumpanyalarını düşündü. (s.175/32)

Rahmi o **konusmayı hatırladıkça** bunu daha iyi anlıyordu. (s.186/10)

Teddeyyün –borçlanma- Kanunu, özellikle muhacirlerin –mübâdillerin,yani **yerli Rumlarla değiştirilerek** Yunanistan’dan getirilen Türk’lerin- yakasına sımsıkı yapışıyor, kendilerine verilen evleri ödeyemeyecekleri vergilere bağlıyordu. (s.191/11)

Ertesi gün Hacı Rüstem Rahmi’nin selâmını almadı, **başını öteye çevirerek** yürüdü gitti. (s.212/20)

Adam, yedi kilometre kadar kuzey doğusundaki köyünde, tek başına ve yalnız hasat mevsimlerinde tuttuğu bir ecirin yardımıyla, **ekip biçtiği tarlasının geliriyle geçinerek** yaşıyordu. (s.222/27)

4.5. İsim-Fiil Grubu

Bir hareket ismi ile olan bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur. Hareket ismi, *-mAk*, *-mA* ve *-Iş* ekleri ile yapılır. Grubun ana unsuru hareket ismidir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan hareketi isminin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan isim-fiil yargı bildirmez (Karahan, 2014: 55).

Günay Karaağaç, isim-fiil grubunu fiil isim öbekleri olarak adlandırmıştır. Fiil ismi eklerinin temel işlevleri, eylemlerin adlarını yapmaktadır. Bir eylem adı ile ona bağlı bir veya birden çok ögeyle kurulan söz öbeğidir. Bu ekler, eylemleri, kavram, iş ve tarz olarak adlandırır. Fiil isim öbeğinde asıl öge, yani eylem ismi eki almış fiil sonda, ona bağlı birimler de onun önünde yer alır (Karaağaç, 2011: 171).

Bilâl Aktan yalnız isim-fiilden değil, isim-fiil ile birlikte aralarında ortak özellik bulunan iki kelime grubundan da söz etmek gerektiğini bunların; “İsim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olduğunu ve bu üç kelime grubunun ortak özelliğinin, esas unsurlarının çekimsiz fiillerden (ek fiil) oluşturduğunu” belirtmiştir (Aktan, 2009: 64).

Muharrem Ergin isim-fiil grubunu “Fiil Grubu” adı altında değerlendirip şu şekilde tanımlamıştır: “Fiil grubuna fiil isimleri üzerine kurulan kelime grubu denir” şeklinde tanımlamıştır. Kendisinden önce gelen gerekli unsurlarla birlikte fiil grubunu meydana getirir (Ergin, 2013: 395).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli isim-fiil grubunu; “Bir isim-fiil ile onu anlamca tamamlayan kelimelerden oluşan kelime grubuna isim-fiil denir” şeklinde tanımlamışlardır. Bu grubun “-mAk, --mA, -Iş, -Uş” isim-fiil ekleri ile kurulduğunu ve bu eklere aynı zamanda mastar ekleri de denildiğini belirtmişlerdir. (Özkan-Sevinçli, 2015: 83).

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, en fazla “-mAk” isim-fiil ekinin kullanıldığını, tespit ettik.

Örnekler

Yaptığı çıkıştan geri dönmek, **işi şakaya bozmak** istemişti; olmadı. (s.43/26)

Hani, **eli kolu bağlı durmak** günahdır derler de. (s.59/26)

Asım Ağa için de Serbest Fırka’ya girmek Gülbeyazlar’ın itibar ve şerefine **karşı çıkmak**, ona kast etmek demektir. (s.91/17)

Ve fırkacılık, karşıya sövüp saymadan, çamur atmadan çok önce, hattâ, karşı eleştiriden önce, kendi ilke ve amaçlarını, **uygulama yöntemlerini anlatmak** olmalıydı.. (s.141/24)

Bütün bir milleti ayağa kaldıran, milyonların tutumlarını, davranışlarını, ilişkilerini değiştiren bir olay olarak, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nı ancak şimdi düşünebiliyor ve başlangıçta **bir seziş** sonucu olan çekingenliği ezici bir sorumluluk olarak ortaya çıkıyordu. (s.158/24)

Evet, dedi Rahmi de.. **dudaklarındaki gülüş** pek değişmeden. (s.176/15)

Ve gazeteler-**Meşrutiyet döneminden kalma** çirkin gelenek hortlamış- habere ihânetleri ve fırka, makale üslûbları ile çamur atmaktan, sövmekten, böylece de kendilerini seçen oyuncularını birer savaştı yapmaktan başka bir şeyi umursamaz görüyorlardı. (s.200/3)

4.6. Tekrar Grubu

Bilâl Aktan tekrar grubunu; “Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynen tekrar edilen veya anlamları birbirlerine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran birden fazla kelime grubudur” şeklinde açıklamıştır (Aktan, 2009: 28).

Vecihe Hatipoğlu “Türk Dilinde İkileme” adlı eserinde, tekrar grubunu ikileme olarak adlandırmış ve şu şekilde açıklamıştır: “İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır” (Hatipoğlu, 1981: 9).

Muharrem Ergin’e göre tekrarlar, aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gruplarıdır (Ergin: 2013: 377).

Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime gruplarıdır (Karahana, 2014: 60).

Günay Karaağaç tekrar grubu hakkında şunları söyler: “Yineleme öbeklerini bir varlığı veya bir eylemi karşılamak üzere eş görevli iki sözün oluşturduğu söz öbeğidir. Şekil ve anlam bakımından birbiriyle bağlantılı ve aynı türden olan iki veya daha çok sözün bir araya gelerek oluşturdukları yapı, yineleme öbeği olarak bilinir” (Karaağaç, 2011: 195).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli tekrar grubunu; “Anlamı güçlendirmek, ifade gücünü artırmak, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya gelmesiyle oluşan kelime grubudur” şeklinde açıklamış ve şu şekilde sınıflandırma yapmışlardır: 1. Aynen Tekrarlar, 2. Eş ve Yakın Anlamlı Tekrarlar, 3. Zıt Anlamlı Kelimeler ve 4. Pekiştirmeli Tekrarlar (Özkan-Sevinçli, 2015: 44).

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, tekrar grubunu dört alt başlıkta ele aldık. Bu tekrar grubundan en fazla kullanılan, unsurları aynı olan tekrar grubu olduğunu ve diğer tekrar grubu çeşitlerinin de çok az bir oranda kullanıldığını tespit ettik.

4.6.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grubu

Bir kelimenin anlamını güçlendirmek için iki defa tekrar edilmesi ile oluşmaktadır. Bu tekrar grubunda sıfatlar, zarf-fiiller, isimler, zarflar vb. kelime ya da kelime grupları tekrarlanmaya elverişlidir.

Örnekler

Rahmi ise, açık ela gözleri **yumuk yumuk**, gülmek, için yapar aynı şeyi. (s.7/13)

Rahmi öyle düşünüyor ve gene gülüyor.. **sessiz sessiz**.. her zamanki gibi.. (s. 8/6)

Büyücekler emmi.. onalar da **gocaman gocaman** olcek. (s. 10/25)

Rahmi gülüyor., **sessiz sessiz**. (s.11/6)

İhtiyar altını alınca **tadlı tadlı** gülmüş: (s.11/33)

Bembeyaz, pespembe, inadına da **kara kara** gözlü, kaşları, saçları kestane rengi.. nazlı mı nazlı, **süzüm süzüm** süzülen bir kız çocuğuydu Anakız. (s.16/12)

Artık Rahmi görününce yan dönüyor, hafifçe kaldırdığı omuzunun üstünden, birini kısıtıldığı kömür gözleriyle **gaddar gaddar** bakıyordu. (s. 16/16)

Olacak şey değil, kaymakam beyin kendisi ile Gülbeyazlar'ın Mahmud bile **sesli sesli** gülmektedir. (s.17/21)

Kaymakam bey, iki kahkaha arasında, **zorlana zorlana**; bu yüzden de sesini ayarlayamadan, (s.17/22)

Malmüdürlüğünün küçük, ama **tıklımıklım** dolu salonunda çıt çıkmıyordu. (s.25/13)

Kocaman bir baş.. yarıya yaklaşan akların bejleştirdiği dalgalı, gür, yumuşak, kumral saçlar.. geniş bir alın.. **parmak parmak** kaşlar.. köşeli bir çene.. kallâvi bir burun ve dev gibi, ama kalçasız, göbeksiz bir beden yapısı! (s.38/31)

Rıza Efendi önce herkese **tek tek** “merhaba” dedi. (s.49/24)

Ve, sanki alamazsa, edinemezse hep onlarsız, onları **yana yana** özleyerek yaşayacaktı; hep yarım kalacaktı; içindeki boşluğun acısını hep çekecekti. (s.66/11)

Ve, adamın gözlerinden.. **pıtır pıtır**.. üç, beş damla yaş dökülürdü. (s.81/2)

Camları ve saçakları döven yağmur ve derenin ötelinde çakan şimşeklerle onların ardından gelen gök gürültüleri **bütün bütün** belirginleşti. (s.86/5)

Asım ağa **anamlı anamlı** güldü: (s.92/26)

Rahmi, gözleri **dolu dolu**, gülüyor. (s.110/6)

Gene **buruk buruk** gülümsedi: (s.117/8)

Bu sefer **tadlı tadlı** okşadı kızını ve sokağa bakan odada, **koca koca** üç ciltlik “İki Çocuğun Devir-i Alemi”ne, dört gündür, gömülen oğluna seslendi. (s.126/7)

Nitekim Altıntaş, Şaşı’ya **-donuk donuk** ve gerçekten üzülmüş gibi- mırıldandı: (s.144/4)

Parıl parıl yüz taş atarken de gölgelenmedi: (s.161/4)

Bu bilgiler de kulaktan kulağa **dolaşa dolaşa** geldiği için, kendiliğinden abartmaktadır: (s.173/24)

Eğildi; gözlerini yumuklaştıran, kocaman dişlerini gösteren ve kaşlarının ucundaki çizgileri derinleştiren sessiz gülüşü **uzun uzun** baktı. (s.185/16)

İkindiden sonra, eve dönüp de geceliğini giyip balkona çıktığı zaman.. **isteksiz isteksiz** bakmıştı: (s.218/24)

Altıntaş ertesi sabah **pırlıl pırlıl** bir güneşle uyanmış. (s.223/15)

4.6.2. Unsurları Zıt Olan Tekrar Grubu

Vecihe Hatipoğlu anlamları karşıt sözcüklerden kurulan ikilemeleri şu şekilde izah etmiştir: “Karşıt anlamlı sözcüklerin, yan yana ikileme biçiminde kullanılması, çok defa açıklanması istenilen kavramın sınırlarını belirtir” (Hatipoğlu, 1981: 59).

Örnekler

Bir bakıma, herkese açık, **içi dışı** bir.(s.20/14)

Bu işler olurken, **alt üst** olan bahçeyi ve bodrumu görüp de. “Kolay gelsin.. hayır ola?” (s.27/4)

Köylü, kentli; okumuş, câhil; **yaşlı genç**.. (s.75/8)

Gerçi, ona, arada bir, kendisinin de adamakıllı öfkelenedikleri olmamış değildir; zira, oğlanın deliliği, hiç de sevimsiz olmayan bir coşkunculuk, bir sözünü sakınmazlık ve aşırı mı aşırı bir **içi dışı** birlikte.. (s.89/3)

Üstelik, bu, yalnız onun için değil, **aşağı yukarı** bütün çarşı âhalisi için, belirtileri değişik değişik de olsa, böyleydi. (s.89/17)

Aşağı yukarı, bir yıldır Güldane’ye çarşıdan getirdiği en önemli haberler bunlardı. (s.112/15)

Demek ki, **içi dışı** birdi. (s.145/2)

4.6.3. Unsurları Yakın Olan Tekrar Grubu

Leyla Karahan unsurları yakın olan tekrar grubunu şu şekilde ele almıştır: “Grup içindeki kelimeler, eş görevlidir. Genellikle kelimeler arasında belirli bir ses düzeni bulunur. Bundan dolayı, tekrar gruplarının birçoğunda unsurların yeri değiştirilemez” (Karahan, 2014: 61).

Örnekler

Konu komşu hısım akraba, bir, iki yıldan beri, Müberrer için; “büyümüş de küçülmüş bu kız” demektedir. (s.21/17)

Babadan kalma haşhaş yağı değirmenini işletmekte, evini **kıt kanaat** geçindirebilmektedir. (s.29/7)

Mal mülk hörsüne -hırsına- gelince, bak bu doğruydu: (s.64/14)

Adamın **fitne fücürun** teki olduğunu Rahmi de bilir, bütün kasaba da. (s.71/7)

Esnaf, dükkânlarının önüne çıktı; karşıdan karşıya, geniş el, kol hareketleriyle, **bağıra çağıra** konuşuyor, şakalaşıyorlardı. (s.85/15)

Ama Güldâne dönüp bakmadı bile, Rahmi de, o zaman, **konu komşu** duymuş, umursamadan söylendi durdu. (s.107/22)

Yakaladığı gibi kaldırdı Müberrer’i ve **şapur şapur** öpmeye başladı. (s.125/30)

Bunları Rıza Efendi de **er geç** duyacak, o zaman da aile içine tedirginlik girecek. (s.196/29)

Çoluk çocuk kaynaşmışlar, aralarında kaç, göç kalmamıştı. (s.198/17)

Biz birbirimizin yüzüne gıllıguşsuz, içimiz **ferah fuhur** bakalım; çoluk çocuğumuz hısım akrabalığı bilsin.. (s.214/9)

Bazı çocuklar bunu sezer, öfkelenir, öfkeden deliye döner, ele geçirdikleri hayvanı iki taşın arasında – nasıl bir hırsı o ve ne idi?- hırsla **un ufak** ederlerdi. (s.217/24)

4.6.4. Unsurları İlaveli Olan Tekrar Grubu

Vecihe Hatipoğlu “Türk Dilinde İkileme” adlı eserinde, m-‘li ikilemeyi şu şekilde dile getirmiştir: “Türkiye Türkçesinin bir özelliği de, m-‘li ikileme kurabilmesidir. Türkiye Türkçesinde aslında Türkçe olan sözcükler “m-” sesiyle başlamaz. Buna göre Türkçede, “m-” ile başlayan bir sözcük bulunmadığından, ikilemede sözcükler arasında herhangi bir karışma söz konusu olamaz. Bu tür ikilemelerde de anlamda bir pekiştirme, güçlendirme görülür” (Hatipoğlu, 1981: 21).

Leyla Karahan’a göre, “m ünsüzü, ünlü ile başlayan bir kelimenin başına eklenir. Bu ünsüz, ünsüzle başlayan bir kelimenin de ilk ünsüzünün yerini alır” (Karahan, 2014: 60).

Örnekler

Rahmi, sonradan satılan o evi **hayâl meyâl** hatırlar. (s.26/19)

Park mark, dağ, tepe; bastığı yeri titretir gibiydi. (s.44/14)

Buyur muyur beklediği yok; kara muşamba kaplı kanepeye oturuyor. (s.69/4)

Belki sen de farkındasın Veli Ağa; günlerdir **kahveye mahveye** çıktığım yok.
(s.70/16)

Düştü aklıma bir kere, **çayı mayı** bekleyemem ben. (s.72/21)

Güldane'nin, **üstüne müstüne** vardığı yoktu zaten; ama rahmi paçasını kaptırmıştı bir kere.. (s.165/22)

Anta manta lüzum yok Rahmi Beğ..(s.193/14)

Yâni **seçim meçim**; iktidar'ın el değiştirmesi lâftı; bir taraf –mutlaka- ezilecekti.
(s.201/15)

Kızan mızan yok.. sana öyle gelmiş. (s.207/3)

4.7. Unvan Grubu

Bilâl Aktan unvan grubu hakkında şunları ifade etmiştir: “İnsan toplumda adı sanı ile tanınır, bilinir. Çünkü unvan, kişinin toplum içindeki özel yerini, konumunu gösterir. Bu bakımdan unvan adları nitelik kavramı taşır. Kişi adıyla buna bağlı unvan adının oluşturduğu niteleme öbeğidir” (Aktan, 2009: 42).

Tahsin Banguoğlu yaşama takımları adı altında ayama-soyadı öbekleri ve san öbekleri olarak iki alt başlık kullanmış ve san öbeklerini şu şekilde açıklamıştır: “San anlatan adların, kişi adlarına yaşamasıyla meydana gelen yaşama takımları çok kullanılır. Bunlara san öbekleri denir. San olan ad genel bir nezaket adı olur yahut kişinin ailedeki ve topluluktaki orununu gösteren akrabalık, meslek ve rütbe adlarından olabilir” (Banguoğlu, 1990: 513-514).

Günay Karaağaç unvan grubunu; “Bir özel ad ile unvan veya akrabalık adlarından birinin eksiz bir biçimde oluşturdukları söz öbeğine unvan öbeği denir” şeklinde ifade etmiştir. “Bütün unvan öbekleri özel addır. Bu öbekte, özel ad önce, unvan veya akrabalık adı sonra gelir. Bir kişi adı veya özel ad ile bir unvan veya akrabalık adından kurulan söz öbeğidir” (Karaağaç, 2011: 204).

Muharrem Ergin unvan grubunu; “Unvan grubu bir şahıs ismiyle bir unvan veya akrabalık isminden meydana gelen kelime grubudur” şeklinde tanımlamıştır (Ergin, 2013:389).

Leyla Karahan unvan grubunu; “Bir şahıs ismi ile bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur” şeklinde açıklamıştır. “Bu grupta şahıs isminin başta, unvan ve akrabalık isminin sonda bulunduğunu ve grubun vurgusunun birinci unsur üzerinde olduğunu belirtmiştir” (Karahan, 2014: 68).

H. İbrahim Delice unvan grubunu şu şekilde açıklamaktadır: “Unvanların ya da akrabalık bildiren sözcüklerin şahıs isimleriyle birleşerek oluşturdukları kelime grubudur” (Delice, 2003: 34).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli unvan grubunu; “Bir unvan ya da akrabalık ismiyle meydana getirdiği kelime grubudur” şeklinde tanımlamışlardır. Bu yapılarda, şahıs ismi başta, unvan veya akrabalık ismi sonda bulunur (Özkan-Sevinçli: 2015: 65).

Zuhal Kültüral unvan grubunu şöyle tanımlamaktadır: “Ünvan veya akrabalık bildiren kelimelerin şahıs isimlerinden sonra kullanılmasıyla meydana gelen kelime grubuna ünvan grubu denir. Bu grubun her iki unsuru da ek almaz. Ünvan grubunun vurgusu, isim unsuru üzerindedir. İsim unsuru tek kelime olabildiği gibi, birleşik isim veya birleşik isim hükmünde bir kelime grubu da olabilir. Bir de akrabalık ve unvan adları başa getirilerek kullanılmaktadır” (Kültüral, 2009: 23).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda, unvan grubunda en çok “efendi ve bey” unvanlarının kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Mumcu Rıza Efendi yelek cebinden çıkardığı saatine bakıyor; ezan’a göre ayarlanan çift kapaklı gümüş Serkisof’u kafasında çabucak alafaranga’ya çeviriyor ve yanındaki Avkat Rahmi’ye mırıldanıyor: (s.7/7)

Tabucu Ragıp Efendi'nin çiçekleri dillere destandır; **Rıza Efendi**; “ Ha bi te-nezzül edip ona gitselerdi ya.. patates, soğan, fide, tohum, ne esirgemez verirdi, ya-zık” diyor. (s.10/10)

Rahmi, tıpkı o sarı inat konusundaki gibi parlayıvermişti: “Ne kadar da çok **Gazi Mustafa kemâl Paşa, Fevzi Paşa, İsmet Paşa** varmış.” (s.15/4)

Onu, kasaba eşrafının en ileri geleni, kendisine karşı pey sürececek kimsenin çık-mayacağına inanan **Güdük Hacı** almak istemiş. (s.24/5)

Kasabanın en ünlü **Avkat Kenan Bey**'di gelen: (s.38/29)

Büsbütün çocuklaşmıştı; ama eczacı bile yeni bir şaka denemesine girişemedi. **Fazıl Bey** sordu: (s.54/1)

Ulu Cami'de, **Rasih Hoca**, Cuma'dan sonra, cemaatı, ertesi gün, öğleyin, kasa-banın güneyindeki imâret'de yağmur duasına çağırdı: (s.79/8)

Ve, kahvedeki olayın –yağmurun- ertesi günü, Demirciler Arastası'nda, akranı ve mahalle arkadaşı **Güdük Hamdi Usta** ile, dükkânın önünde lâflarken, yanlarına **Asım Ağa** geldiği zaman da o üçlü konuşmadan habersizdi. (s.92/10)

Teşekkür ederim, **Kâşif Efendi**. (s.105/6)

Rıza Efendi, lambanın şişesi ısınsın diye de bekledikten sonra, fitili yeterince açmış, ondan sonra da, halıyla kaplı sedirin köşe minderine –kendinden büyük misa-firi yoksa- hep oturduğu yerine geçmişti. (s.129/27)

Vehbi Bey Halkçı Halkçılar sevinmeliydi. (s.134/24)

Rahmi ona, kurumla ilgisinin pek yeni olduğunu, gerçek başkanın **Kenan Bey** sayılacağını söyledi ve onun yurt girişimini anlattı. (s.145/3)

Rahmi, **Ahmed Kemâl Bey**'in müfettiş ile, aynı bilgilere değil elbette, ama aynı tahmin ve yorumlara dayanarak konuştuğunu, aynı ihtimalleri benimsediğini sanı-yordu. (s.157/21)

Bir şey çıkaramadı ve ancak satırları okuduktan sonradır ki, çekenin **Müfettiş Hilmi Bey** olduğunu anlayabildi ve şaşırıldı. (s.168/17)

Hilmi Bey, daha önce verdiği bir sözünü ileri sürerek özür diledi. (s.177/2)

Naki Bey, daha sonra, belediye seçimleri için de önemli şeyler anlattı. (s.182/26)

Ne var ki, partinin ileri gelenlerinden **Tahsin Bey** işi bir oldu bittiye getirmiş; Gazi'den, sofrada, seçimlere katılmak için izin istemiş. (s.186/19)

Nalbant Mustafa Efendi sözün nereye varacağını anlamış gibiydi; kestirmeden gitti. (s.195/20)

Hilmi Bey, bölgesinde yaptığı teftişlerin sonucunu bir rapor hâlinde, Halk Fırkası merkez kuruluna ve Gazi'ye sunmuş. (s.211/26)

Mustafa Efendi'nin ona bakışı iki, üç sâlise ya sürdü, ya sürmedi. (s.222/14)

4.8. Ünlem Grubu

Muharrem Ergin “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde, ünlem grubunu şöyle dile getirmektedir: “Ünlem grubu bir seslenme edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur. Eksiz bir birleşme olur. Edat tek kelime hâlinde, isim unsuru ise bir isim veya isim yerine geçen bir kelime grubu hâlinde bulunur. Grubun vurgusu, seslenme edatı üzerinde olup kuvvetlidir. Ünlem grubu, tabii, hitaplarda kullanılır” (Ergin, 2013: 390).

Tahsin Banguoğlu katma öbekleri başlığı altında ünlem öbeğini ve saplama öbeğini ele almış ve ünlem öbeklerini şöyle ifade etmiştir: “Ünlem öbekleri asıl ünlemlerle kurulmuş veya çağrı halinde adlar ve belirtme öbeklerinden meydana gelmiş olurlar ve çok defa bir ünleneni kapsarlar. Kuralca ünlem önce gelir. Bu asıl ünlem ise çoğu zaman bir soruşturma ünlemi olur” (Banguoğlu, 1990: 518).

Leyla Karahan ünlem grubunun tanımını şu şekilde yapmıştır: “Bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur” (Karahan, 2014: 70).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ünlem grubunu şu şekilde açıklamaktadırlar: “Bu grup, bir seslenme edatı (ünlem) ile bir isim ögesinden oluşan kelime grubudur.

Ünlem başta, isim sonda bulunur. Kısacası ünlem, tamlayan; isim, tamlanan durumdadır. İsim ögesi tek kelime veya kelime grubu olabilir. Grubu oluşturan ögeler araya herhangi bir ek almazlar” (Özkan-Sevinçli, 2015: 99).

Bilâl Aktan ünlem grubu hakkında şunları ifade etmiştir: “Bir seslenme ünlemi ile bunun seslendiği çağrı durumundaki isim unsurundan oluşur. Burada isim unsuru, kişi ismi olabileceği gibi, herhangi bir soyut varlığın ya da kavramın ismi de olabilir” (Aktan, 2009: 57).

Günay Karaağaç ünlem grubunu kısaltma grubunun içinde ele almaktadır: (Karaağaç, 2011: 186).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda, ünlem grubu örneklerinin az kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Gözlerini kısıyor; iri iri dişleri görünüyor. **Ne candan gülüştür bu!** (s.18/20)

Bir başarsa! (s.31/15)

Yağmur artık hiçbir zaman yağmayacak gibiydi: **Pancarlara elvedâ!** (56/24)

Çalış, didin, çabala; aklını, bilgini ve emeğini ortaya koy, bir şeyler elde et., sonra da, bunun getirdiği huzuru, imkânları ve övüncü tehlikeye koy, **kaybetmeyi göze al! Hem de bir hiç için!** (75/12)

Güzel Allahım., şeker Allahım! (s.81/14)

Giz Güldâne; başlatma şinci senin de, cızbızların da silsilesinden! (108/24)

Gözelin **yere batsın emi!** (136/13)

Altı, on altı, yirmi iki., bacaklar doksan dört., **hadi hamama!** (138/23)

Yağsın diye yalvarım yağmaz, **yağmasın Allahım** deye el açan, bu sefer de böyle yağar.. Nedir bu ümmet i Muhammed’in çektiği! (221/17)

Daha ne yağmurlar –ve nasıl- beklenecek, ne dolular; “**Yağmasın güzel Allah’ım,**” diye dua edilirken yağacaktı! (s.224/10)

4.9. Birleşik İsim Grubu

Mehmet Özmen birleşik isim grubunun tanımını şu şekilde yapmıştır: “Bir şahsın, ya da bir nesnenin adı birden çok sözcükle kalıplaşarak, meydana gelen kelime grubuna birleşik isim grubu denir” (Özmen, 2011: 203).

Bilâl Aktan birleşik isim grubunu şöyle açıklamaktadır: “Bir şahsın adı olmak üzere yan yana gelen isimlerin eksiz olarak kullanıldığı kelime grubuna birleşik isim grubu denir. Birleşik isimlerin hepsi de özel isimlerdir” (Aktan, 2009: 27).

Leyla Karahan ise birleşik isim grubunu; “Bir şahsa özel ad olmak üzere bir araya gelen kelime topluluğu denir” şeklinde tanımlamıştır (Karahan, 2014: 69).

Muharrem Ergin birleşik isim grubunu; “Bir nesnenin ismi olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği kelime grubudur” şeklinde tanımlamıştır (Ergin, 2013: 385).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli birleşik isim grubunu şu şekilde ifade etmişlerdir: “Bir nesnenin adı olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin kalıplaşarak oluşturduğu kelime grubu denir” (Özkan-Sevinçli, 2015: 42).

Günay Karaağaç birleşik isim grubunu “birleşik ad” olarak adlandırılmış ve şu şekilde açıklamıştır: “Bir kimseye özel ad olmak üzere iki veya daha fazla ismin bir araya gelerek oluşturduğu söz öbeğine birleşik ad öbeği denir. Tamamen eksiz bir şekilde birleşen ve iki veya daha fazla isimden oluşan bütün şahıs isimleri birleşik söz öbeği oluşturur. Bir varlığın özel adı olmak üzere bir araya gelen sözler topluluğudur” (Karaağaç, 2011: 203).

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, birleşik isim grubu örneklerinin çok fazla kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Hârûn Raşid, bir gün veziri Cafer ile kırlarda geziyormuş. (s.11/16)

Kasabanın gazete bâyiliğini de yapan Fotoğrafçı **Yavuz Atâ**'nın oğlu, Serdar'ın arkadaşı Hilmi, bir önceki günün tarihini taşıyan Cumhuriyet'i getirmiştir. (s.32/30)

Rahmi ile bacanağının –**Sâmi Muallim**’in- yıldızları hiç barışmamıştı. (s.55/7)

Ama, Tahtaburun **Haşan Hüseyin**, pek işine yaramadığı halde, bahçeyi satmadı: (s.66/14)

Namık Kemâl de bir nesil arkada kaldı.. onunla aramıza bir de Lenin girdi. (s.119/19)

Ama, misal bulamasa bile, konuşması gerekiyordu; çünkü, başta Kocadayı ve bacanağı **Sâmi Muallim**.. onlar kadar önemlisi, orta hizmetine bakan ve sıtmalı bir Serbestçi olduğunu bildiği Aşçı Hoca ile yardımcısı; herkes, durmuş ona bakıyordu. (s.147/29)

“**Yahya Kemâl** Bey’i hatırlayıverdim. (s.152/2)

Bu bölünmeden sadece damacıların kahvesi, o da Asliye Ceza Yargıçısı **Ahmed Kemâl** Bey’in, kendi eliyle yazıp merdiven başına çivilettirdiği pankart sâyesinde kurulmuştu. (s.172/14)

Ufulü **Ali Fethi** Beyefendi’yi de, muhalif, muvafık zevâtı da, tahmin edemeyeceğiniz kadar müteessir ve müteellim kılmıştır. (s.180/4)

Tahsin Bey de bu cevabı, **Ali Fethi** Bey’e; Reis-i Cumhur hazretleri intihâbata girmemizi istiyorlar, şeklinde aktarmış; böylece de ok yaydan çıkmış: (s.186/30)

Yunus Nadi’ler, **Arif Oruç**’lar, **Necmeddin Sadık**’lar, **Falih Rıfkı**’lar, **Hüseyin Nafiz**’ler -ikinci plândaki yazarlarla birlikte- elbet tam olarak değil, ama mikroskopik ölçüde de olsa, yeterince benzerliklerle, on binlerce., (s.200/23)

Tam Belediye’nin önünden geçerken karşılaştığı **Sâmi Muallim** de yüzüne karşı güldü. (s.212/21)

4.10. Edat Grubu

Leyla Karahan edat grubunu şu şekilde tanımlamıştır: “Bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubuna edat grubu denir” (Karahan, 2014: 62).

Tahsin Banguoğlu edat grubu için “Takı Öbeği” ifadesini kullanmış ve takı öbeğini şu şekilde açıklamıştır: “Takı öbekleri söz içinde sıfat ve zarf hükmündedir. Bu sebeple sıfatların ve zarfların bütün işleyişlerini alırlar. Ancak bunlar belirtme öbeğinden farklı olarak karmaşık cümle kuruluşuna yaramazlar” (Banguoğlu, 1990: 504).

Muharrem Ergin, edat grubunu bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubu şeklinde tanımlamıştır. İsim unsurunun önce, son çekim edatının sonra getirildiğini ve grubun vurgusunun birinci unsur üzerinde bulunduğunu belirtmiştir (Ergin, 2013: 392).

Bilâl Aktan edat grubunu şu şekilde ifade etmiştir: “Yalnız başlarına anlamları olmayan, isim ve isim soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlere edat grubu denir” (Aktan, 2009: 34).

Mustafa Özkan-Veysi Sevinçli edat grubunun tanımını şu şekilde yapmışlardır: “Bir isim ile çekim edatından oluşan kelime grubuna edat grubu denir. Bu edatlar (için, gibi, göre, kadar, deyin, ile, sonra, doğru, beri, üzere vb.), sonuna geldiği isimlerle fiiller arasında ilişki kurarak söz dizimin de önemli bir rol üstlenir” (Özkan-Sevinçli, 2015: 60).

Zuhal Kültüral edat grubunu şöyle dile getirmektedir: “İsim soylu bir kelime ile bir edattan meydana gelen kelime grubuna edat grubu denir. Edatlar tek başlarına anlamları olmadığı için isim soylu kelimelerden sonra gelerek onları başka öğelerle ilişki kurmalarını sağlayan kelimelerdir. Bu kelime grubu kaynaklarda genellikle edat grubu veya takı öbeği olarak değerlendirilmektedir” (Kültüral, 2009: 20).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda “sonra, ile, göre, gibi, kadar, için, doğru” edatlarının sıkça kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

İki yutkunduktan sonra, asıl söylemek istediğini söylüyor Rıza Efendi: (s.7/17)

Onları, **tahrirat kâtibi ile** ona uyan öteki memurların başlattığı alkışlar karşılıyor: (s.8/15)

Tabanı otuz, **otuz beş metre kadar** tutan bir eşkenar üçgen biçimindedir. (s.9/10)

Zaten, Rahmi de, **çoktan beri**; “Len avrat, sen haklısın galiba” demektedir. (s.21/24)

Rahmi’nin, **eve girişinden beri** eksilmeyen gülüşü genişliyor, ellerini hızlı hızlı uğuşturuyor; ustaca çocuklaşıyor: (s.22/17)

Anladığıma göre, Kenan Bey de iyice niyetliymiş. (s.46/17)

Bu arada yelek cebinden, yontula yontula parmağının **bir boğumu kadar** kalmış kopya kalemını çıkarmıştı. (s.52/4)

Sevinmişti buna Rahmi; çünkü kendisini artık pek zayıf saymıyordu.. düze **çık-mak üzere** olduğuna inanıyordu. (s.65/16)

Başkent ve dalbudakları ile birlikte iktidar, **onun için** de, kurtuluşu gerçekleştiren.. sağlayan takımın bilek hakkıydı.. bütün sorumlulukları, görevleri, yetkileri ve şerefleri ile! (s.75/28)

Dua biter bitmez, banka yönetim kurulunun başkanı ile, Torlaklar’ın büyük damadı ile **konusmak için**, Enginli’deki un fabrikasına gitmiş, geceyi de orada geçirdikten sonra, cumartesi günü, **yatsıya doğru** dönmüştü. (s.92/6)

Geldiğinden beri ilk defa bakıyordu yüzüne. (s.94/23)

Sonra da, Fazıl Bey, hemen o gece, çaydan beş saat kadar sonra, **ona göre**, çok önemli belirtiler gördüğü için, Kenan Bey’in trene –zorla- bindirdi, ile götürdü. (s.106/19).

Kenan Bey onları, ovaya bakan oturma odasının sedirinde, gecelik entarisinin üstüne giydiği, **Şam işi hırkası ile**, yarı uzanmış olarak karşıladı. (s.115/13)

Gümüş sigara kutusunu, kibritini çıkarıp Rahmi'nin oturacağı orta **minderine doğru** itti. (s.129/31)

Bambaşka sebeplerle ve bambaşka şekilde de olsa, **savcı gibi**, o da tiksiniyordu bu gazeteden. (141/15)

Ona göre, İsmet Paşa fazla sivrilmiş, kendine fazla güvenir olmuştu. (s.159/21)

Kenan Bey'i **yirmi dakika kadar** önce toprağa vermişlerdi. (s.174/26)

O yıl **-bütün Türkiye için-** gerçekten korkunçtu. (s.190/22)

Daha şimdiden mahalle ve sokakları on dörde bölmüş, arabaları **bunlara göre** ayırmış; seçim günlerinde bunlarla –Belediye'nin giriş katına konulacak- sandığa kadınları, yaşlıları ve hatırı sayılanları taşıtacakmış. (s.198/7)

Gazi, bir ara, ıstakasını tebeşirlerken, beş, altı dakikadır orada bulunan Ağaoğlu'nu **yeni fark etmiş gibi** davranıyor ve ona, yalnız kendisini değil, fırkasını da nasıl bulduğunu soruyor. (s.208/28)

Rahmi.. **o zamana kadar** aklının ucundan geçmeyen şey.. karısı için ilk defa kuşkuya kapılıyor, onun bir tuhaflaştığını sanıyordu. (s.216/2)

4.11. Sayı Grubu

Bilâl Aktan “Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi” adlı eserinde, sayı grubunu şöyle açıklamaktadır: “Türkçedeki sayı sisteminde iki ve daha büyük basamaklı sayılarda büyük sayı + küçük sayı biçiminde meydana gelen sayı topluluklarına sayı grubu denir. Sayı sistemimizde küçük sayının başta olduğu yapılar sıfat tamlaması kalıbındadır. Türkçede çek ve senet işlemleri dışındaki metinlerde sayılar ayrı yazılırlar” (Aktan, 2009: 55).

Leyla Karahan'a göre sayı grubu, basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimler topluluğudur. Sayı isimleri eksiz birleşir. Sayı isimleri ayrı yazılır. Sayı grubu ara sayılardan oluşmaktadır (Karahan, 2014: 72).

Günay Karaağaç sayı grubunu “sayı öbeği” diye adlandırmıştır. Sayı öbeği, onluk, yüzlük ve binliklerdeki ara sayıları ifade etmek üzere ortaya çıkmışlardır. Tam

sayılar, tek sözle veya sıfat tamlamasıyla ifade edilirken, ara sayıların adlandırılmaları, sayı öbekleriyle yapılır. Sayı öbeğinin kuruluşunda büyük onluk sayı ile küçük tek sayı olmak üzere iki öge vardır (Karaağaç, 2011: 89).

Mustafa Özkan-Veysi Sevinçli sayı grubunu: “Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğuna sayı grubu” şeklinde tanımlamışlardır. Grupta sayılar ek almadan birleşirler. Bu grupta sayılar ayrı yazılır (Özkan-Sevinçli, 2015: 96).

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, sayı grubu örneklerini çok az sayıda ve daha çok sıfat görevinde kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Tabanı otuz, **otuz beş** metre kadar tutan bir eşkenar üçgen biçimindedir. (s.9/10)

Anakız **on beş** yaşında, adam kırka merdiven dayamış. (s.17/5)

Kendisine karşı pey sürülmesini saygısızlık gibi görüyor, burnundan soluyordu. Rahmi’yi beklemeden ekledi: **yüz otuz**. (s.24/22)

Zaten, yaşı da daha **yirmi beş!** (s.28/23)

Ancak yirmi, **yirmi beş** adım uzaklaştıktan sonra başladılar başlarını birbirlerine çevirip ellerini, kollarını sallamaya. (s.37/26)

İlk günlerde, yani, Rahmi, Kenan Bey’e olumsuz cevap verdikten sonraları, Sâmi Muallim Serbest Fırka’yı tutmaya başlamış; ama Rahmi fırkayı kurar kurmaz da, tam bir **yüz seksen** derecelik dönüşle, Gülbeyazlar’dan ileri bir Halkçı olup çıkmış. (s.127/7)

Altı, **on altı, yirmi iki..** bacaklar **doksan dört..** hadi hamama! (s.138/23)

Ama gene de, özellikle, pazarların kurulduğu Perşembe günleri, gazete bulamayanlar ve beş kuruşluk Yarım’ın, el altından elli, hatta **yetmiş beş** kuruşa satıldığı oluyordu. (s.140/30)

4.12. Birleşik Fiil Grubu

Birleşik fiiller, bir ad ile yardımcı fiilin, iki ayrı şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir (Korkmaz, 2017: 199).

Muharrem Ergin birleşik fiil grubunu; “Birleşik fiil bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubu denir” şeklinde tanımlamıştır (Ergin, 2013: 386).

Leyla Karahan birleşik fiil grubunu; “Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur” şeklinde açıklamıştır (Karahan, 2014: 73).

Günay Karaağaç birleşik fiil grubunu şu şekilde dile getirmiştir: “Bir isim veya fiile yardımcı fiillerden birini getirerek oluşturduğumuz söz öbeklerine birleşik fiil denir. Sözlerin, Türkçenin yapımlık düzenine göre birleştikleri bu öbekte, asıl öge önce, yardımcı öge sonra gelir. Birleşik fiil yapılarındaki yardımcı fiiller, Türkçenin isimden fiil ya da fiilden fiil yapma ekleri gibi çalışırlar” (Karaağaç, 2011: 190).

Bilâl Aktan birleşik fiil grubunu; “Bir isim ile yardımcı fiilin veya iki ayrı fiil şeklinin yahut da isim soylu bir veya birden fazla kelime ile bir esas fiilin birleşmesi ile tek kavramı karşılayan fiil türüne birleşik fiil grubu denir” şeklinde tanımlar (Aktan, 2009: 44).

Mehmet Özmen birleşik fiil grubunu; “Bir ismin ve asıl yardımcı eylemin birleşmesi ile meydana gelen kelime grubuna birleşik eylem grubu denir” şeklinde ifade etmiştir (Özmen, 2013: 88).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli birleşik fiil grubunu şöyle dile getirmişlerdir: “Bir yardımcı fiilin isim ya da fiille oluşturduğu kelime grubuna birleşik fiil denir. Yardımcı fiil yalnızca isimleri fiilleştirir. Bu bakımdan isimlerle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ile fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ayrı ayrıdır” (Özkan-Sevinçli, 2015: 66).

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, birleşik fiil grubu örneklerinin çok fazla kullanıldığını tespit ettik. Birleşik fiil grubunu “yeterlilik, süreklilik, tezlik, yaklaşma ve yarı tasvirli fiiller” şeklinde beş alt başlıkta ele aldık. Bu birleşik fiillerden en fazla yeterlilik fiili örnekleri kullanılırken, en az da süreklilik fiil örneklerinin kullanıldığını, yaklaşma fiil örnekleri ise hiç kullanılmadığını tespit ettik.

Örnekler

Varlıklıdır; fakir, fakara babasıdır; hayır, hasenat sahibidir; sayılır, sevilir ve övülür; anlaşmazlıklarda aracılığına, zor durumlarda düşüncesine **başvurulur**.(s.12/22)

Amcasına yordduğu bu dilek **utanç veriyor** ona: (s.14/27)

Ben seni alcem” dedikten sonra -atmaca- fişek gibi havalanıp bulutların ardında **kayboldu**. (s.16/24)

Rahmi bu dileklerin içten olduğuna inansa, teşekkür edecek. İnanmak elinden gelmiyor ama. Bu yüzden de, öteki gibi, efendiliği **taklit edemiyor**: (s.26/11)

Fazıl Bey Erzurumlu idi ve buraya gelip yerleştikten sonra karısını **kaybetmişti**. (s.46/9)

Beş, on gün değel, üç, beş gün daha yağmadı mı, sen o vakit **seyret** cümbüşü! (s.52/29)

Kasaba bütünlüğünü **kaybetti**., evler bile! (s.57/32)

Herkes pencerelelere üşüştü, güle, konuşa onu **seyretti**. (s.85/26)

Âsim ağa kallâvi fincanı bıyıkları ile sakalının arasına gömdü, kahveyi keyifle **höpürdetti**: (s.93/8)

Ben eğer fırkaya girecek olsam, hisselerimi bizim avrada bile devretmez de satışa çıkarır, ayrıca bankanın müşavirliğinden de **istifa ederim**. (s.100/6)

Aşağı yukarı, bir yıldır Güldâne’ye çarşıdan getirdiği en önemli haberler bunlardı. Kazandığı dâvalar bile önemini **kaybetmişti**. (s.112/15)

Onları arabaya Süleyman taşıdı. Rıza Efendi de ona **iltifat etti**: (s.128/2)

Anladığına göre, ikinci parti oynanmaktadır ve bunu da Altıntaş kazanmak üzere-dir; çünkü sayılar **kontrol edilmiştir**: (s.138/6)

Bu sırada belediye reisi, asliye ceza yargıcını kendi arabasına **buyur ediyordu**. (s.152/22)

Naki Bey, bu “sâdece ve sâdece” sözünün Rahmi’de uyandırdığı tepkiyi anlamış olmalı ki, sözlerine şöyle **devam etti**: (s.178/5)

Hâlen ve inanınız, mecburen yürütmekte olduğum vazifeyi sırf merhum Kenan Bey’in yüksek hatırı için ve avdetlerine kadar **kabul etmiş idim**. (s.182/6)

Ve ekliyordardı da, Rahmi ile arkadaşlarına kastederek: “Gerisini var sen **hesap et** gayri.” (s.197/32)

Hadi, hadi Hacı Asım’ın oğlu, sen de **kabul et**: (s.207/29)

4.12.1. Yeterlilik Fiili : “-E” + Bil-

Yeterlilik fiilleri, bir esas fiilin –(y)A zarf-fiil biçimi üzerine *bil-* yardımcı fiilin getirilmesi ile kurulur. Bu türlü birleşiklerdeki *bil-* yardımcı fiili; ya bir oluş ve kılışı gerçekleştirme güç ve yeterliliğini, yani “ yapabilme iktidarını”, yahut da bir oluş ve kılışın gerçekleşme olasılığının (imkân ve ihtimalinin) bulunduğunu gösterir (Korkmaz, 2017: 709).

Örnekler

Hem ayva, hem para olmaz, ha? **diyebiliyor**. (s.17/25)

Rahmi bu sözü ancak o tartışmada, Kenan Bey’in sekreteri, kendisinin de rüşti-yeden sınıf arkadaşı Kâşif, işin aslını anlatınca **kavrayabilmişti**: (s.40/20)

“Kendim de **konuşabilirim**.” (s.48/13)

O kuraklığın ardında bıraktığı yıkıntı ancak **giderilebilmiştir**: (s.56/30)

Kenan Beğ’in karşısında bi tek dağvâ **gazanabilmiş** mi? (s.71/18)

Allah esirgesin.. ama mühim bir şey **çıkabilir**. (s.77/15)

Ve, seslerde gürlükten başka bir şeyler var gibiydi; meselâ, bir titreşim ki, insan, bir bilinmez yolla gezegenler arası bir haberleşmedir **sanabilirdi**. (s.80/8)

“Düşünmek eyidir be emmi,” derken **gülebildi**. (s.99/5)

Öfke gerçekten ise, sebep kendisi midir, yoksa çarşıdan, pazardan, kahveden mi getirilmiştir, anlayıverir ve ona göre de **davranabilir**: (s.107/1)

Nerde? Müteşebbis Hey’etini **kurdurabildim**, o kadar. Sonrası? (s.117/9)

Lâkin bunu kavradıklarını iktidara müteveccih ihtiraşlara **kabul ettirebilmişlerdir**. (s.119/23)

Hızla düşündü: “Gücüne güveniyor elbette”., çok kızarsa; “Yıkıl karşımdan” bile **diyebilirdi**. (s.150/5)

Bu ayrımı kendisi bir noktada **tutabilirdi**; ama bunu herkesten beklemeye hakkı var mıydı? (s.156/16)

Elde edilen biçim, çoğu zaman, erkeklerin anlayışına uygun düşmese, hattâ onlara pek aykırı gelse de –özellikle önemli konularda- sonuca tıpatıp uygun **düşebiliyordu**. (s.173/15)

Lâkin şimdi rahatça **söyleyebilirim** ki, Kenan Bey arkasında bizi korkutan kadar büyük bir boşluk bırakmamıştır. (s.180/14)

Alışveriş olmazsa kazanç nereden sağlanacak? Ki vergisi olsun ve **ödenebilsin?** (s.190/3)

Yâni, seçimi **kazanabilirdi**., kazanmalıydı. (s.191/1)

“Beni anlayacağınıza inandığım için söylüyorum” diye başladı; Rahmi Bey, sizin belediye intihaplarınızı kazanmanız da, belki, Serbest Fırka’nın hükûmeti alması da Gazi Paşa hazretlerinin umurunda **olmayabilir**. (s.194/16)

4.12.2. Tezlik Fiili : “-İ ” + Ver-

Tezlik Fiilleri, -(y)I / -(y)U zarf-fiil eki almış bir esas fiilin, *ver-* yardımcı fiiliyle birleşmesinden oluşur. Bu birleşiklerdeki *ver-* yardımcı fiilinin görevi, esas fiildeki oluş ve kılışın tezlikle, ansızın, kolayca gerçekleştiğini bildiren tasvir fiilleri yapmaktır (Korkmaz, 2017: 714).

Örnekler

Bereket, her şey **düzeliveriyor**; çünkü gözünden hiçbir şey kaçırmayan fırka mûtemedi Gülbeyazlar’ın Mahmud bu sahneyi de görmüştür: (s.12/31)

Bir gün, ama çok sonraları, Rahmi hukuk mektebinin bitirme sınavlarına hazırlandığı günlerde, aileyi ilgilendiren bir konu tartışılırken, amcasına, bütün ömründe ilk ve son defa **bağırvermişti**: (s.13/32)

Bir söyleyen olmuş mudur? Ve, kim bilir, bunca yıldan sonra, belki de Anakız’ın kendisi, hoş bir zamanlarında, şakaya getirip **söyleyivermiştir**. (s.18/15)

Ama Rahmi bunun da yıkıcı karşılığını **buluverdi**: (s.24/31)

Güdük Hacı bir kere daha gürlledi: “İki yüz elli panganot”.. bu rezillik **bitiversin**, der gibiydi. (s.25/7)

Anlayınca da sarı inadı tuttu ve kafasındaki büyük konuya rağmen **kaptırverdi**: (s.36/15)

Rahmi, birdenbire, candan bir dost **kesiliverdi**: (s.45/17)

Kısacası, Rıza Efendi, pes etmek şöyle dursun, hiçbir fırsatı kaçırmıyor, taşı geldiğine **koyuveriyordu**: (s.51/32)

Bir dokunan olsa kendisi de **ağlayıverecek**. (s.58/15)

Pompayı kiralayanlar sâdece dua ediyorlardı ona; “**Diriliverdi** bancarlar.. Allah razı olsun.” (s.64/7)

Kâmil, oğlum, **söndürüver** şu çirayı; öne geçelim., aydınlığa. Buyur bakalım Veli ağa. (s.69/18)

Kasabannın dama şampiyonu Nalbant Mustafa Efendi, iki yenip iki yenildiği, tek rakibi ceza reisine, her yenişinden sonra; “Reyis beğ, hadi yola **çıkıver**.. hörsün ge-
çer” demeyi huy edinmişti. (s.83/9)

Rahmi hızla kalktı. Yanma gitti ve **kucaklayıverdi** onu; (s.94/27)

Çileden **çıkıverdi** gene. Ve, Kenan Bey’e karşı duyduğu o gönülden saygı ve sevgi de., o dev mizaç ve dev yapının çöküşünden duyduğu yürek sızısı da tuzla buz olup gitti; bunların yerini, Kenan Bey’le ilgili her şeye saldırmak hırsı **kaplayıverdi**: (s.111/26)

Ne var ki, Süleyman’ın eskisi kadar, hattâ daha da sıcak olarak yenilenen sevgi-
sine sevinemiyordu, çünkü ve her şeyden önce, Süleyman, firkaçılığa onu şaşırtan bir heyecanla **sarılıvermişti**. (s.126/27)

Keleş’le Doruk’da surat iki karış **sarkıveriyor**. (s.138/19)

Şinci, şonu sararken aklıma **geliverdi**; sen gendin değ miydin, firka lâfi çıktıktan sora, herifin biri caminin şadırvanında.. caminin len Rahmi.. abdes alırken kırk yıllık ahbabının selâmına sırt **çeviriverdi** deyen? (s.157/4)

İşte şu anda da öyle.. idi ki, karşısında Doktor Fazıl Bey’in sır vermeyen yüzünü **görüverdi**. (s.167/9)

Rahmi de o zaman, yenik hırsın, öfkenin bir başka çeşidini kaymakam beyin gergin gözkapaklarında, uçuk benzinde, sımsıkı kapanan dudaklarında ve oynayan burun deliklerinde **yakalayıverdi**. (s.205/2)

Patlıcan, domates, biber.. en çok da kabak ve hıyar fideleri solmuş, pörsümüş, kendilerini **salıvermişler**. (s.218/29)

O gader tez olmaz helbette, dedi; **inanıverdim** emme; gün bi daha dolanacak, bi daha dolanacak, ekinler böyün değelse bile, yarın dikelecek, ayağa kalkacak; bubam mahsulunu alcek. (s.223/25)

4.12.3. Süreklilik Fiili : “-E” + Kal-,Gel-, Dur-

Bu gruba giren tasvir fiilleri, esas fiilin -(y)-A, -(y)-I veya -(y)-Ip zarf-fiil biçimleri üzerine dur-, gel-, kal-, gör-, koy- (ko) yardımcı fiillerinin getirilmesi ile oluşturulur. Yardımcı fiilin esas fiile kattığı anlam inceliği ve iki ayrı şeklinin birleşme biçimine göre, bir oluş ve kılışın belirli bir zaman içinde yapıladurma, bir zamandan beri yapılagelme veya belirli bir durumda kalakalma gibi birtakım işlev ayrılıkları söz konusudur (Korkmaz, 2017: 716).

Örnekler

Rıza Efendi **baka kaldı**. (s.100/12)

Fazıl Bey **bakakalmıştı**. (s.118/4)

Sevinemeyecek kadar şaşırılmıştı. **Bakakaldı**. (s.131/1)

4.12.4. Yaklaşma Fiili : “-A”+ Yaz-

Esas fiilin –A zarf-fiil biçimi üzerine yaz- tasvir fiilinin getirilmesi ile kurulan yaklaşma fiilleri, Eski Türkçenin “yanılmak, hata etmek, günah işlemek” anlamlarındaki esas fiilinin zamanla sözlük anlamından kayarak bir tasvir fiiline dönüşmesi ile oluşmuştur. Bu yardımcı fiili, Türkiye Türkçesinde, esas fiildeki oluş ve kılışa “az kalsın gerçekleşecek olma, gerçekleşmeye çok yaklaşmış olma” gibi bir anlam inceliği katmaktadır. Ayrıca dolaylı yoldan, kaçınılması gereken bir durumu da anlatır (Korkmaz, 2017: 724).

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde yaklaşma fiili örneklerinin yer almadığını tespit ettik.

4.12.5. Yarı Tasvirli Fiiller : “-Ip, -Up” + Yardımcı Fiil

Tasvir fiilleri, iki ayrı fiilin kaynaşmasından oluşmuş birleşiklerdir. Bu birleşikler içindeki birinci fiil, bir –A, -I veya (y)-Ip zarf-fiil yapısındadır ve asıl anlam bu fiildedir. İkinci fiil ise, aslında bir esas fiil olduğu hâlde, anlam kazanmış hem de esas fiil olmaktan çıkıp, esas fiile bazı anlam incelikleri katan bir yardımcı fiil durumuna gelmiştir (Korkmaz, 2017: 708).

Örnekler

Rıza Efendi, o gün, şöyle bir bakmış, beş, on saniye kadar susmuş, sonra da odayı **bırakıp çıkmıştı**. (s.14/8)

Üçünün de gözlerinde bir şeyler **yanıp sönmüştü**. (s.37/22)

Başını arkaya atmış, uzaklara, çok uzaklara ve çok önemli meselelere **dalıp gitmişti**. (s.41/25)

Rıza Efendi iskemlesinin arkalığına iyice yaslandı. Göğsünü, elinden geldiği kadar kabarttı ve **kesip attı**: (s.53/30)

Hevesi **uçup gitmişti**. (s.56/16)

Rıza Efendi, aralarında bir tek kelime bile konuşmadan hep orada oturan köylülere **dalıp gitmişti**. (s.84/22)

Ve, hızla döndü; öte berisi koltuğunun altında, yarı yarıya çıplak, ikişer, üçer atlaya atlaya **çıkıp gitti**. (s.86/1)

Ben de, iki günden beri, bi konuşsak bu işi **deyip dururdum**. (s.94/28)

Gerçi Rahmi, bu ana konusunun artık saçmaya döndüğünü o gece anlamış ve açmaz olmuştu; **unutup gitmişti** de. (s.112/29)

Kağıtları, bir başkasının yerine, angarya gibi dağıtıyor, ona göre de **açıp bakıyor**. (s.137/26)

Sâmi Muallim, Rahmi'nin karşısında yalpa **vurup duruyordu**. (s.152/27)

Nerdeyse Ahmed Hâşim'e, Yahya Kemâl'e, bütünüyle **kayıp gidecekti**. (s.153/32)

O zaman da Güldâne ve Müberrer ve Serdar ve Sarıkız ve ağaçlar, tarlalar ve Rıza Efendi **uçup gitmişti**. (s.181/28)

Ve kasaba –belki de bütün Türkiye- bütün bunları ve bunların neler hazırlayabileceğini umursamadan, seçim sar'asına **kapılıp gitmişti**. (s.202/3)

4.13. Bağlama Grubu

Günay Karaağaç bağlama öbek ve cümleleri; “Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim ögesinin veya cümlenin oluşturduğu söz öbeği” şeklinde tanımlamıştır. “Sıralama söz birlikleri de denen bu öbeklerde, ögeler asıl ve yardımcı olarak ayrılmaz. Ögeler denk olarak birbirine bağlanır” (Karaağaç, 2011: 200).

Bilâl Aktan’a göre bağlama grubu şu şekildedir; “İki ya da daha fazla isim unsuru kelime grubunun bağlaçlar ile oluşturduğu kelime grubuna bağlama grubu denir. Bağlaçlar, kelime ya da isim unsurları arasında sıralama, bağlama, denkleştirme, karşılaştırma görevi görürler. Unsurlar birbirine eşit olarak bağlanırlar. Her unsur kendi vurgusunu taşır, her birinin vurgusu eşittir” (Aktan, 2009: 58).

Muharrem Ergin bağlama grubunu; “sıralama bağlama edatları ile yapılan kelime grubu” şeklinde tanımlamıştır (Ergin, 2013: 379).

Leyla Karahan bağlama grubunu; “Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubu denir” şeklinde tanımlamış ve bağlama edatının (ve, veya, ile, ilâ, fakat, ama, değil, vb.) isim unsurlarının arasında bulunduğunu ve isim unsurlarının, grubun kuruluşuna eşit olarak katıldığını belirtmiştir” (Karahan, 2014: 65).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli “Türkiye Türkçesi Söz Dizimi” adlı eserde, bağlama grubunu şöyle açıklamaktadırlar: “İki ya da daha fazla sıralama, bağlama, karşılaştırma ve denkleştirme bağlaçları (ve, ile, dahi, ya, yahut, veyahut, fakat, ama, değil, ya... ya, hem... hem, ne... ne, dA... dA vb.) ile oluşturduğu kelime grubudur. Ögeler, şeklen ve eşit olarak birbirine bağlanır. Her öge kendi vurgusunu taşır ve vurguları eşittir” (Özkan ve Sevinçli, 2015: 102).

“Yağmur Beklerken” adlı eserde, bağlama gurubu en çok “ve, ile, ama, fakat, ya.. ya da, hem.. hem de, ne.. ne de, dA.. dA” bağlama bağlaçlarının kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Yoo oğlum., **ne kusuru., ne emrim olacak..** estafurullah. (s.13/4)

Aile arasında da, sonra sonra okulda da ona sarı inat derlerdi.. az önce amcasının dediği gibi. (s.13/31)

O kadarı denilen de -Rahmi'ye göre- onun **ya efendi, huzurlu, dürüst olmasını sağlayacak, ya da** kalles, çıkarıcı, bencil, içinden pazarlıklı ve ikiyüzlü azınlık mîzâcını benimsemesine sebep olacak. (s.15/27)

Hem mutfaktan, hem de - misafirler için- sofadan geçilir oraya. (s.23/4)

Yengesini, Rahmi'nin annesini yeniden evlenmeye râzı etmek için elinden geleni **yapmış, ama başaramamıştır.** (s.29/9)

İkinci merhaba'ya geçmeden önce, selâm verdiği kimsenin yüzüne bakıyor, karşılığını **bekliyor ve alıyordu.** (s.49/24)

İnsana **hem acıyor, hem de** kızılıyordu. (s.72/30)

Rüzgârları da, bulutları da, bütün çeşitleriyle ve bu çeşitlerin neye yarayıp neye yaramadığını bilirdi. (s.82/13)

Tarihin en kanlı gaddarlıkları iktidar için, **iktidarı kaybetmemek veya ele geçirmek** için yapılmıştır. (s.119/16)

Öyle olmasa bile, **aklına da, ahlâkına da** herkesler güvenir. (s.131/3)

Masadaki yüzler de, Rahmi'nin gülüşü de değişti. (s.148/22)

Pancarın yarısı **ya kurtuldu, ya kurtulmadı.** (s.189/1)

Yanılmıyorsam, dedi Mahmud'a, gülerek, sen o sıra, telefon mu edecektin, arka kapıdan Müddeiumumiye haber mi verecektin, bilmem, içeriye girmiştin.. Kaymakam Bey'le heriflerin arasında üç adım **ya kaldı, ya kalmadıydı.** (s.207/25)

Bu soru üzerine Ahmed Bey; "**Hem mağlûb olmak, hem de istihza edilmek çok acı bir şeydir, paşam**" der. (s.209/11)

Güz temizliklerinin ayrı bir güzelliği vardır; insana gelecek **baharların ve yazların** inancını verir. (s.218/6)

4.14. Aitlik Grubu

Güney Karaağaç “Türkçenin Söz Dizimi” adlı eserinde, aitlik grubu hakkında şunları dile getirmiştir: “Aitlik öbekleri, hiçbir niteleme ve ilişkilendirmenin yer almadığı yapımlık söz öbeklerindedir. Hiçbir ilişkilendirme veya nitelendirmenin yaşanmadığı bu öbekler, diğer yapımlık öbekler gibi, yalnızca bir bütün oluşturmalarıyla söz öbeği sayılır. Bir varlığı karşılamak üzere bir arada bulunan sözler topluluğudur. Buradaki *-ki* aitlik eki, yönü, geriye doğru olan bir ektir, bir yapım ekidir. Bu da Türkçenin çekimlik değil, yapımlık yönüdür; dolayısıyla, bu öbekte yer alan ögeler, yalnızca bir bütün oluşturdukları için yapımlık söz öbeği sayılırlar” (Karaağaç, 2011: 199).

Bilâl Aktan aitlik grubunu şu şekilde tanımlar: “Bir kelime grubu ile o kelime grubunun sonuna eklenen aitlik eki “-ki”nin oluşturduğu gruba aitlik eki denir. Bu grup, içinde bulunma, aitlik ve bağlılık işlevlerini görür” (Aktan, 2009: 33).

Muharrem Ergin aitlik grubunu, âitlik ekine dayanan bir kelime grubu olarak tanımlamış ve *-ki* âitlik eki ile ondan önceki bir kelime grubunun yalın hâli, genitif veya lokatif hâli ile kurulduğunu belirtmiştir (Ergin, 2013: 384).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli aitlik eki hakkında şunları ifade etmişlerdir: “ki”nin eklendiği kelimenin oluşturduğu kelime grubuna aitlik grubu denir. Bu grup, aitlik içinde bulunma ve bağlılık işlevleri taşır. Bu yapı Türkçenin istisnai durumlarından biridir” (Özkan-Sevinçli, 2015: 59).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda, aitlik grubu örneklerinin sıfat görevinde kullanıldığını tespit ettik.

Örnekler

Bu yüzden de **kaymakamlığın sol ilerisindeki** küçük alanda daha şimdiden birkaç yüz kişilik bir kalabalık birikmiştir. (s.7/23)

Sayırsız akşamların bir alışkanlığı; başını kaldırıyor ve **alt kattaki** oturma odasının penceresinden –perdenin aralığından- el sallayan kızını –Müberrer’i- görüyor.. ve artık hep gülüyor: (s.20/28)

Üç ova köylüsü de, **beş, altı adım gerilerindeki** parmaklıklara abanmış, gene öyle bakıyorlardı. (s.36/3)

Upuzun ve kapkara hortum, **gölcüğün kıyısındaki** sazların arasından tarlaya doğru kabarmaya başladı. (s.60/17)

Ama sabah ezanından önce, İkizkaya ile **Toptaşı tepelerinin arasından batıya açılan deredeki** çınarların yaprakları hızla ürpermeye başladı ve bu serin esinti –sıcak kadar, hattâ ondan da çok dertlendiren müjdecî- kesilmedi, Pazar ikindisine kadar sürdü. (s.82/29)

Asım Ağa, **demirci ocağının karşısındaki**, keçe serili peykeye daha tam yerleşmeden ve o değildemiş, yani kahvedeki atışmanın arkası değilmiş, hatta o atışma hiç olmamış gibi başlayıverdi: (s.92/19)

Ama, Rahmi, içini burkan ve karşı çıkmak hırsı uyandıırveren bu nezaketin sebep olduğu dikkatle gördü ki, **ışık düşen bu geniş yüzdeki** süzgülük ve bu iri yapıdaki çökkünlük ile o duruşmadaki görünüşün ilgisi, ilişkisi yoktur. (s.102/10)

Konsolun üstündeki karpuzla lâmbayı Rıza Efendi, kendine has ağır hareketlerle yaktı. (s.129/22)

Kahvenin, arkadaki bahçesinde, **büyük bir zerdali ağacının altındaki** masada oturmuştu. (s.137/17)

Ova, **kilometrelerce uzaktaki** Emirdağları’na kadar, belli belirsiz de olsa, seçilebiliyordu. Çay, kasabadaki çıkışından ötelere gelmiş bir şerit gibi, kıvrım kıvrım uzanıyordu. (s.151/11)

Bilhassa şahsi teşebbüs ve **hârici sermaye mevzularındaki** fikir ve müdafaaları Ankara’da pek meşhurdur. (s.177/16)

Rıza Efendi **son günlerdeki** konuşmalarında boyuna Terakkiperver Cumhuriyet macerasından söz etmekte, Rahmi de onun fazla kuşkucu bulamamaktadır. (s.197/3)

Hayvan Pazarı'nın karşısındaki hanın kahvesinde idiler. (222/4)

Babası kaynağın yanındaki taşa oturuyormuş. (s.223/17)

4.15. Kısaltma Grubu

Günay Karaağaç'ın kısaltma grubu tanımını şu şekilde yapmıştır: “Söz öbekleri ve cümlelerden yıpranma ve eksiltme yoluyla ortaya çıkan öbekleridir. Kısaltma öbekleri, herhangi bir söz öbeği veya cümle yapısının kısaltması ve daha sonra da bu yapının örneksenmesi ile yaygınlaşmış, böylece de diğer öbek ve cümlelerin yanı başında birer ayrı yapı haline gelmişlerdir. Kısaltma öbeklerini İsnat, ünlem ve hal veya edat öbekleri olarak üç sınıfa ayırmıştır. Hal veya edat öbeklerini de, yalın, ilgi, yapma, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma, vasıta, yön, eşitlik, benzerlik, karşılaştırma, sebep ve sınırlandırma hal öbekleri olarak 13 alt başlığa ayırmıştır” (Karaağaç, 2011: 175).

Bilâl Aktan “ Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi ” adlı eserinde, kısaltma grubunu şu şekilde tanımlar: “Kısaltma grupları, kelime gruplarının ve cümlelerinin kısaltması veya yıpranması sonucu ortaya çıkmıştır” (Aktan, 2009: 73). Aktan ayrıca kısaltma gruplarını 8 alt başlık altında açıklamaktadır. 1. Yönelme grubu, 2. Bulunma Grubu, 3. Uzaklaşma Grubu, 4. İsnat Grubu, 5. Yükleme Grubu, 6. Vasıta Grubu, 7. İlgi Grubu ve 8. Eşitlik Grubu'dur.

Leyla Karahan kısaltma gruplarını şu şekilde tanımlamıştır: “Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma ve kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır. Bu gruplar genellikle isim fiil, sıfat fiil veya zarf fiil gruplarından kısalmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır. Kısaltma gruplarının ortak özelliği, iki isim unsurundan meydana gelmeleri ve vurgunun ikinci unsur üzerinde bulunmasıdır” (Karahan, 2015: 79).

Muharrem Ergin kısaltma grubunu şu şekilde açıklar: “Bunlar kelime gruplarının ve cümlelerin kısaltması, yıpranması neticesinde ortaya çıkan kelime grupları olarak açıklamıştır. Her hangi bir kaideleri yoktur. Daha geniş bir gruptan kısalmış ve klişeleşmiş gruplardır” (Ergin, 2013: 396-397).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli kısaltma gruplarını şu şekilde açıklamaktadırlar: “İyelik ekli veya hâl eki almış bir isimle başka bir ismin oluşturduğu kelime grubudur. Bu gruplar, bazı kelime grupları ile cümlelerin kısılması veya kalıplaşması neticesinde ortaya çıkmıştır” (Özkan-Sevinçli, 2015: 107).

“Yağmur Beklerken” adlı romanda, kısaltma gruplarını yönelme, bulunma, ayrılma, ilgi, eşitlik, vasıta ve isnat grubu şeklinde ele aldık. İncelediğimiz romanda en çok yönelme, bulunma ve ayrılma grubu örnekleri yer alırken, isnat ve ilgi grubu örneklerinin kullanılmadığını tespit ettik.

4.15.1. Yönelme Grubu

Birinci unsuru yönelme eki almış bir isimle, yalın hâlde olan başka bir ismin oluşturduğu kelime grubudur. Bu grup da fiilimsilerle kurulan grupların yıpranmış ve kalıplaşmış şeklidir. Vurgu son unsur üzerindedir (Aktan, 2009: 76).

Örnekler

Öyle ya, **bugüne bugün**, adıyla, sanıyla Mumcular’ın Rıza Efendi’dir o. (s.12/21)

Bir gün –ki, bu da çok eskiden, avukatlığının ilk yıllarında- bir yatsı sonrası sohbetinde, **kasabanın ileri gelenlere karşı (olan)** tutumu eleştiriliyordu. (s.15/1)

Ve, yemekten sonra acı kahvesini içip **sedire uzanan** Rahmi, Bafra Mâden’ini tütürürken sokak kapısı çalınıyor. (s.32/29)

Ama Rahmi, o dâvada, **kendisine gelen** adamı dinlemiş, belgelere, delillere, tanıklıklara bakmış ve; “Yakaladım seni üstâd,” demişti. (s.39/31)

Mezarlığın altından **güneye giden** yola saptılar. (s.59/13)

Sınırları boyunca sıra sıra ve **güneye düşen** “Alçak Bahçe” bölümünde topluca dikilmiş meyve ağaçları; erikler, elmalar, ayvalar, armutlar ve sanki, o da bulunsun, der gibi, birer ergen, vişne, dut, kiraz! (s.64/25)

Rahmi'nin –inadına, inadına- yazıldığı gibi söylediği Continantale marka yazı makinesinin **başına geçen** Mahmud'un oğlu Kâmil de iki parmakla, harfleri araya araya yazmaya başladı. (s.68/1)

Ama sabah ezanından önce, İkizkaya ile Toptaşı tepelerinin arasından **batıya açılan** deredeki çınarların yaprakları hızla ürpermeye başladı ve bu serin esinti – sıcak kadar, hatta ondan da çok dertlendiren müjdecî- kesilmedi, Pazar ikindisine kadar sürdü. (s.82/29)

Sokak aralarında, paçalarını diz kapaklarına kadar sıvayıp, **akmaya başlayan** ırmaklarda koşuşan çocuklar gördü. (s.88/30)

Yemekten önce, kadınlar –Rıza Efendi'nin eşi ve gelini ile Güldâne- sofrayı hazırlarken, **sokağa bakan** odada, pencerenin önündeki sedirde oturuyorlardı. (s.94/12)

Kenan Bey onları, **ovaya bakan** oturma odasının sedirinde, gecelik entarisinin üstüne giydiği, Şam işi hırkası ile, yarı uzanmış olarak karşıladı. (s.115/13)

O az konuşan ve herkese saygılı “Rıza Emmi'nin oğlu “ gitmiş, yerine, çarşıda, pazarda, kahvelerde, girdiği her dükkânda veya dükkânına gelenlerle karşısındakinin durum ve tutumuna göre, kiminde nutuk atar gibi konuşan, kiminde sert **tartışmalara giren** kâh öfkeli, kâh ateşli biri gelmişti. (s.126/30)

Ve kapının önüne koşuyor, karşıda, ikinci kattaki kahveye bağlı, ucunda da minik bir çingirak bulunan ipi çekiyor, ânında **pencereye gelen** çırağa bağıyor. (s.135/31)

Serbest Fırka'nın ana **yollarına bakan** penceresine bir sandalye çekti. (s.143/6)

Ahmed Kemâl Bey onun en altındaki, **sahanlığa benzeyen** düzlüğe oturdu. (s.153/20)

Vadinin **içine düşen** evinde lâmbalar yakılmıştı. (s.160/32)

Rahmi de, **politikaya kayan** konuşmalar yüzünden, onların “Hüv vel bâki”ye ek olarak söyledikleri –ve benimsediklerine içten inandığı- vefakârlık gibi, dürüstlük,

yardımsızlık, değerlendirebilme gibi toplumu toplum yapan, birleştirici ölçütler üzerinde daha fazla duramadı; sahne ve kulis hikâyesini de unutup gitti. (s.176/27)

Ve, haftada yüz dirhem kıymanın **derdine düşen**.. sarraftan bile artık altın bozamaz olan kasabada halıya, kilime, gümüş kemere, kordona, bakraca, sahana para verecek adam nerede? (s.190/22)

Halk Fırkası mutemetleri.. maliye.. kazanç ve müsakkafât vergileri.. kopulan alışkanlıkların bıraktığı.. patlamak için bir delik arayan öfkeler.. akıl erdirilemeyen ve **peşpeşe gelen** yeni'lerin diken diken tedirginlikleri.. aranamdıkları.. çünkü arana kapıları sağır olduğu için başkaldırıya aşeren hak'lar! (s.196/3)

Sofrada dürterek veya kaş, göz ederek uyarılmalar, özellikle de sözle müdâhale kesinlikle yasaktır; bunun için de bütün tartışmalar varabileceği yere varır; bütün inanç, fikir, kişilik iddiaları ve **bunlara dayanan** arka hesaplar kendi kaderlerini kendileri çizmiş olur. (s.210/12)

4.15.2. Bulunma Grubu

Bulunma ekli bir isim ögesinin bir başka isim ögesi ile kurduğu söz öbeğidir. Öbeğin birinci ögesi bulunma eki (-da / -de / -ta / -te) taşır. Sıfat tamlamasında olduğu gibi bu öbekte de niteleme vardır. Kuruluş olarak sıfat tamlaması gibidir; burada da, birinci öge, ikinci ögeyi niteleme görevi üstlenmiştir (Karaağaç, 2011: 180).

Örnekler

Ama, **arada bir** işte şimdi olduğu gibi, amcasında babasının düşünür ve görmemek, uzak olmak ister ondan. (s.19/26)

Cephe değiştirirken iki gün izinle **evinde kalan** babasını hatırlayamamaktadır. (s.27/13)

Sedirin öbür **ucunda mışıldayan** Müberrer'i, bir başkasının beceremeyeceği bir yumuşaklıkla kucağına alıyor. (s.33/14)

İçi burkuldu; sadece amcasının **gönlünde kalan** bu savaşa katılmak, savaşı suyun yüzüne çıkartmak hırsını duyar gibi oldu. (s.54/18)

Rıza Efendi, aralarında bir tek kelime bile konuşmadan hep **orda oturan** köylülere dalıp gitmişti. (s.84/22)

Sokak aralarında, paçalarını diz kapaklarına kadar sıvayıp, akmaya başlayan **ırmaklarda koşuşan** çocuklar gördü. (s.88/30)

Sonra da, konsolun yanındaki **iskemlede oturan** oğluna döndü: (s.94/18)

1908 öncesinden beri sevişip hem fikir olduğumuz ve hâlen mühim siyâsi **mev-kilerde bulunan** ahbaplarım bunu bana ayrı ayrı yazmışlardı. (s.120/9)

Rahmi, **basamakta oturan** Müberrer'e, ama Güldane'ye işittirecek bir sesle ve mutfağa doğru söylendi: (s.125/6)

Rahmi misal, misal düşünmemiş, sadece konuşmadan **kafasında ve gönlünde kalan** tortuyu söyleyivermişti. (s.147/20)

Rahmi birden bire Müfettiş Bey'i, daha doğrusu, onun değil de, o gece, ay ışığının ve **ay ışığında yıkanan** ovanın huzura özlem tüttüren güzelliğinde okuduğu o şiirleri hatırlayıver: (s.160/3)

Ve bunların uyandırdığı, çekingenlik ile korku ve beğenme ile hayranlık **arasında sallanan** duygular. (s.170/19)

Birbirleriyle her **konuda çatışan** bu cümleler kadınlar dünyasının tedirginlik ve korkularına ayrı bir gerekçe oluyordu. (s.174/5)

Ve, koca dayı bir yana, arkasından **gelmekte olan** bacanağını, âni bir dönüşle, havadaki elinde, sırtına saptlamaya hazırlandığı kocaman bir bıçakla görüyor; Sâmi Muallim'in yüzündeki kin ve nefretin ve hasetin bir an donup kaldıktan sonra, kinden, nefretten ve hasetten daha çirkin bir yaltaklanma sırtışına döndüğünü görüyor. (s.181/19)

Arada bir fark vardı: (s.200/17)

Rahmi Hacı Mehmed'in ikinci kattaki kahvesinde, **iki pencere arasında uzanan** sekide oturmuş. (s.202/6)

Ekinler, **arada bir** buluttan çıkan akşam güneşinde, hâlâ, altın gibi ışıltılı parıldamış, ama sarı bir kızın hamamdan sonra havluyla oğlayıverdiği saçları gibi karman çorman ve yerlere serilmiş olarak! (s.223/5)

4.15.3. Uzaklaşma Grubu

Leyla Karahan uzaklaşma grubu hakkında şu ifadeleri dile getirmiştir: “Bu grupta iki unsurdan birincisi uzaklaşma durumu ekini alır. İki unsur arasındaki bağlantı uzaklaşma durumu eki ile sağlanır.” Karahan, birinci unsuru uzaklaşma hâli eki taşıyan grupları (uzaklaşma grubu) içinde değerlendirir (Karahan, 2007: 82).

Örnekler

Üçgenin öteki kenarlarını da, biri vilayetten, öteki **ovadan gelen** ve yüz metre kadar ötede, kuzeye doğru gitmek üzere birleşen yollar çizmektedir. (s.9/14)

Misâk-ı Milli'den sonra **kökünden kopan** yüzbinlerden birisi! (s.15/23)

Ne var ki, bu borç ödemiş olmak ve –daha önceleri- borç ödeme çabası da ayrı bir tedirginlik konusudur; çünkü karşısında –amca, yenge, yiğenler- borcu aklının **kıyısından geçiren** olmamıştır. (s.19/32)

Babadan kalma haşhaş yağı değirmenini işletmekte, evini kıt kanaat geçindirebilmektedir. (s.29/7)

Çorba biterken, İstanbul **yönünden gelen** posta treninin düdüğü, hafif de olsa, işitiliyor. (s.32/26)

Bunun korkunç ve unutulmaz bir örneği, özellikle son günlerde **dilden düşmeyen** örneği beş yıl önce yaşanmıştır. (s.56/28)

Övüp savunanların arasında, iki yıldır hasat mevsiminde **ilden gelen** biçerdöveri örnek göstererek; “Papelleri o elin herifine basarken eyi mi? (s.63/13)

Hele kışın.. aylarca **kapısından giren** olmazdı. (s.67/2)

Kendisini bu hırsla o kadar kaptırıverdi ki, sonunda, **aklından geçenleri** bir anlatmış gibi soruverdi: (s.76/13)

Camları ve saçakları döven yağmur ve derenin ötelerinde çakan şimşeklerle onların **ardından gelen** gök gürültüleri bütün bütün belirginleşti. (s.86/5)

Kenan Bey'in yazıhanesi, **birbirinden geçilen** üç odadan oluşuyordu. (s.101/11)

Haydi bunları umursama; ama bu sözler ve tepkiler yüzünden, **dededen kalma** ilişkiler ve aile bağları, kim bilir, ne hallere düşecekti? (s.108/19)

Ama dalga geçmesini –hep öyle donuk, donuk – iyi bilir; adamı **çileden çıkartan** nükteleri vardır. (s.139/4)

Yeniden başlayan konuşmaları ve çatal, bıçak, bardak seslerini susturan bir şekilde: (s.149/22)

Ama **elinden gelmeyen** ve gelmeyecek olan o kadar çok ey vardı ki. (s.194/27)

Ve gazeteler –**Meşrutiyet döneminden kalma** çirkin gelenek hortlamış- habere ihânetleri ve fıkra, makale üslûbları ile, çamur atmaktan, sövmekten, böylece de kendilerini seçen okuyucuları birer savaştıcı yapmaktan başka bir şeyi umursamaz görünüyorlardı. (s.200/3)

4.15.4. İsnat Grubu

İsnat gurubu bir diğerine isnat edilen iki unsurunun meydana getirdiği kelime gurubudur. İsnat edilen unsur isnat olunandan, kendisine isnat yapılandıktan sonra gelir. Kendisine isnat yapılan unsur ya yalın halde bulunur veya iyelik eki almış olur. Bu unsur bir tek isim alabileceği gibi isim yerine geçen bir kelime gurubu olur (Ergin, 2013: 392).

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde isnat grubu örneklerinin yer almadığını tespit ettik.

4.15.5. Vasıta Grubu

Zeynep Korkmaz vasıta grubunu şu şekilde ifade etmiştir: “Vasıta durumu alan bir ad ile kendinden sonra gelen diğer isim ile meydana getirdiği belirtme grubudur. Ayrıca Korkmaz bu kelime grubunu “+IA vasıta eki almış bir ad ögesinin başka bir ad ögesi ile kurduğu kelime grubu” olarak ele almaktadır (Korkmaz, 2017: 245).

Örnekler

Bununla beraber, Müberrer'in kaybettiği söylenemez. (s.21/13)

O da, bu **sözle birlikte** hop diye atlıyor babanın boynuna. (s.21/33)

Elmalardan birisi.. elbette Dünyanın en güzel elmalarını vereni, nereden bakılırsa bakılışın hemen göze çarpacak bir yerde idi.. ve, onun anası, baba evinden, geleneğe göre, **çeyiziyle birlikte**, minik bir fidan olarak getirmişti koca evine. (s.64/29)

Kenan Bey, burada, **Hazret-i Ömer'le ilgili** bir anektod anlattı: (s.118/26)

Ve, manşeti, **alt başlıkla birlikte**, şaşılacak bir hızla tekrarladıktan sonra, yeni gelmiş gibi, soruverdi: (s.140/13)

Esinti de yeni çıkmıştı ve serindi; günün sıcaklığından sonra –bütün bu **görüntülerle birlikte**- insan'a sadece güzel şeyleri, anlayışları, hoşgörülerini, sevgileri özetliyor, Allah'ı düşündürüyor, şükretmek istediği veriyordu. (s.151/15)

Güldâne bile.. dolaylı da olsa, **siyasetle ilgili** bir şeyler için mutlaka bir fırsat buluyordu. (s.172/28)

Vehbi Emmi –helbet- bir okuyan bulacak; “Gel sana bi gayfe ısmarlayım yiğenim” diyecek.. belki de yalvaracak ve arasta kahvelerinden birinde etraflarına toplanan sekiz, **on kişiyle birlikte**, haberleri, makaleleri, fıkraları dinleyecek; beş, on cümle kapmaya çalışacak! (s.199/27)

Bunun da anlamı pek açıktı ve; “Ya Serbestçilerin ezilmesinde **bizimle birlikte** olursun, ya da bize karşı,” demekten başka bir şey değildi. (s.201/13)

4.15.6. İlgi Grubu

İlgi eki almış bir isimle başka bir ismin oluşturduğu kelime grubudur. Kısaltmaya uğramış bir isim tamlaması yapısındadır. Belirtili isim tamlamasının tamlanan kısmındaki iyelik eki, yıpranmaya uğrayarak düşmüştür (Aktan, 2009: 80).

“Yağmur Beklerken” adlı romanı incelediğimizde ilgi grubu örneklerinin yer almadığını tespit ettik.

4.15.7. Eşitlik Grubu

Eşitlik eki veya edatı almış bir isim ögesinin bir başka isim ögesi ile kurduğu söz öbeğidir. Bu öbekte, birinci öge, eşitlik eki veya edatı taşır. Sıfat tamlamasında olduğu gibi bu öbekte de niteleme vardır. Kuruluş olarak sıfat tamlaması gibidir, burada da, birinci öge, ikinci ögeyi niteleme görevi üstlenmiştir (Karaağaç, 2011: 183).

Örnekler

Yüzlerce insan da, onları görmek için, ayak parmaklarının üstünde yaylanıyor, başları üstünden, omuz aralarından görüş boşluğu arıyor. (s.8/30)

Sınırları boyunca sıra sıra ve güneşe düşen “Alçak Bahçe” bölümünde **topluca dikilmiş** meyve ağaçları; erikler, elmalar, ayvalar, armutlar ve sanki, o da bulunsun, der gibi, birer ergen, vişne, dut, kiraz! (s.64/25)

Sonuç ne olursa olsun, hesapta –o yandan, ya da bu yandan- **yüz binlerce insanın ağır kayıplara uğraması** ve; en azından, aralarına giderilemez soğuklukların, hattâ kinlerin, düşmanlıkların girmesi vardı.. hem de kesinlikle. (s.159/12)

Eli, gene, sokak kapısına dayalı ve, gene, aynı, **dostça ayıplayan**, uyarmak için çabalayan bakışla! (s.180/29)

Bütün bir milleti ayağa kaldıran, **milyonlarca vatandaşın tutumlarını** ve ilişkilerini allak bullak eden bir olay, yani Serbest Fırka olayı, bir sofraya tartışması ile bir tutulabilir mi? (s.184/4)

Şimdi ise ne kadar yanıldığını anlıyordu; kendi yöresinin –başta vergilerin ağırlığı ve hayat seviyesinin, çorak denilecek kadar düşük ve zor oluşu ile kendi yöresinin- dertlerini, sıkıntılarını **yüz binlerce kilometre** kare ve on altı milyon insan olarak büyütüyor, böylece de Türkiye yönetici ve sorumlusunun yeni düzenleme ihtiyacını anlayabiliyordu: (s.184/10)

İşiten birkaç kişi, işitmeyen **yüzlerce başın**–en ötedekiler dâhil- ikinci kata çevrilmesine yetti. (s.203/16)

SONUÇ

Bu çalışma Tarık Buğra'nın Yağmur Beklerken adlı romanı üzerine söz dizimi incelemesidir. Bu incelemede Tarık Buğra'nın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler verilmiş, daha sonra sırasıyla cümle öğeleri, cümle çeşitleri ve kelime grupları belirlenmiştir. Cümle öğelerini özne, yüklem, dolaylı tümleş, zarf tümleci ve cümle dışı unsur olarak ele aldık. Cümle çeşitleri ve özellikle anlamlarına göre cümleler konusunda dilbilimcilerin birbirinden farklı görüşlere sahip oldukları görülmüştür. Vecihe Hatipoğlu, Günay Karaağaç ve Leyla Karahan bu konuyu olumlu, olumsuz ve sorulu tümce şeklinde ele almışlardır. Mustafa Özkan -Veysi Sevinçli ve Bilal Aktan olumlu, olumsuz, soru, emir ve ünlem cümleleri olarak beş alt başlığa ayırmış; Dizdaroğlu ise olumlu, olumsuz tümce, soru, ünlem, buyruk, dilek tümcesi olarak altı alt başlıkta ele almıştır.

Kelime grupları İsim Tamlaması, Sıfat Tamlaması, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, İsim-Fiil Grubu, Tekrar Grubu, Unvan Grubu, Ünlem Grubu, Birleşik İsim Grubu, Edat Grubu, Sayı Grubu, Birleşik Fiil Grubu, Bağlama Grubu Aitlik Grubu ve Kısaltma Grubu olarak 15 alt başlıkta incelenmiş ve bu inceleme sonucunda eserde ne sıklıkla kullanıldığı sayısal veriler ve tablolar halinde verilmiştir.

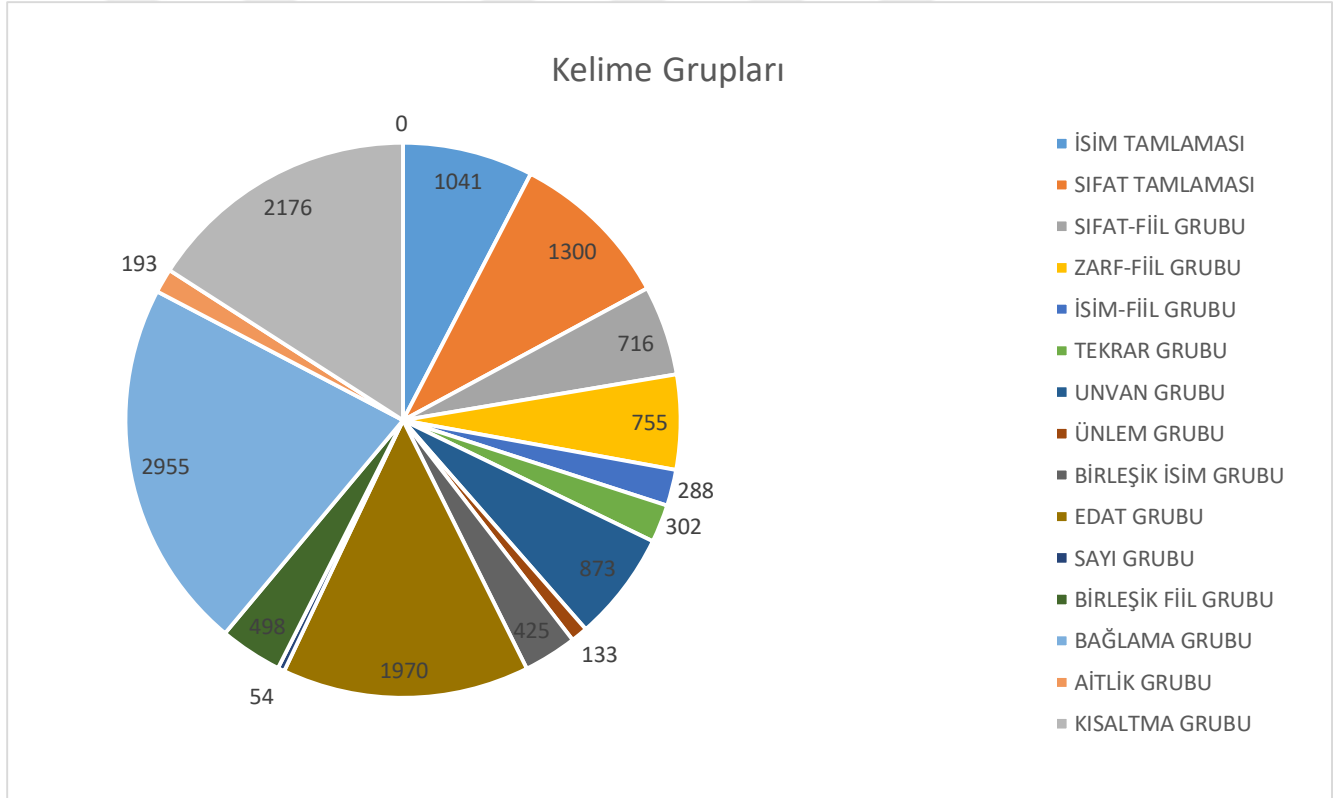
Türkiye'de söz dizimi çalışmaları hatırı sayılır derecededir. Ancak bu çalışmalar arasında bazı fikir ayrılıkları da bulunmaktadır. Bu çalışmaların pek çoğuna baktığımızda dil araştırmacılarının pek çoğunda konu ile ilgili tam bir bütünlük sağlanamadığı görülmektedir. Türkçenin zengin kelime gruplarını, cümle kalıplarını yazarımızdan aldığımız kelime grupları ve cümlelerle örneklendirdik. Konuyla ilgili bazı farklı yaklaşımlara değindik.

Kelime grupları konusunda çalışma yapan dilbilimciler kelime gruplarının çeşitleri, sayısı, adlandırılması konusunda farklı görüşler bildirseler de aslında kelime gruplarının ne olduğu konusunda hem fikirdirler.

- Gerçek özne örneklerinin sözde özne örneklerinden daha fazla kullanıldığı görülmektedir.
- Nesne türlerinden en fazla kullanılan örnekler belirtili nesnedir.
- Cümle dışı öğelerin daha çok cümle başında kullanıldığını tespit ettik.

- Birleşik cümle örnekleri basit cümle örneklerinden daha fazla kullanılmıştır.
- Kesik cümle örneklerinde yazarın farklı bir üslup denendiği görülmüştür. Kesik cümlelerde normalde üç nokta bırakılırken incelediğimiz eserde yazar iki nokta kullanmıştır.
- Ele alınan eserde dilek cümlesinin çok az kullanıldığı görülmüştür.
- Açıklamalı sıralı cümlelerin örneklerini fazla kullanılmadığı tespit edilmiştir.
- Karma sıralı cümle örneklerini az kullanıldığını tespit ettik.
- Birleşik fiil grubunun alt başlığı olan yaklaşma fiil grubu örneklerine rastlanmamıştır.
- En az kullanılan örnekler kelime gruplarından sayı grubuna aittir.
- En fazla kullanılan bağlama grubu ve kısaltma grubu örnekleridir.
- “-An” sıfat-fiil ekinin diğer sıfat-fiil eklerine oranla daha fazla kullanıldığı görülmektedir.
- “-Ar” ve “-Ası” sıfat-fiil ekleri incelediğimiz romanda örneklerine rastlamadık.
- Birleşik fiil grubu örnekleri içerisinde en fazla kullanılan yeterlilik fiil örnekleridir.
- Birleşik fiil grubu örnekleri içerisinde en az kullanılan süreklilik fiil örnekleri olduğu tespit edilmiştir.
- İsim tamlamasında en fazla belirtili isim tamlamasının örnekleri kullanılmıştır.
- İsim tamlamasında en az kullanılan zincirleme isim tamlaması örnekleridir.
- Tekrar grubunda en fazla kullanılan, unsurları aynı olan tekrar grubu örnekleri görülmektedir.
- Fiilimsi grupları içinde zarf-fiil ve sıfat-fiil gruplarının örnekleri fazla kullanıldığını tespit ettik.
- Fiilimsi grupları içinde en az kullanılan isim-fiil grubu örnekleridir.
- Eserde unvan grubu örnekleri çok fazla kullanıldığı görülmüştür.

- İncelen romanda yazarın ikilemeler konusunda farklı bir yöntem denendiği görülmüştür. İkilemeler arasında genelde noktalama işaretlerini kullanarak farklı bir üslup kullanmıştır.
- Kısaltma grubunun alt başlığı olan isnat grubu örneklerinin kullanılmadığı tespit edilmiştir.
- Edat grubunda dek, biçimde ve karşın edat örneklerinin kullanılmadığı tespit edilmiştir.
- Kısaltma grubunun alt başlığı olan ilgi grubu örneklerinin kullanılmadığı tespit edilmiştir.

<i>KELİME GRUPLARI</i>	<i>SIKLIK</i>
İsim Tamlaması	1041
Sıfat Tamlaması	1300
Sıfat – Fiil Grubu	716
Zarf Fiil Grubu	755
İsim-Fiil Grubu	288
Tekrar Grubu	302
Unvan Grubu	873
Ünlem Grubu	133
Birleşik İsim Grubu	425
Edat Grubu	1970
Sayı Grubu	25
Birleşik Fiil Grubu	498
Bağlama Grubu	2955
Aitlik Grubu	193
Kısaltma Grubu	2176

KAYNAKLAR

- Akalın, Ş. H. (2010). *Türkçe Sözlük*. (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktan, B. (2009). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Alper, F. (2016). “Buğra, Tarık”, *TDV İslâm Ansiklopedi, EK-1*, İstanbul: TDV Yayınları.
- Atabay, N., Özel, S., Çam, A. (1981). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1990). *Türkçenin Grameri*. (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Boz, E. (2008). *Türk Dili I-II*. (6. Baskı). Afyonkarahisar: Sözkese Matbaacılık.
- Buğra, T. (2017). *Yağmur Beklerken*. (13. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dalı, H. (2018). *Türkçede Söz Diziminin Yapı Birimleri*. (1. Baskı). İstanbul. Papatya Yayıncılık.
- Delice, H. İ. (2003). *Türkçe Sözdizimi*. (2. Baskı). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1974). *Tümcebilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eckman, J. (1988). *Çağatayca El Kitabı*. (Çev. G. Karaağaç). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ediskun, H. (2010). *Türk Dilbilgisi*. (12. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, S. (2002). *Çağdaş Türk Dili*. (1. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayınları.
- Gencan, T.N. (2007). *Dil Bilgisi*. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık.

- Hengirmen, M. (2007). *Türkçe Dilbilgisi*. (9. Baskı). Ankara: Engin Yayıncılık.
- Hatipoğlu, V. (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: TCDF Yayınları.
- Hatipoğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. (2. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kara, S. (2012). “Sıralı Cümle Üzerine Bir İnceleme” . *Turkish Studies*, 7 (9), 2163-2171.
- Karaağaç, G. (2011). *Türkçenin Söz Dizimi*. (4. Baskı). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin Dil Bilgisi*. (2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2007). *Türkçede Sözdizimi*. (12. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koç, N. (1997). *Yeni Dilbilgisi*. (3. Baskı). İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Korkmaz, Z. (2017). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. (5. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2017). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. (5. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Kültüral, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Cümle Bilgisi*. (1. Baskı). İstanbul: Simurg Yayıncılık.
- Özkan, M., Sevinçli, V. (2015). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. (7. Baskı). İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Özkan, A., Toker, M., Aşçı, U. D. (2016). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Konya: Palet Yayınları.
- Özmen, M. (2013). *Türkçenin Sözdizimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Şimşek, R. (1987). *Örneklerle Türkçede Sözdizimi*. (1. Basım). Trabzon: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş.
- Tosun, İ., Koç, A. (2014). “Yapı Bakımından Tümce Türleri ve Yan Tümce”. *Turkish Studies*, 9 (9), 969-990.

İNTERNETKAYNAKLARI

<http://roman-ozetleri.blogspot.com/2007/11/yamur-beklerken.html>. (Erişim Tarihi: 26.05.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : ERSOY, Fesih
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri : 10.07.1989 / İdil
Telefon : 0541 467 73 21
Faks :
E-mail : fesihersoy189@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarih
Yüksek Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı/ YYÜ	30.07.2019
Lisans	Tunceli (Munzur) Üniv.	25.06.2016

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Kitap okumak, film izlemek, futbol oynamak, gezmek.

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORIJİNALLİK RAPORU

25.10/2019

Tez Başlığı / Konusu:

TARIK BUĞRA'NIN YAĞMUR BEKLERKEN ADLI ROMANI ÜZERİNDE SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 160 sayfalık kısmına ilişkin, 25/10/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından TURNİTİN intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 17 (on yedi) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

F. Ersoy
25.10/2019

Fesih ERSOY

Adı Soyadı : Fesih ERSOY

Öğrenci No : 179201019

Anabilim Dalı : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Programı

Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN

Meltem Gül
Doç. Dr. Meltem GÜL

25.10/2019

ENSTİTÜ ONAYI

UYGUNDUR

Bekir Koçlar
25.10/2019
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü